

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

Közösségi
és családi
folyóirat

IX. évf. 3. szám

1998. június

90,— Ft

*Vissza a múlt
vallásosságához?*

*Az ázsiai vallások
kihívása*

*A vallások közötti
dialógus alapjai*

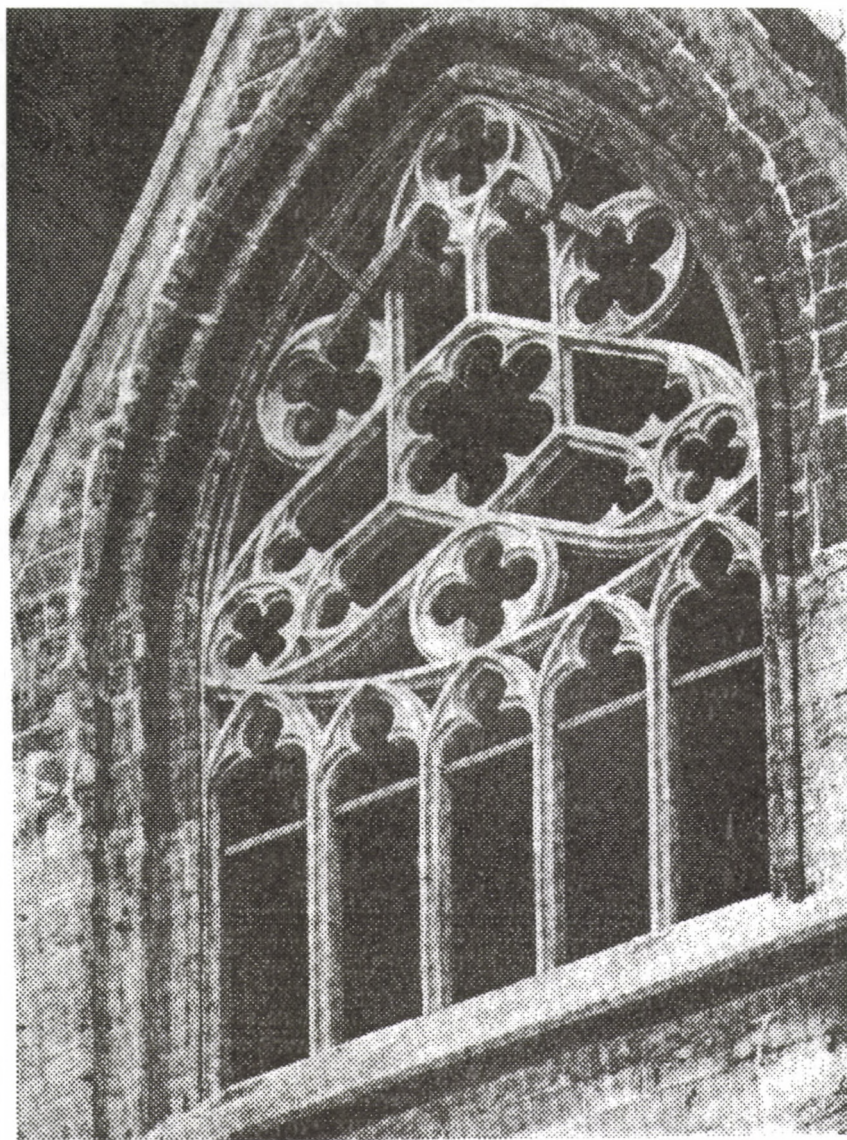
*Interjú
Felix Wilfred
indiai teológussal*

*Egyház és
templomépítészet*

*A keresztények
és az engedelmesség*

Miért sírt Maradona?

*Szabadidő
és kreativitás*

Kovács László

Vissza a katolikus eszköztárhoz?

(Vitairat)

„A vallásos nevelés negyven éves hiánya miatt vagyunk erkölcsi válságban” – állítják a vallások képviselői. „Vissza a katolikus vallási eszköztárhoz – követelik a katolikusok – mert gyermekeink, vagyis a jövő nemzedék, vallásos nevelés nélkül még olyan ember sem lesz mint amilyenek mi lettünk!”

Ezeket hallva gondolkodom el azon, hogy mitől is lesz egy gyermekből érett és értékes felnőtt, netán jézusi elkötelezettségű keresztény? Vajon a vallás-erkölcsi nevelés-e az a nagy hatalom, amely gyermekeinkből új jézusokat formál? Vajon éppen a katolikus vallási eszköztár a legtökéletesebb? Van-e egyáltalán olyan eszköztár, amellyel ilyen embertípusok nevelhetők?

Írásom vitairat egy katolikus vallási előítéllettel szemben, amennyiben cáfolni igyekszik valamit és érvelni olyasmival, amit gyermekeink jövője szempontjából igazán fontosnak gondolok.

Az ateisták neveletlenek?

Vannak elméleti és gyakorlati ateisták. A vallásos emberek róluk úgy beszélnek, mint valami alsóbbrendű kasztról. A tudatukban az él, hogy jó-jó, lehetnek „rendes emberek” az ateisták között is, de az ateista, „szegény”, a kárhozat fia, mert nem hisz Istenben és erkölcsileg sem lehet olyan, mint egy hívő. Ha akad kivétel, az azért van, mert az illető – tudta nélkül – „anonim keresztény”, aki valamiképpen hisz Istenben és él is a keresztény normák szerint.

Ez a vallási előítélet egyrészt mérhetetlenül sértő és megalázó az ateistákkal szemben, akik maguk is tiltakoznak nemcsak az ilyen fajta megbélyegzés ellen, de a rafinált vallási kisajátítás ellen is. Másrészt ez a felfogás sokszor képmutató gögösködés, mert volt már alkalmam mélyen hívő emberek vallomásait hallani arról, hogy bizony nem tudják ők sem, hogy létezik-e Isten. Valljuk be őszintén, hogy mindannyiunk fejében megfordult már

ilyen kétely, de így volt ez a legnagyobb szenteknél is! Akkor pedig nem is olyan sok választ el egymástól hívőt és hitlent!

Az Istenben nem hívőket egyébként nem kell védenem, mert nem is kérem ebből a védelemből. A tapasztalat bizonyítja, hogy ateistaként is lehet értelmes és tartalmas emberi életet élni. Az igazság és a becsület azt kívánja, hogy ismerjük el, sokan vannak a Föld hátán ilyenek, és ők is tudnak felnevelni, vallásos eszköztár nélkül is, legalább olyan gyermekeket mint pl. a római katolikus egyház.

A más vallásúak

neveletlenek?

A más vallásúakról lényegében ugyanezt el lehet mondani.

Annyiban más a helyzet, hogy a más vallású ember is hívő ember, vagyis nem ateista. Az is tény, hogy nekik vallási obszervanciáik (előírásaik) is vannak. Az elméleti mérlegeléskor ők már nincsenek olyan mélyen a katolikusok szemében. De egy hitű katolikus szemében azért az ő vallási eszköztáruk mégiscsak szegényesebb, főleg ha nem is keresztények, hanem pl. muzulmánok, buddhisták, hinduk stb.

A más vallásúak milliói számunkra itt abból a szempontból figyelemre méltók, hogy más eszköztárakkal is lehet embert nevelni. Ez annyit mond a katolikus eszköztár híveinek, hogy van másfajta eszköz is a gyermeknevelésben, és ismét a tények bizonyítják szerte a világon, hogy ezekkel a másfajta eszközökkel is lehet egy Martin Luther Kinget vagy egy Ghandit felnevelni. Ha egyáltalán a vallási eszköztáraktól váltak azzá, akiké lettek.

A vallásos nevelés

az egyetlen?

Mielőtt a katolikus eszköztárat vizsgálnám, felteszem azt a kérdést, hogy vajon a vallásos nevelés az egyetlen-e?

Akik látatlanban is a vallás-erkölcsi nevelésre szavaznak, azok közül sokan abból a megfontolásból in-

dulnak ki, hogy csak a vallás tudja megalapozni az erkölcsöt. Ki is mondják, hogy a „laikus erkölcs” fából vaskarika. Vagyis az erkölcs Isten nélkül nem eléggé megalapozott és nem eléggé nyomatékos. Csak a legfőbb erkölcsi tekintély képes megalapozni és nyomósítani egy általános, mindenkire érvényes erkölcsi törvényt. Ha ugyanis az erkölcs nem örök, hanem a mindenkori társadalom terméke, akkor úgy változhat, mint az öltözködési divat vagy a különféle ideológiák.

Ezzel tulajdonképpen egyet is értenék, csak ott van a nehézség, hogy a különféle vallások különféle istenképekkel és ebből következően különféle erkölcsi normákkal rendelkeznek, amelyek sokszor szöges ellentétben is állnak egymással.

Gondoljunk csak a keresztény valláson belüli felfogásra az „egy csúcsértékes” vagy „két csúcsértékes” Istenről. A zsidó-keresztény vallás Istene irgalmas és igazságosító, aki a Tízparancsban egyrészt kijelenti, hogy „Ne ölj!”, de rögtön tudatja Mózesrel, hogy aki öl, azt meg kell ölni. Az „szövetségi Isten tiltja is és parancsolja is az ölést. Szemben áll ezzel az evangéliumok Jézusa, aki tiltja az ütést és egyben az ütő (az ellenség) szeretését is megköveteli. Vagyis „csak” egyetlen erkölcsi értéket vall csúcsértéként.

Mindezek alapján nem lehetünk olyan biztosak abban, hogy a valódi Isten áll-e egy vallás-erkölcs mögött, vagy csupán egy emberi felfogás. Mivel minden ismeretünk szubjektív, ezért legfeljebb sejtethetjük a valódi Istent és a valódi erkölcsöt, vagyis a legtárgyilagosabbnak mondható erkölcsi normákat. (Am a történelem folyamán a vallások tekintélyei ezek képviselőit is rendre keresztire és máglyára utasították).

Ami pedig az Istennel történő nyomtatékozást illeti, valóban vannak, akik sokkal hatékonyabbnak gondolják az Istennel nyomósított erkölcsöt, mint a társadalom szülte normákat, mégpedig azon az alapon, hogy Isten

tekintélye mégiscsak több a gyermek számára egy ember (társadalom, szülő vagy nevelő) tekintélyénél. Így azonban Isten nem más, mint egy túlvilági pedagógiai eszköz, amellyel biztatni és fenyegetni lehet valakit. Ez viszont iszonyatos blaszfémia (istenkáromlás), mert egyrészt Istent lefo-kozza egy jó tündérré vagy gonosz mummussá, másrészt egy személyt „eszközként” használ célja elérésében.

Mindezekből számomra két dolog egyértelműen világos: 1. A „laikus erkölcs” és – mondjuk így – a „klerikus erkölcs” között alapjaiban nincs is olyan nagy különbség, s így a vallásos nevelés is legalább olyan bizonytalan lábakon áll, mint a nem vallásos. 2. Az „Istennel nyomósított erkölcs” és – mondjuk így – a „társadalmi közmegegyezéssel nyomósított erkölcs” ugyanabban a hibában szenved, mert külső tekintéllyel akar erkölcsöt diktálni az erkölcs belső értékének belátása, ill. belátatása helyett.

A katolikus eszköztár jó?

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a vallásos erkölcs hívei átgondolatlanul gőgösködnek a maguk abszolút erkölcsével, amit a történelmi példák özöne is csak megerősít (pl. magántulajdon, igazságos háború, szabadságjogok stb.). De hogyan állunk ezek után a katolikus vallási eszköztárral (obszervanciákkal)?

Elméletileg és gyakorlatilag is meg kellene vizsgálni azt az eszköztárat, amit újra visszaparancsolni vagy legalábbis rehabilitálni akarunk. Fontos ezt a vizsgálatot elvégezni, hiszen most már nemcsak rólunk, hanem legdrágább kincseinkről, a gyermekeinkről, vagyis a jövő nemzedékről van szó. Mit is akarunk velük tenni?

Vegyük sorra a legfontosabb katolikus vallási obszervanciákat úgy, ahogy azt a katolikus dogmatika tanítja. Hangsúlyozom, hogy kifogásaim kifejezetten a katolikus vallási ideológiára irányulnak, amelyből hamis gyakorlat vezethető le. Tudom azt is, hogy a gyakorlatban nem mindig érvényesül a dogma szemlélete. De a legtöbb esetben sajnálatos módon éppen az érvényesül. Vegyük sorra.

Imádság

Vajon helyes pedagógia-e az, ha a gyereket arra tanítom, hogy ne rakja rendbe a ruháit, mert majd rendbe

teszi azokat a szülő – csupán szólnia kell?

A katolikus kérő imádság elméletben és gyakorlatban is arra nevel, hogy nem nekem kell cselekednem, majd Isten mindent megtesz helyettem – nekem csupán kérem kell. Bármit kérek, abszolút biztosan (így vagy úgy, de) megkapom. A különféle értelmezések nem változtatnak ezen a lényegen. És azon sem, hogy az ilyen imádságban a szómágia esetével állunk szemben.

Szentségek

Aligha volt helyes pedagógia annak idején úgy nevelni a gyermeket, hogy kösse csak fel a kisdobos- vagy úttörő nyakkendőt, attól még lehet ministráns. A nyakkendő ugyanis nem jelent semmit, sugallta a vallásos szülő.

A katolikusoknál ez éppen fordítva van, már ami a „nyakkendőt” (a külső jelet) illeti. Amelyik gyereknek a fejét leöntötte a pap vízzel (persze meghatározott szöveg kíséretében), az katolikus keresztény lesz, mégpedig automatikusan és a jel erejében (ex opere operato). Vagyis a jel (a vízzel leöntés) „mindent” jelent. Csak fejre a vizet, és tehetsz bármi gazságot, te még a pokolban is keresztény leszel! Lehet így vagy úgy mentegetni a katolikus dogmát, az tény, hogy a gyakorlatban hivatalosan is azt tartják kereszténynek, akit megkereszteltek (pl. Magyarország lakóinak 70 %-a katolikus keresztény!). Persze az is tény, hogy ebben az esetben is a mágia újabb formájával, a cselekmény-mágiával állunk szemben (ami nem más, mint egy külső jelnek, cselekménynek olyan erőt tulajdonítani, amivel önmagában nem rendelkezik).

A mise

Melyik szülő tanítaná arra a gyermeket, hogy ha megeszi az asztal közepére tett almát, akkor mehet a háztól. De ha ezután megöli a nagytetvért, akkor újra hazamehet és minden megbocsátva?

Melyik szülő tenné meg azt, hogy miután a fenti módon járt el, még videóra is venné az almaevést és testvérgyilkolást, aztán fizetett alkalmazottak segítségével minden nap levetítené a filmet, és a kedves nézőket is részletesen ugyanazokból a kegyekből, mint bűnöző fiát?

A katolikus mise, a dogmák értelmében, Jézus véres keresztáldozatának vértelen megújítása és a meg-

váltás kegyelmeinek kiárasztása. A megváltástan szerint pedig Jézusnak azért kellett a kereszten meghalnia, hogy vére árán kiengesztelje Ádám és Éva, valamint az egész emberiség bűnét.

Hogy mi ebben a rossz? Rossz az elképzelés a vérszomjas apáról (Istenről), aki csak akkor bocsát meg, ha fiát megölik. Rossz, ha a többi gyerek a megölt fiú vére árán akar kegyelmet nyerni. Rossz mindeme szörnyűségnek napi lejátszása és ismételtetése.

Mindezen a tanbeli tényen semmit sem változtat, hogy a mise lakoma is egyben, hiszen ez a lakoma, a dogma szerint, a meggyilkolt fiú testének és vérének magunkhoz vétele, magyarul kulturált felfalása. Kulturált forma, hiszen a kannibalizmus, a legyőzött vezér testének megevése (íme ismét a mágia!) ma már csak ilyen módon elképzelhető.

Aki a katolikus dogmák értelmében vett miséken (és itt a dogmán van a hangsúly!) vesz részt és ilyen szeltemben neveli gyermekeit, aligha nevel szelid és erkölcsös embert, esetleg egy Isten nevében uszító Kapisztrán Jánost és az Ő nevében gyilkoló Hunyadi. (De hát nem ezek a katolikus és magyar szent eszményképek?!)

A katolikus hittan,

a katolikus iskola jó?

A fentiekben csak a katolikus vallásos erkölcsi eszköztár legfőbb formáira utaltam csupán, de sorra lehetne venni a többi katolikus vallásos nevelési eszközt is: „nagy kilenced”, öt miatyánkös „elégtétel”, rózsafüzér, litánia, skapuláré, áldások, szentelések, búcsúk, eskük stb. Kimutatható ezekben a legdurvább mágiikus gondolkodás, de súlyos erkölcsi fogyatékoság is. Kimutatható a hatalom tiszteletére nevelés, kezdve a templom hierarchikus rendjén a feltétlen egyházi és állami engedelmességre nevelésig. Kimutatható a gazdagság vallásilag igazolt hajszolása, kezdve a kiváltságos vallás tudatától a gazdasági elithez tartozás eléréséig. Egyértelműen és ellentmondást nem tűrően megtalálható az erőszak kultusza, kezdve a megtorló istenképen, egészen az „Istent, hazát, családot” fegyverrel is megvédeni kész militarista nevelésig.

Mindezen embernevelési módszerek legfőbb gyermekgyúró színtere a katolikus templom, a katolikus hittan, a katolikus iskola. Az

utóbbival kapcsolatban megdöbbenéssel látom, hogy komoly jézusi elkötelezettségű, kritikus keresztények is ezekbe az iskolákba terelik gyermekeiket. Kérdésemre azt az egyhangú választ kaptam, hogy ott legalább tiszteletre és munkára nevelik őket. A válaszban burkoltan az rejlik, hogy minden állami, más vallású és elvileg ideológia-semleges iskola betyárfészek. De rosszindulatú általánosítás nélkül lehet-e ezt állítani? Mit szólnak ehhez az érintett és megrágalmazott iskolák? Nem inkább arról van szó, hogy a katolikus elit gimnáziumokba iratkozás döntő indítéka egyáltalán nem a jézusi értékek megszerzése, még csak nem is valami tisztesség igénye, hanem egy elitgóg vezérelte vágy az érvényesülés, a gazdagodás, a kiváltságos rendhez tartozás és hasonló finomságok elérésére. (Amint úgy általában a katolikus „világegyházhoz” tartozás végső oka is ez!) Persze lehet valakinek ez a törekvése, de legalább vallja be és ne csapja be se önmagát, se másokat, hogy ő az ún. keresztény értékeket keresi, mert tulajdonképpen csak a meghamisított keresztény értékekre vágyik.

Mitől függ a jövő nemzedék emberi minősége?

A valláserkölcs és katolikus vallási obszervanciák kritikája után arra a kérdésre kell válaszolnunk, hogy mitől függ hát a jövő nemzedék emberi minősége?

Sokan kétségbe vonják az ember nevelhetőségét, és azt állítják, hogy az ember alaptendenciái nem változtathatók meg. Mások a nevelés mindenhatóságában hisznek. Az igazság valahol középen található. A nevelés ugyanis csupán segítő kísérlet az ember testi, szellemi, erkölcsi, lelki képességeinek kibontakoztatására, de az eredmény reményében.

Ez az eredmény többfüggős. Függ a nevelt, a nevelők és a környezet minőségétől, aktivitásától, céljától és eszközeitől. Nem mindegy, hogy milyen alapadottságokkal rendelkezik a gyermek. Nem mindegy, hogy ki és milyen adottságú a szülő és a nevelő. Nem mindegy, hogy milyen környezeti hatásoknak van kitéve mindkettő. Természetesen az sem mindegy, hogy milyen cél vezérli a nevelőt. Végül pedig nem mindegy, hogy milyen nevelési eszközöket használ a szülő és nevelő a kitzűzőt

cél érdekében. Gyermekeink emberi minősége tehát nem egyszerűen nevelési eszköztár kérdése.

Az eredmény a tekintetben is többfüggős, hogy a nevelésnek az egész emberre ki kell terjednie. Vagyis segíteni kell kibontakoztatni a gyermek testi, szellemi, erkölcsi, lelki képességeit. Tehát mitől függ gyermekeink, a jövő nemzedék emberi minősége? Ismétlem, szükséges a testi nevelés, a szellemi nevelés, az erkölcsi nevelés, a lelki nevelés. Nem elég csupán, kicsit durván fogalmazva, valamiféle „lelkizés”. Az ateista vagy más vallású azért produkálhat akár különb embereket is, mint a katolikus, mert az általános emberi alapokat jobban kiművelte neveltjében, mint azok a katolikusok, akik esetleg elfelejtettek előbb embert faragni gyermekeikből, helyette valami hamis eszményre neveltek, vagy még ha egy második Jézust akartak is gyer-

meikből, azt emberi alapok nélkül akarták.

Milyen területeket ölel fel a nevelés?

Régen a „nevel” (=„növel”) szó emberre vonatkoztatva csupán testi gyarapítást, gondozást-ápolást-táplálást jelentett. Csak a 17. századtól jelenti a testen túli „növelést”, a szellemi, erkölcsi és lelki képességek kifejlesztését.

Erdemes áttekinteni röviden az egyes nevelési területeket és tenni-valókat, hogy egyrészt megfelelő jelentőséget tulajdonítsunk minden területnek, másrészt pedig helyére tegyük a szóban forgó vallási obszervanciákat.

Testi nevelés

A testi neveléshez tartozik, hogy biztosítsuk gyermekeinknek az egészséges életfeltételeket: helyes, változatos, mértéktartó táplálkozást, megfelelő ruházódást, a rend-

szerez tisztálkodást, alvást, pihenést, szórakozást. Megtanítsuk őket magukat is az egészségvédelemre, balesetvédelemre stb. Ki kell alakítanunk a helyes mozgáskultúrát: erőfejlesztést, gyorsaságot, ügyességet, állóképességet stb. Mindezeket a testgyakorlatok, természetjárás, játék, sport stb. útján. Önfegyelmet kell velük begyakoroltatni az élet különféle területein, koruknak megfelelően: táplálkozás, szórakozás, nemiség, káros szenvedélyek (édesség, dohányzás, kávé, szesz, kábítószer, gyógyszer stb.), a tömegkommunikációs ártalmak (TV, számítógép, reklám stb.) terén.

A testi nevelés feladatát ideológiáktól függetlenül minden szülő el látja. A hívő keresztény szülőknek is el kell látniuk, mégpedig minőségi testi nevelést kell kapniuk gyermekeiknek, hogy meglegyen a természetes és egészséges alapja annak a többletnek, amit gyermekeiktől várnak.

Szellemi nevelés

A szellemi nevelés az ember értelmi, akarati és érzelmi nevelését jelenti.

Gyermekeink értelmi nevelése magában foglalja az észlelő és megfigyelőképesség, az emlékezet, a képzelet, gondolkodás fejlesztését. Az igazság szeretetére nevelést, vagyis az igazság felkutatásának, megismerésének vágyát, a kritikai gondolkodást, a dialóguskészséget. A kreatív nevelést, az öntudat, az önbizalom, a felelősségtudat kibontakoztatását. Végül a bölcsesség megszerzését, vagyis a szintézis iránti érzék kifejlesztését.

Az akarati nevelésben ki kell bontakoztatnunk a szabadság és alkalmazkodás, az autonómia és kontroll, a kockázat és felelősség, a szerves és szervetlen aszkézis stb. célhoz segítő egyensúlyát. Munkára kell nevelnünk, a szabadidő helyes felhasználására, a segítőkészségre, a szociális erényekre kell segítenünk gyermekeink önzésre hajló akaratait.

Az érzelmi nevelés is rendkívül fontos gyermekeink nevelésében. Nemcsak azért, hogy a kellemes vagy kellemetlen érzéseket fel tudják dolgozni, hogy helyes érzelmi alapbeállítottságra tegyenek szert, hogy érzelmi reakcióik helyesek legyenek, hanem amiatt az energiatöltés miatt is, amire az emberi cselekvésben szükségük van. Főleg a magasabbrendű érzelmeknél fontos

ez. Ilyenek az intellektuális színezetű érzelmek, amikor egy komoly értelmi feladat megoldása miatt éreznek örömet (igazság), vagy az esztétikai érzelmek, amikor a természet vagy művészet szépsége nyújt nekik élményt (szépség), vagy a morális érzelmek adta öröm miatt, amely a lelkiismeret nyugalalmában jelentkezik (jóság).

A szellemi nevelés nem egyszerűen iskoláztatást jelent, hanem az emberi értelem, akarat és érzélem kibontakoztatását, amit ugyancsak minden szülő és nevelő céljának tekint ideológiáktól függetlenül.

Erkölcsei nevelés

Az erkölcsi nevelés célja, hogy segítse az embert saját személyének és a más személyekhez fűződő kapcsolatának tudatos és szabad formálásában, mégpedig meghatározott etikai normák alapján.

Az erkölcsi érettség hat fokát emlegeti az erkölcspszichológia, melyeknek bármely fokára eljuthat, ill. bármely fokán megrekedhet valaki: erkölcs nélküli jellem, megalkuvó, tekintélyen alapuló, kollektivisták, elvekhez ragaszkodó, embertársra irányuló szabad erkölcsjelleme.

Az erkölcsi normák valamely közösség által elfogadott, kötelező magatartási szabályok. Ezek lehetnek egy adott társadalom, egy adott vallás erkölcsi törvényei, de lehetnek magának az embernek, ill. az emberiségnek alaptörvényei.

Az erkölcsi nevelés szoktatással, ösztönzéssel és oktatással történik. Az ösztönzés történhet tanáccsal, intéssel, paranccsal, buzdítással, példával.

Ezen a ponton is meg kell állapítanunk, hogy minden szülő erkölcsileg is neveli gyermekét. Itt azonban már nem mindegy, hogy milyen erkölcsi normák és eszmények szerint nevel, és ettől függően milyen erkölcsi fokra tudja segíteni gyermekét.

Ha átlépjük a laikus erkölcs és vallás erkölcs vitáját, akkor úgy gondolhatjuk, hogy nagy valószínűséggel a nagy emberi erkölcsi örökség ellentmondásmentes erkölcsi normájának birtokában vagyunk, amennyiben a legfőbb erkölcsi nevelési törvénynek és elvnek a szeretetet valljuk. Nem akármilyen szeretetet, hanem azt, amely az adás, a szolgálat, a szelídség evangéliumi tartalmait hordozza és amely „arany szabályként” újra és újra fel-

bukkan a történelemben: „Amit nem akarsz, hogy veled tegyenek mások, te se tedd velük! Amit akarsz, hogy veled tegyenek az emberek, te is tedd velük!” (lásd Konfucius, Zaratusztra, Buddha, Jézus stb.).

Lelki nevelés

Az embernek lelki igényei is vannak. Az emberi személy központjában ismer egy olyan valamit vagy valakit, aminek vagy akinek felelősséggel tartozik. A lelkiismeret jelzi, hogy megfelel-e az Igaz, a Jó, a Szép egész emberséget kívánó elvárásainak. Lelki bajok lépnek fel akkor, ha az ember szembekerül önműn központjával. De lelki segítséget kíván az is, aki lelkiismeretesen akar élni ebben a világban.

A lelki nevelést is ideológiáktól függetlenül megtaláljuk minden szülőnél. A különbség csak abban van, hogy az ember a saját énjének, vagy egy személytelen Taonak, vagy egy személyes Istennek tartozik-e elszámolással. Ezen a vitán is túllépve úgy gondolhatjuk, hogy mi a nagy betűs Szeretettel vagyunk kapcsolatban énjünk központjában. Ez a megoldás nem olcsó trükk vagy kibúvás a választás előtt, hanem annak belátása, hogy elég tartalmilag jeleznünk, milyennek gondoljuk a minket éltető legfőbb valóságot, különben ugyanis vagy sárarcúvá (materializmus), vagy szellemarcúvá (panteizmus), vagy emberarcúvá (vallások) képezzük, és így biztosan tévedünk.

Vallásos helyett

hívő eszköztár kell!

Talán nem volt haszontalan a fenti elkalandozás a nevelés különféle területeire. Ez a széttekintés meggyőzhet arról, hogy nem a vallási eszköztáron múlik egy ember jövő minősége. A katolikus eszköztár ellentmondásait kimutatva, még egy fontos szétválasztást szeretnék tenni.

A hit és valamiféle „Abszolútban” való hit az ember sajátja. Erre a hitre rakódik rá a különféle vallások „vallási” hitvallása, erkölcsstana, szervezete, szertartása. A fontos szétválasztást abban látom, hogy igent tudok mondani a „hitre”, de nem tudok maradéktalanul igent mondani a vallásra. E megkülönböztetés alapján állítom, hogy vallásos eszköztárra nincs szükségünk, de hívő eszköztárra szükségünk lehet a nevelésben.

Ezzel nem lopom vissza azt, amit eddig cáfoltam. Mert egyrészt nem vallási obszervanciákról beszélek, másrészt nem kizárólag ettől várom a nevelés sikerét. Magam is úgy gondolom, hogy a keresztény kultúrkörben a lelki nevelésnek azokat az eszközeit használhatjuk és is kell használnunk (a magunk és gyermekeink nevelésében is), amelyek megszabadíthatók a vallási kegyenclekkülettől, a mágiától stb. Az ezektől megszabadított eszközöket nevezem „hívő eszköztárnak”, szemben a „vallási eszköztárral”.

Ezért állítom, hogy szükségünk van a csendre, szükségünk van a lelkiismeretvizsgálatra, szükségünk van a kommunikációra a „Központtal”, szükségünk van a testvéri kontrollra, szükségünk van a közösségi megpecsételésekre, szükségünk van a szövetségújításokra, szükségünk van a nagyközösségi Szeretet (Isten)-kapcsolatra. Ha valaki veszi a fáradságot, és a külső hasonlóság mögött keresi a lényegi különbséget, az meg is találhatja, hogy miben tér el ebben az értelemben vett „imádság”, „szentségek”, „mise”, „liturgia” az elején bírált vallási eszköztártól.

Vallásos eszköztár helyett tehát hívő eszköztár kell. Ebben az irányban kell gondolkodnunk. Fenntartom azonban továbbra is azt az állítást, hogy még e nélkül a hívő eszköztár nélkül is lehet emberebb embert nevelni. Ezt azokra gondolva jegyzem meg, akik nem tudnak vagy nem is akarnak az említett „hívő” eszköztárral sem szóba állni. Nekik ugyanis egyrészt megvan a maguk „nemhívő”, profán változatuk, másrészt a hívő eszköztárnál is van fontosabb eszköz az emberré válásban és a nevelésben.

Morális tettek és morális „obszervanciák” kellene!

A hívő eszköztár is elégtelen, sőt képmutatás csupán, ha az erkölcsi normák eltorzítottak (pl. aki öl, azt meg kell ölni). De ha még eszményiek is (jézusi eszmények), akkor is elégtelenek, ha a szülő és nevelő csak mondja azokat, de nem teszi, vagyis az életével cáfolja, amit mond. A nevelésben döntő szerepük a „morális obszervanciáknak” van. A teljesség igénye nélkül említek néhány „erkölcsi szertartást”, amelyek a nevelésben döntő jelentőségűek a gyermek számára.

Szertartás, szent cselekmény a gyermek számára az, amit a szülő bemutat a vágyaiban, a tekintetében, a gesztusaiban, a hangjában, a tetteiben, az események „lereagálásában”.

Elég csak arra gondolnunk, hogy a szülő vágyaival nevel elsősorban. Ha valaki gazdagságra vágyik minden porcikájával, akkor hiába beszél a jézusi szegénység vállalásáról.

Vagy ha sugárzó tekintettel meséli el, hogy kezet fogott vele egy „nagy ember”, beszélhet az ilyen a jézusi kicsiségről.

Vagy ha a gyerek valami nagyobb értéket szeretne adni egy szegényebb gyereknek, de a szülő türelmetlen gesztussal kitépi kezéből, beszélhet ez a szülő a jézusi adástörvényről!

Vagy ha a szülő a cigánykérdés, Erdély vagy egy tömeggyilkos sorának kereszténytelen megoldásáról beszél, hangját beissza a gyermeklélek, és később közömbös lesz minden erőszakmentességgel szemben.

Vagy ott vannak legfőképp a tettek. A „vizet prédikál és bort iszik” ellentmondás olyan lélekromboló szertartás a gyermek számára, hogy azt semmiféle vallási vagy lelki szent szertartásozással kitörölni nem lehet többé.

De hogy is lehetne a dolláros zsák tetejéről, a gazdasági elit pozíciójából vagy éppen a laktanyában kereszténységre nevelni?! Persze Jézusra hivatkozva vallásoskodni és vallási obszervanciák sorozatát véghezvinni igen kényelmesen lehet a fenti helyzetekben is. Csakhogy ebből a képmutatásból jobb lenne kihagyni a názareti mezítlábas Jézust!

Szertartás, szent cselekmény a gyermek számára az is, amit nemcsak lát a szülőnél, hanem amit együtt végez vele. A pozitív tettek bizony olyan erős morális eszköztárat rejtenek magukban, amely ugyancsak kitörölhetetlen a gyermek lelkéből.

Ilyenek pl., ha a szülő és gyermekei együtt teszik borítékba a harmadik és második világ megsegítésére szánt összegeket, persze ki-ki a magáét. Vagy ha együtt válogatják ki az ajándék ruhákat, játékokat, és viszik el a rászorultabbaknak.

Vagy ha szülő és gyermek együtt szolgál családon kívül is, más családosoknak, magányosoknak, betegeknek.

Vagy éppen ha a gyermek játékpisztolyait (ha lennének ilyenek) palacsintára vagy labdára cserélné nagy ünnepi szertartással a Margitszigeten.

A valós vagy jelképes morális tettek együtt-végzésének szertartását naponta számtalanszor gyakorolhatja a szülő vagy nevelő. Ezek hatása messze felülmúl minden vallási obszervanciát.

Szertartás, szent cselekmény az is, ha a szülő és nevelő együtt végzi nagy közösségben az eszmények dicséretét, az eszményi tetteket cselekvők felmagasztalását, az újabb kis és nagy tettek közös tervezését, a következő eszmények közös vállalását, a tiszta lelkiismeret örömeinek közös megélését.

Mennyire más „istentisztelet”, „gyülekezeti élet”, „közösségi élet” lenne az ilyen? A nagy közösség meghatározza az egyéni és családi nevelés hatását. Milyen eredményeket lehetne elérni akkor, ha ez a hatás az erkölcsi jellem kialakítására összpontosulna, teljes összhangban a legfőbb erkölcsi Jóval, a Szeretettel!

Összefoglalás

Nem vallási nevelésre, nem is vallás-erkölcsi nevelésre van szükségünk gyermekeinknek. Nem a katolikus vallási eszköztárhoz való visszakeresésben van a megoldás. A „vallási obszervanciák” csupán az ilyen vagy olyan istenben való hitet növelhetik. A „hívő obszervanciáknak” is csak akkor van pozitív erkölcsi hatásuk, ha a Szereteten való hitre irányulnak. A jövő nemzedék erkölcsi fejlődése és érettsége így mindenképpen egyedül azon az erkölcsi nevelésen múlik (a testi, szellemi stb. nevelés mellett), amit az emberiség egyéni és közösségi lelkiismerete alapján „Valódi Jónak” (lásd ellentmondásmentes szeretet), igaz erkölcsi értéknek és eszménynek fogadunk el, amit aztán „erkölcsi szertartások” útján gyakorolhatunk be. Biztos az, hogy aki az erkölcs vonalán akar előre lépni, annak az erkölcsi értékekben kell hinnie és az „erkölcsi eszköztár” eszközeit kell használnia. Az erkölcsöt nem pótolhatja a „jámborság”, amint már 2000 évvel ezelőtt is elhangzott: „Nem mindaz, aki mondja: Uram, Uram, megy be az Országba, hanem aki az Atya akaratát cselekszi” (Mt 7,21)

Walbert Bühlmann

Jézus, Buddha, Krisna — és az egy Isten

Az ázsiai vallások kihívása

Eddig épp fordítva volt: a kereszténység jelentett kihívást a világvallások számára. Azzal az igénnyel lépett föl, hogy az egyetlen igaz vallás, és azzal a szándékkal, hogy a többi vallást gyökerestül kiirtsa. A latin-amerikai és afrikai — és Fülöp-szigeteki — egyszerű törzsi vallásokat illetően ez valamennyire sikerült is neki. Ázsia szárazföldjének magasabbrendű vallásai azonban a maguk templomaival és szent könyveivel kezen 500 éven át ellenálltak ennek az igénynek, úgyhogy Ázsia — a Fülöp-szigeteket leszámítva — csak 1,74%-ban keresztény, és 0,9%-ban katolikus. A keresztény egyházaknak ugyan jelentősen erősebb a hangjuk, mint az számarányuknak megfelelően, de az ázsiai vallások ma azt a kihívást támasztják velük szemben, hogy szálljanak magukba és kérdőjelezzék meg önmagukat.

1492-ben Kolumbusz Kristóf felfedezte Amerikát. Nagyjából ugyanebben az időben Afrikát is körülvetőrlázták, és megindultak Ázsia felé. Akkoriban és a gyarmatosítás későbbi hullámai során az európai hatalmak földrajzilag felfedezték, politikailag leigázták, gazdaságilag kiszákmányolták a szőben forgó országokat. Csak ma, a bekövetkezett dekolonializáció után tartunk ott, hogy ezeket a népeket emberileg és vallásilag is felfedezzük.

Ez először is e vallások újraértékeléséhez vezetett. Nem lehetett többé pogánysággként, bálványimádásként, hitelenségként elvetni őket. Inkább azt lehet és kell is mondani, hogy Isten kezdettől fogva mindmáig az összes vallások tagjainak ajándékozta jóindulatát és kegyelmét, körükben is prófétákat és misztikusokat támaszt, nekik is megadta a Szentlelket és a kinyilatkoztatást. Ez egyszerű új világkép. A többi vallások hívei velünk, keresztényekkel együtt zarándokolnak az élet teljességéhez vezető úton az egy Istenhez, aki minden embernek atya és anyja. Annyi emberi szűkösség után most megtapasztaljuk a fordulatot Isten tágassága felé!

A vallások e felfedezésével azonban második lépésben és fordított irányban most előtűnik áll a kereszténység újrafelfedezésének kihívása. Jézus Krisztus titkát eddig senkinek

sem sikerült teljesen megközelítenie, sem akkoriban, a kereszténység kezdetein az apostoloknak és az egyházatyáknak, sem ma a teológusoknak és a püspököknek, de még a szenteknek és a misztikusoknak sem. Mindig úton vagyunk e titok „hosszúságának és szélességének, magasságának és mélységének” alaposabb megismerése felé, és „egyre jobban el kell telnünk Isten egész teljességével”.

Ez a fölfedező utazás a kezdetek óta tart. Hasonlítsuk csak össze Márk elsőként leírt evangéliumát a negyedikkel és utolsóval, Jánoséval. Márk egyszerű pragmatikusként mutatja be Jézust, aki minden emberen segít szükségében. János viszont a görög filozófia hatása alatt „Isten Igéjéről” beszél, misztikusként mutatja be Jézust, aki hosszú beszélgetéseket folytat Nikodémussal, a szamáriai asszonnyal, és hosszú beszédet mond az utolsó vacsorán. A történelem folyamán hasonlóképpen mélyítették el, bővítették ki, kérdőjelezték meg vagy éppen relativizálták a Jézusról szóló tant, valahányszor a kereszténység új kultúrtérbe lépett át. Várható, hogy ma az ázsiai tér — amelyben az emberiség több mint 60%-a él — fog olyan kihívást támasztani a kereszténységgel szemben, amely nem múlik el nyomtalanul.

Meglepő, hogy a názáreti Jézus, ez a csodálatos ember, ez a meggyőző tanító mennyire otthonra talált Ázsiában. Igen sok nem-keresztény házában is megtalálható a képe, előtte olajmécs és virágok. Az ázsiaiak szívesen olvassák az Ujszövetséget. Az USA után Indiában és Japánban adják el a legtöbb példányt ebből a könyvből.

Más a helyzet viszont a dogmák Krisztusával. Az ázsiaiak számára mindenekelőtt egyszerűsége és kizárólagossága botrányos. Az ő nagy vallási toleranciájuk abból a meggyőződésből fakad, hogy egyetlen történelmi vallás sem merítheti ki a teljes igazságot, és minden vallásban jelen vannak az igazság töredékei, melyeket kölcsönösen el kell ismerni. Indiában, az egyik katolikus missziós kórházban találkoztam egy igen elkötelezett főorvossal, egy hinduval, aki így írta körül vallási felfogását: „Személyes filozófiám alapja a vallások egyetemessége. Hiszem, hogy Krisztus, Krisna, Zoroaszter, Buddha,

Mohamed egy és ugyanazon személy volt, aki különböző korokban testet öltött, és egy és ugyanazon üzenetet hirdetett azokkal a különbségekkel, amelyek a különböző korokból és kultúrákból adódtak. Boldog lennék, ha kereszténynek, zoroasztristának vagy muszlimnak neveznék, vagy egyszerűen valakinek, aki keresi és szereti Istent...”

Ázsiában messzemenően így gondolkodtak és gondolkodnak a művelt, nem-keresztény, de vallásos emberek. És íme a meglepetés: Így gondolkodik ma nem kevés keresztény teológus is a különböző egyházakban! Már az 1974-es bangalorei (India) teológuskongresszuson is megszólaltak olyan hangok, hogy többé nem lehet bekebelezni az ázsiai vallásokat Krisztus számára, hogy Isten ezeket a vallásokat önmagukért, és nem csupán Jézusra való tekintettel akarta. A nyugati teológusoknak szemükre vetették, hogy „az ázsiai vallásokat illető derűs tudatlansággal teologizálnak”. Katolikus teológiaprofesszorokkal beszélgetve magam hallottam ismételtelen Indiában, hogy a nyugati krisztológia (Krisztusról szóló tan) túlságosan nyugatias, túlságosan provinciális, nem eléggé katolikus. Tudomásul kell tehát venni, hogy Indiában új krisztológia van születőben.

Ennek az irányzatnak egyik vezető képviselője, *Raimundo Panikkar* nagyjából így fogalmazza meg röviden gondolatait: A názáreti Jézus kétségtelenül azonos Isten Fiával, a Logossal, az Igével, akit Isten belemondott a világba. De ez a Logosz nem azonos kizárólagosan a názáreti Jézussal, hanem Buddhában, Krisnában és más vallási nagyságokban is megmutatkozott és megtestesült. Tehát nem kérdőjelezi meg Jézus istenfiúságát, de egyedülálló voltát igenis. Ezért Panikkar szerint ne mondjuk többé, hogy Jézus megváltotta a hindukat, hanem tudatosítsuk a keresztényekben, hogy Jézus mellett létezik a hinduizmusban Krisztusnak olyan jelenléte, amely a Krisztusról alkotott nyugati felfogást egyetemessé tágítja. *Élit-krisztológiának* lehetne ezt nevezni: a különböző vallások elit alakjainak egész sora az egy Isten más és másfajta inkarnációja, megtestesülése volt.

Egy másik teológus, *A. Sequeira* végtelenné tágitja ezeknek a megtestesüléseknek a sorát, és arra a következtetésre jut, hogy a Logosz megtestesülése Jézusban modell-esete minden emberi vallásosságnak. Amint halála és feltámadása által Jézus fölmagasztalt Úrrá, Krisztussá lett, ugyanúgy *minden* ember arra van rendelve, hogy Krisztussá váljék. Minden ember arra hivatott, hogy elnyerje az élet teljességét Istenben. Valamennyiüknek olyanná kell válniuk, mint Krisztus. Ez tehát valamiféle *faj-krisztológia* lenne: Krisztusban az egész emberi faj fölvetetik Isten titkába, amint ez Jézus életében és tanításában világossá vált.

Nem várom önmagamtól annak eldöntését, hogy ez az álláspont a krisztushit grandiózus kitérítése, vagy annak alapvető megszüntetése-e; hatalmas ugrás a dogmafejlődésben, vagy a dogmaeltörlés erőszakos aktusa; korszakalkotó fordulat a lokális, nyugati krisztológiától a globális, átfogó krisztológiához, vagy a valaha létezett legveszélyesebb eretnekség. Egyszerűen tudatosítani szeretném, mi zajlik Ázsiában, és mi vár ránk.

Ehhez képest mindenesetre gyerekjáték volt a felszabadítási teológia körüli konfliktus.

Az a kérdés, mit tartanak az ázsiaiak, a hinduk és a keresztények Jézus Krisztusról, bár nem jelentéktelen, mégis másodlagos számomra. A döntő az a kérdés: Kinek tartjátok ti, kinek tartom én az Emberfiát? Ha Jézus számomra az, aki mellett döntöttem és elköteleztem magam: Világosság, Igazság, Út az Atyához, akkor higgadtan nézhetek szembe az ázsiai teológiai fejlődéssel.

Egyáltalán: jó lenne, ha a nyugati egyház igen tartózkodó maradna ítéletében, hiszen az „eretnekségek” elítélésének hosszú története során erősen megcsappantak hitelreméltóságának tartalékai. Mennyi „eretnekséget” tettek meg tévtanná a dialógus hiánya miatt, és az egymásra hallgatás és egymás jobb megértésének kép telensége miatt, ahelyett hogy elkerülték volna őket! A nyugati egyház ráadásul outsidernek számít Ázsiában. Az ázsiai teológusok joggal jegyzik meg, hogy ebbe a kérdésbe csak az tud beleszólni, aki belülről ismeri az ázsiai vallásokat.

Ezért nyíltan föl kell tennünk a kérdést: A római Hittani Kongregáció alkalmas bíróság lehet-e ennek a teológiai konfliktusnak az eldöntésére? Ott legfeljebb azt jelenthetnék ki: Ez nem felel meg az eddigi hitnek. De elég lenne-e az ahhoz, hogy eretnekségként vessük el? Karl Rahner óta tudjuk, hogy a dogmáknak mindig nyitottnak kell maradniuk előrefelé. Ha a Hittani Kongregáció 78 tagja és tanácsadója közül csak egyetlen egy származik Ázsiából (és ez az egy is jogász, és nem teológus), akkor meg kell kérdőjelezni ennek a testületnek az illetékességét. A nyugati egyháznak tehát mindenekelőtt hallgatást és bizalmat kell ajánlanunk.

A nyugati keresztényeknek időt kellene hagyniuk ennek a még csak kialakulóban lévő folyamatnak, és közben bizalmat kellene szavazniuk az ázsiai teológusoknak és püspökeiknek, hogy kölcsönös beszélgetések révén megtalálják a helyes utat. Feszültségek és viták nélkül nem fog menni a dolog. Idővel nyilván esedékessé válik egy ázsiai zsinat, amely számot vet ezzel a kérdéssel, és esetleg pontot is tesz rá. Szabad bízunk a Szentlélekben is,

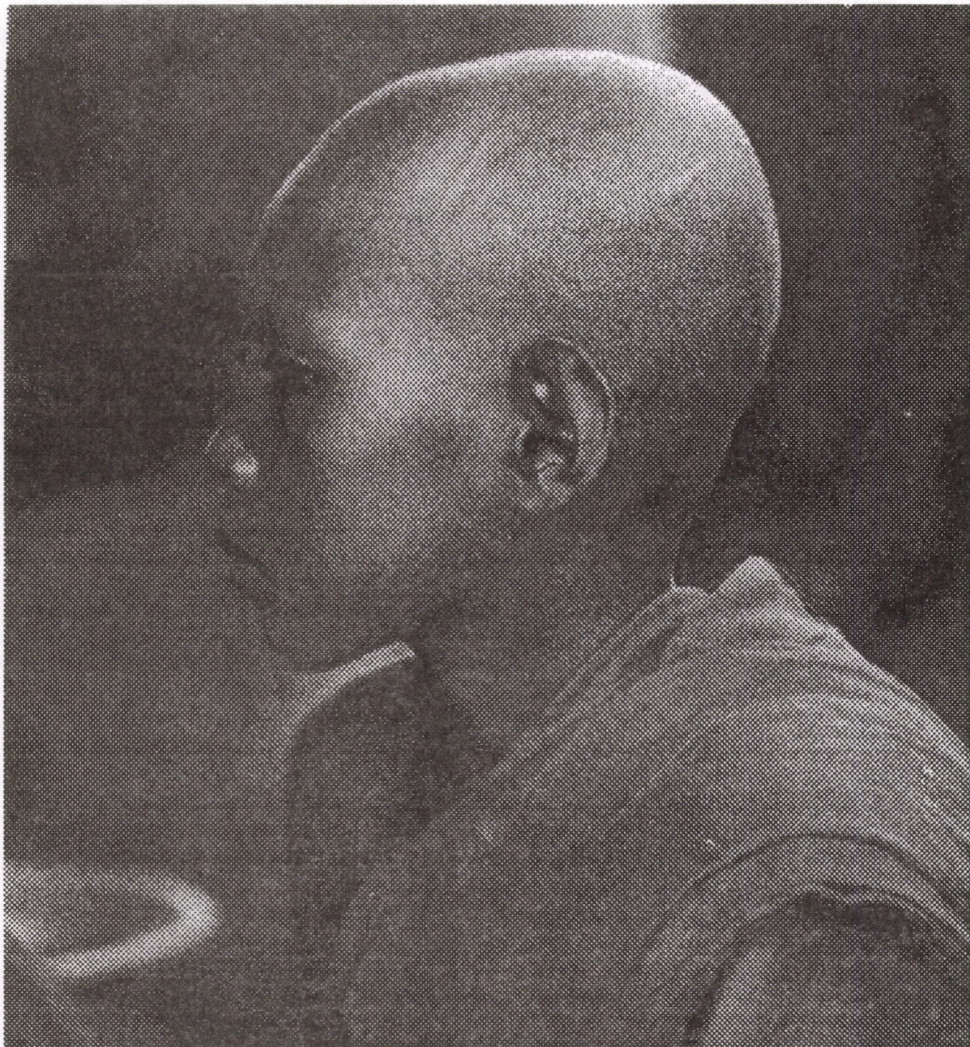
hogy nem enged tévedésbe esni egy egész kontinentális egyházat. Végső soron Ő a felelős azért, hogy az egyházat ne tévedésbe vigye, hanem „elvezesse a teljes igazságra”. Ezt nem előre megfabrikált és végérvényes formulák révén teszi, hanem az anyagi és szellemi világ hatalmas evolúciós folyamatában, véget nem érő teremtéssel.

Csak hogy: bármilyen fontosak is ezek a teológiai kérdések (az ortodoxia), még fontosabb a helyes gyakorlat (az ortopraxis), nevezetesen hogy az összes egyházak és vallások együtt beszélgessenek, imádkozzanak és cselekedjenek a békéért, az igazságosságért és a teremtés megőrzéséért, ily módon kivitelezve Isten üdvtervét az emberiséggel, és már a földön egy kicsivel több mennyországot hoznak létre — hiszen Isten szerezete már most működik, és nemcsak a végérvényes mennyországban.

Fordította: Gergely G. András

Forrás: Publik-Forum, 1991/24

A nyugdíjas korú Szerző hosszú évtizedeket töltött a missziókban, s ma a missziológia legjelentősebb katolikus tudósai közé számít.

A vallások párbeszéde nem ismer sem győzteseket, sem legyőzötteket

Raimundo Panikkar

Nagy kétség és alázat

A dialógus alapjai és feltételei

A dialógus legyen nyitott. Ez a nyitottság a dialógus lényegéhez tartozik. A dialógus nem oktatás, nem tan. Minden dialógusnak két pólusa van, és egyik pólus sem határozhatja meg önkényesen a dialógus játékszabályait. Ez a következőket jelenti:

Senkit sem szabad eleve kizárni. Nemcsak minden embernek szabad részt vennie ebben a dialógusban, hanem minden ideológiának, világnézetnek és filozófiának is jogában áll a részvétel. Az ún. vallásoknak nincs monopóliumuk a vallásra. Amikor az élet és a halál végső problémáiról van szó, akkor egy marxistának, egy humanistának és egy tudósnek ugyanolyan jogai vannak a részvételhez, mint egy ún. valóságos személynek.

Elvileg semmit sem szabad kihagyni. A dialógusközösség nem specialisták klubja. Mélyen emberi ügyről van szó. A dialógus bennfoglaltan irányulhat bizonyos válaszokra, de semmilyen választ nem szabad eleve kizárni. Hagyni kell, hogy a dialógus során maguk vetődjenek föl a tetszőleges kérdések, ill. a dialógus során kell azokat kidolgozni.

A dialógus ezért igazi kockázatot jelent. Az ember elveszítheti saját álláspontját, sőt az álláspontok meg is fordulhatnak. Lehetséges a megtérés, de az összezavarodás is. Minden kockán forog. Ez mérhetetlen bizalmat feltételez az ember iránt — és ama hatalom, rend és realitás iránt, amely az embert emberként lépteti színre és hagyja érvényesülni.

A dialógus konstitutív módon nyitott marad. A dialógus célja nem az összes véleménykülönbségek kiküszöbölése, a világ uniformizálása vagy egyetlen világvallás létrehozása — mintha a realitást egyetlen elvre kellene redukálni. Ez lehet a dialógus előre nem látott eredménye, de nem előfeltétel. Valami veszendőbe menne, ha megsértenénk az igazság pluralista alkatát. Az igazságot nem lehet sem egységre, sem sokféleségre redukálni.

A dialógus az emberi esetlegesség tapasztalatának kifejeződése, úgyhogy egyetlen ember, emberi csoport, még az adott korban élő emberiség sem képes megtestesíteni az igazság mércéjét. A dialógus célja nem az egyik partner győzelme a másikon; a dialógus lényegi alkotóeleme az emberi életnek és magának az életnek, sőt a létnek.

A dialógus belső vitaként kezdődik. A buddhista tradíció „nagy kétségnek” nevezi ezt a magatartást. Filozófiai fo-

galma a németben az „alázat”, a De-Mut, szó szerint „az a bátorság, hogy szolgálai legyünk valamely igazságnak” (ófelnémet „dio”, szolga — „muot”, bátorság; azaz tulajdonképpen „egy szolgáló ember bátorsága”), amely nem egyedül a miénk. Másképpen fogalmazva: Ha önmagamot nem kérdőjelezem meg, ha nem vagyok kész arra, hogy lemondjak biztonságomról vagy elvesszítsem az életemet, ahogy az evangélium mondaná, vagy ha nem borulok a mester lábaihoz, ahogy a védanta (India legfontosabb filozófiai iskolája) tanítja, ha nem tudatosul bennem esetlegességem vagy bűnösségem, tudatlanságom vagy fegyelmetlen vágyakozásom, és nem bízom rá magam teljes szívvel, lélekkel és értelemmel az igazságra, akkor még nem vagyok érett a dialógusra. A dialógus önfegyelmet, érettséget és alázatot feltételez. Aki már mindent tud, annak biztosan nincs szüksége dialógusra.

A dialógus a partner lelkének legmélyét érinti. A valódi vallási dialógus csak akkor kezdődik, ha a másik érintettnek, fenyegetettnek, bátorítottnak, ingereltnek, fölrazottnak, bensejében felzaklatottnak érzi magát.

A dialógus az emberi szellem (logosz) aktivitása. Esmékről, gondolatokról, értelmezésekről, tanokról, nézetekről és belátásokról van szó. Tudatosan vagy tudatlanul mindegyikünk hordozója egy tradíciónak, amely egy egész világot jelent. A dialógus ezt fejt ki. Nemcsak azt mondjuk, ami fölremlik előttünk vagy eszünkbe jut. A valódi dialógusra a beszélő egész hagyományának terhe és méltósága nehezedik. Partnerem fölfedezi, hogy nem hallgatólagos előfeltevések híján élek és beszélek.

Itt nagyon kell hangsúlyoznunk, hogy a valódi vallási dialógus nem kerülheti meg a „fogalmi erőfeszítést”, hogy olyan tartalmakról van szó, amelyekkel kapcsolatban nem szabad lemondani az érthetőségről. Nem folytatható termékeny beszélgetés például Istenről, pokolról, karmáról vagy szunjátáról, ha az ember durva karikatúrákat csinál ezekről a fogalmakról.

A dialógus a duológusból ered. A dialógus nem egyirányú utca. Ha a másikat meg akarom érteni, sőt akár meg is értem, még csak a valódi dialógus területének felét alkotom. Késznek kell lennem arra, hogy megértessem magam a partneremmel, és esetleg arra is, hogy félreértést okozzak neki. És ez a másik oldalról ugyanúgy érvényes.

A védanta hagyomány szavanáról (meghallgatás), mananáról (belegondolás) és nididhjaszanáról (aktív kontempláció) beszél mint a duológus módszereiről. A keresztény megkérdezheti a buddhistát, hogyhogy nem ismer el semmilyen Istent; de önmagát is meg kell kérdeznie, hogyhogy nem ismer el semmilyen Ürességet (szunjata). A hindu megkérdezheti a muszlimot, mi módon kerülheti el a teokráciát; de a maga részéről hagy尼亚 kell, hogy őt is megkérdezzék, hogyan képes legyőzni az anarchiát, mindenekelőtt morális területen. Másképp kifejezve: A dialógusnak két irányban kell zajlania. Kultúrák közine és vallásközine kell lennie.

A dialógus párbeszédet jelent. A valódi vallási dialógus nemcsak azt kívánja meg, hogy minden partner beszéljen, hanem azt is, hogy mindegyik a saját nyelvén beszéljen. A nyelvek nem tagolhatók egyszerűen szavakra. Minden nyelv egy életmód, a világban létezés egyik módja, és visszatükröződése egy egész kozmológiának. Kulturális és emberi elszegényedés lenne, ha az emberek egyetlen egyetemes nyelven beszélhének.

Semmilyen párbeszéd nem jöhet létre, ha a beszélgetésben nem tűnik föl a Te. Beszélgetés emberek között zajlik, és nem eszmék, vagy még kevésbé gépek között. A Te fölfedezéséhez azonban el kell hatolni egészen a dialógus forrásáig. Valóban ismerni kell a partnert, és nem csupán meghallani, amit mond. Meg kell érteni, és ezt azt is jelenti: osztozni vele, együtt szenvedni vele, szeretni őt.

A vallási dialógus politikai dialógus is, és ezért politikailag sem nem semleges, sem nem egyetemes. Szókratész vallásos bölcs volt, Jézus vallásos ember volt, Al-Hallaj vallásos misztikus volt. Mindhármán elkötelezettjei voltak a dialógusnak. Mindhármukat politikailag ítélték halálra.

A dialógus megváltoztatja a résztvevők, és ezáltal a vallások önmagukról alkotott felfogását, és más tényezőkkel együtt ezek alakítják a polisz, a köz(össég) életét. A dialógus azonban közvetlen módon is politikai aktivitás. Nemcsak Észak-Írországra, Kasmírra, Libanonra, Palesztinára, Kubára, Etiópiára, a Vatikánra és hasonlókra gondolok, ahol a vallási beszélgetés egyidejűleg politikai beszélgetés is. Inkább arra, hogy elvileg minden vallásközi találkozás olyan emberi problémákat érint, amelyek közvetlenül befolyásolják a polisz életét. A hármasság társadalmi életet is jelent; a halál temetést kíván; a szentségek a

beavatásra, az egészségre és a házasságra irányulnak; Isten azt jelenti, tekintély; a megigazulás magában foglalja az igazságosságot, és hasonlók. Mindez a politikai nyilvánossághoz tartozik.

A dialógus teljesen terméketlenné és jelentéktelenné tételét jelentené, ha ki akarnánk záni a politikai problémákat. Ez azt jelentené, hogy a politikai *status quo*-t minden vallás fölött állónak tekintenénk, és ezzel elfogadnánk. A keresztény misszionáriusok például elkövetették azt a hibát Indiában, hogy azt gondolták, keresztény beszélgetést folytathatnak India vallásaival anélkül, hogy figyelembe vennék a brit gyarmatosító uralmat. Az iszlám-hinduista párbeszéd sem hozhat sok gyümölcsöt Indiában, ha elvonatkoztatnak a szociopolitikai helyzetétől.

A dialógus elméletekől megterhelt gyakorlat, amely új elméleteket szül. A dialógus olyan gyakorlat, amely valamilyen elméletből fakad, és a maga részéről egy új elmélet alapjává válik. A dialógusban az elméleteket megvizsgálják és fölbecsülik a dialógus gyakorlata alapján, amely a maga részéről új elméleteket hoz létre. A dialógus olyan gyakorlat, amely nem csupán az eszmék elmélyítését vagy megváltoztatását hozza magával; a hozzáállásokat és a viselkedéseket is megváltoztatja. Minden emberek közötti konfliktus a hatalmat teszi kockára, és következményekkel jár a polisz életére nézve.

Más szavakkal: a politika nemcsak a legjobb eszközök alkalmazását jelenti, hanem az emberi élet céljainak föltárását, megvalósítását, meghódítását és megvitatását is.

A vallási dialógus témáinak politikai tartalmuk is van. Ha vallás és politika kritikátlan összekeverése totalitárius rendszerekhez vezet az egyik (teokráciák) vagy a másik oldal részéről (államtotalitarizmusok), akkor szétválasztásuk világidegen valláshoz (tisztán elvont tanok) és lesüllyedt pártpolitikához vezet (üres vitatkozás az eszközökről és a hatalomról).

A megigazulásról folytatott dialógus nem hagyhatja érintetlenül az igazságosság problémáját, és az utóbbival kapcsolatos megfontolások nem hagyhatják figyelmen kívül a világ társadalmi-politikai-gazdasági problémáit. Nem fogadható el, hogy a békéről úgy vitázzanak, hogy nem veszik tekintetbe a *pax civilis*-t, a nem-katonai békét. Nemcsak a dzsihadról és az „igazságos háborúról” folytatott viták tartoznak ide, hanem a mindenkorai politikai helyzetet sem lehet zárójelbe tenni.

Azt állítani, hogy például a katolikus egyház papjai, az iszlám mullahjai vagy a buddhizmus bhikkhusai ne törődjenek a politikával, már politikai döntés a vallásról, s ha a vallási hierarchiák részéről hangzik el, akkor vallási beavatkozás a politikába. A gazdasági problémák szintén vallási természetűek.

A vallások dialógusa nincs befalazva a „vallási” intézmények klauzúrájába; ott áll az élet közepén, nem csupán az ún. teológusok vagy „vallási vezetők”, s még csak nem is a specialisták il-

gusban veszélyt látnak a szervezett vallásosságra nézve, megérezték a dialógus forradalmi jellegét. A vallások dialógusa ténylegesen lerombolja a „vallási nacionalizmusok” falait. A vallások dialógusa spiritualitásokat old ki, és új kapcsolatokat teremt, amelyek átlélik a finoman kijelölt vallások határait.

A dialógus végső forrása saját elégtelenségünk tapasztalata. Ez azt akarja jelenteni, hogy a dolgokat megfontoló, a gondolkodó ember lemond mindenfajta abszolútságigényről. Üdvösség, felszabadítás, boldogság, megvilágosodás, megváltás, vagy igazságosság, béke, emberi teljesség vagy bármi más, nem csupán egyéni problémák. Részvételt, szolidaritást, az emberi, sőt kozmikus összetartozás növekvő észrevételét követelik meg. A dialógus mindenfajta egoizmus legyőzésének útja. Legmélyebb éntünket valósítjuk meg, ha aktívan részt veszünk az egész kozmosz sorsában. Vajon nem vallási ügy ez?

Maga a dialógus vallási aktus. Aki a vallások dialógusáért fáradozik, az kétségtelenül a világ üdvösségét és a világ meggyógyítását akarja. Felebaráti szeretet, türelem, alázat, megértés, engedékenység, megbocsátás, aszkézis, hit, bizalom, őszinteség — a lista vég nélkül folytatható —: lényeges erényei a valódi dialógus kivitelezésének. Kell-e több a dialógus vallási jellegének igazolásához?

Maga a dialógus egyfajta megtérés, nem pedig annak eszköze, hogy a mási-

kat megnyerjem a magam nézeteinek. Ha alázatos, azaz őszinte vagyok a saját keresésemben, akkor nemcsak a másik keresését fogom tisztelni, hanem csatlakozni is akarok az ő kereséséhez. A másik ugyanis nemcsak igazságkereső, hanem — mint minden ember — igazságforrás is.

A dialógus egész-jellegű aktivitás. A vallások dialógusa nem parlament, ahol frakciófegyelem uralkodik, és mindenki egy párt vagy egy közösség képviselőjeként lép föl. A dialógus színpada az élet, s az élet a dialógus ára — és jutalma. Egészen jelen vagyunk benne. Az élet a tét. Minden más színjáték, és pszichológiai vagy szociológiai szerepjátszás, ha nem éppen pusztán hivatalnok-karrier. Aki nem kész elveszíteni az életét, és megriad a kockázattól, annak nem szabad a dialógus színpadára lépnie.

A dialógus liturgikus természetű. A dialógus nem új vallás, hanem liturgia, amely mindenkit és mindent meghív, és végül szeretne mindent átalakítani,

letékességének dolga. A vallás betokozódása éppoly életellenes, mint a klerikusok uralma. A vallások valódi dialógusa az ember felszabadítást célozza azáltal, hogy le akarja győzni az emberlét specializálódásokra daraboltságát.

A vallások dialógusa az életet érinti, és ezért nem hagyhatja a dialóguson kívül a mítoszt. A dialógusban nemcsak engedem, hogy a másik megismerjen, hanem magamat is jobban ismerem meg azáltal, hogy engedem, hogy a másik megismerjen, és így saját mítoszomat ért kritikája és feltárása révén magamat is jobban megismerem. A dialógus sem arra nem törekszik, hogy győzelmet arasson az eszmék versenyében, sem arra, hogy olyan összhangot teremtsen, amelyben minden véleménykülönbség megszűnik; inkább arra irányul, hogy kitágítsa a megértés területét azáltal, hogy az ember elmélyíti saját mezejét, és esetleg helyet enged az érthetetlennek is.

Maga a dialógus a valódi vallásosság kifejeződése. Sőt több! Azok a konzervatív személyiségek, akik a dialó-

akárcsak a hagyományos rítusok, anélkül hogy az alkotóelemek identitása közben veszendőbe menne.

A vallások találkozása állandó folyamat. Mindig zajlik. A találkozások célja nem az egybeolvadás, még csak nem is a maradéktalan egyszólamúság, hanem a kommunikáció, a szimpátia, a szeretet, egymás poláris kiegészítése.

A dialógus trinitárius, azaz hármas jellegű. A beszélgetést olyas valamiről folytatjuk, ami meghalad minket, amivel nem rendelkezhetünk önkényesen. Mindig egy harmadikról beszélgetünk, ami mindkettőnket meghalad. Legyen

az Isten, az igazság, a karma, a kegyelem, a részvét vagy bármi. Ez a harmadik, ami körül a dialógus lángra lobban, kivonja magát mindkét oldal manipulációja alól. Nem vagyunk abszolút urak a vallási dialógusban. Valódi dialógus csak akkor jön létre, ha erre a harmadikra figyelve mondjuk ki véleménykülönbségeinket. És mégis itt van a dialógusnak ez a harmadik eleme: egy szellem, amely ott, akkor és úgy fúj, ahol, amikor és ahogy akar.

A dialógus végérvényessége tökéletlenségében rejlik. Egy másik szó, amely megfelel az ember végérvényes

dialógikus alkatának, a pluralizmus, tehát annak lehetetlensége, hogy az emberi tapasztalást redukcionizmus nélkül visszavezessük valamilyen egységre. Más szavakkal, az emberek a dialógus révén művelik emberségüket. A vallási dialógus ennek a keresésnek a kifejeződése.

Forrás: Publik-Forum, 1991/14

A Szerző a vallások közötti párbeszéd vezető keresztény teológusa.

A vallás Ázsiában és Európában

Kis sóbábu a nagy óceánban

Interjú Felix Wilfred indiai teológussal

Hogyan találkoznak Istennel az emberek Indiában, amely a nagy ázsiai vallások, a hinduizmus és a buddhizmus bölcsője?

Isten megtapasztalásának két áramlatát, két útját különböztetem meg. Az első úton, tehát a jól szituált, klasszikus hindu-milióban az a tapasztalat, hogy „Isten bennünk lakik”. És a többé-kevésbé emelkedett, a hinduizmus által formált kasztrendszer életvilágában akkor találkozol Istennel, ha éberrel válsz az isteni valósága iránt. Döntő fontosságú ez az éberrel válás és ébernek maradás — aszkézis révén, elmélyedés révén, de az isteni tiszteletének sokféle formája révén is. Egyfajta „enlightment”-ről, belülről fakadó, mindent átizzító, csöndes megvilágosodásról van szó. Ez az istentapasztalat együttjár azzal a felismeréssel, hogy minden egy — az egész világegyetem, minden lény.

Különbözik-e ez az istentapasztalat a nyugati kereszténységétől?

Igen, mégpedig mélységesen. Indiának ebben a mély megvilágosodási tapasztalatában ugyanis nem létezik többé igen vagy nem, vagy-vagy, jó vagy rossz, helyes vagy hamis, avagy az emberi Én és az isteni Te kétpólusú találkozása. Minden ellentét megszűnik. Minden egy. Kihuny a dualizmus alapvető gondolkodási formája, amely a Nyugatot és a bibliai vallásokat, a zsidóságot és a keresztény séget egyaránt áthatja, amely meghatározza a modern nyugati világot, és amelynek a mechanikája alapján funkcionálnak a számíterek.

Európai ember képes-e felfogni ezt az istentapasztalatot?

Aligha. Hiszen már a „felfogni” vagy „megérteni” szó is feltételezi Én és Isten, személy és tárgy kétpólusú szembenállását. Ez a keresztény, nyugati „megértés” éppen megmarad a Nyugat dualista gondolatvilágában. Ez a „felfogás” megmarad a világ megtapasztalásának azon a síkján, ahol a szubjektum, az Én szeretne „felfogni” egy objektumot, egy Tárgyat, esetünkben India istentapasztalatát. Ez a nyugati gondolkodás és kutatás azonban — képletesen szólva — nem jut túl saját tárgyának peremén, és a tál fölfelé domborodó pereméről újból és újból visszacsúszik kiindulópontjára. India tulajdonképpeni tapasztalata pedig a tálon túl, a tényéren kívül kezdődik... Ezért terheli annyi félreértés, ezért olyan szélsőségesen nehéz a Nyugat és Ázsia vallásai közötti vallási

párbeszéd. Szinte nincs olyan nyugati teológus, aki megért minket. A nyugati egyetemeken tanított teológiai tudomány megmarad korlátozott világtapasztalatának területén és a dualista gondolkodásban.

Indiai teológusként bírálja-e az Istennel kapcsolatos nyugati gondolkodást?

Igen, éspedig testvéri és szolidáris módon. Indiából a nézve a nyugati gondolkodást, sőt a nyugati egyházak nagy részét is mindenestül az a veszély fenyegeti, hogy a felvilágosodást és a racionalitást, tehát a vallás Hiszekegybe, tantételekbe és hitvallásokba való fogalmi rögzítését tartják a legfontosabbnak, a tulajdonképpeni lényeknek. India régi vallásaiban, a hinduizmusban és a buddhizmusban létezik — akárcsak Nyugaton — a *tharka*, azaz a kicsiszolt logika, a megértésen alapuló tudományok és a fogalmiság gondolatvilága. De ez az egész *tharka*-fáradozás csupán apró ösvény a cél felé, és egyébként egyáltalán nem az egyetlen. Csak ezen az ösvényen túl kezdődik az indiai vallások tulajdonképpeni jellemzője. Az isteni megtapasztalása fontosabb, mint minden fogalom, hitvallás és teológia.

Hol nyílik lehetőség arra, hogy megértse egymást a nyugati kereszténység és az a világ, amelyből Ön származik?

Egyes nyugati misztikusok tanúságtételeiben, akik szavakba öntik „az egyévalás tapasztalatának fényes szakadékat”, mint például *Eckhart mester*. A művelt hinduk körében ismertek és igen népszerűek, és nagy tekintélyt élveznek az európai középkor misztikusai.

Melyik az Istennel találkozás második, másik útja Indiában?

Az Istennel találkozás másik módja nem aszketikus, nem csöndes és nem bensőséges, hanem orgiasztikus, nagy zajjal és lármával jár. Ezt az istentapasztalatot hatalmas ünnepeken éjt nappallá téve ünneplik. Így találkoznak Istennel Indiában a szegények és a kaszton kívüliek, tehát a falusi emberek, akiknek a finoman cizellált, százszorosan magas és kevésbé magas kasztkba tagolódott hindu kultúrától távol kell élniük. Ez az istentapasztalat nem egyéni, hanem mindig közösségi.

Az európaiak — s így a nyugati teológusok is — megérthetik-e az indiai vallásosság és a hinduizmus különböző irányzatait?

Beleérezve a klasszikus hinduizmus ezeralakú istenvilágába a nyugati teológia alapján is meg lehet érteni a kasztrendszerben jól berendezkedett indiaiak hindu vallásosságát — éppen azért, mivel isteni alakok rendszeréről van szó. De a szegények vallásával aztán bajban vannak a nyugati teológusok. Miért? Mivel a falvak népi vallásossága — amelyet a városi szegénynegyedekben is teljes magától értetődőséggel élnek meg — semmiféle rendszert nem alkot a hitvallásokkal és tantételekkel.

Hogyan fest a falusi emberek vallásossága?

A több tízezer indiai falu mindegyikének megvan a maga istennője, istene vagy istencsoportja. Az istenek között többnyire mindkét nem képviselői megtalálhatók, de több közöttük a női isten, mint a férfi. A hinduizmus sokféle istennel túlságos bőségben ellátott panteonjával szemben a falvak és az egyszerű emberek vallása áttekinthetően kevés istenre összpontosít. Minden indiai faluközösségnek más és más istenei vannak. A falu isteneinek van lakhelyük, többnyire a közelben, mondjuk egy fán. Viszont a klasszikus hinduizmustól eltérően nincs templomuk, emberek által ünnepélyesen elkészített áldozati és tiszteleti helyük. A falusi vallásoknak — szintén eltérően a klasszikus hinduizmustól — nincsenek papjaik, tehát vallási specialistáik, akik kizárólagosan gyakorolnak fontos tevékenységeket, és azokhoz hozzákapsolják hatalmi igényeiket.

Hogyan nyilvánul meg a falvak vallásossága?

Mindenről közösen döntenek. A falusi istenek ünnepei a vetés, várakozás, aratás ritmusában követik egymást újból és újból. Ezeket szerez aztán közös istentapasztalatot a falu minden tagja — nagy zaj és lárma, ivászat és kicsapongás közepette. Így élék ki annak örömét, hogy életben maradtak. Hiszen a falu nemcsak vallási közösség, hanem olyan is, amely kemény, közös munkával dolgozik a fennmaradásért s hogy szembe tudjanak szállni a természet erőivel.

Keresztény teológusként milyen kapcsolatban áll Ön ezzel a népi vallásossággal?

Mély megbecsülést érzek az egyszerű emberek hite iránt. Az Újszövetség végső soron egyetlen mércét kínál számomra, mégpedig ezt a jézusi igét: „Tetteikről fogjátok fölismerni őket.” Mik az eredményei, a *tettei* ennek a falusi vallásosságnak? A falu isteneinek ünnepe előtti napokban a lakóknak véget kell vetniük minden perpatvarnak és veszekedésnek. Mert az istentapasztalás ünnepe csak akkor lehet sikeres, ha előzőleg mindenki mindenkivel kiengesztelődött, ha — az ott élők lehetőségei szerint — eltakarítottak minden bántást és jogtalanságot, és helyreállították az igazságosságot, azaz olyan közösséget teremtettek, amelyben érdemes élni. Ezt e vallás nagyszerű eredményének tartom. A rendszeres kiengesztelődés és egyensúly megteremtésével lehetővé teszi és megkönnyíti a faluközösség továbbélését, és a lehető legerősebben kifejezésre juttatja az emberek kollektív élniakarását.

Hogyan ítéli meg Ön a sokistenhitet, amely elválaszthatatlan a szegények vallásától?

Nem annyira a szimbólumok érdekelnek, hanem a nyomban járó következmények. A falusi emberek csodatálat istentapasztalatra tesznek szert vallásuk révén — s ez a tapasztalat igen nagy vonalúvá teszi őket az étellel és mindazzal szemben, ami számukra idegen, igen barátságossá, igen erőssé és bölcsé is.

Hatnak-e a szegények istenei a falujukon kívül is?

Hogyne! Ha az emberek, akiket sorsuk falujukból a városba üzött, nem vágják el gyökereiket. Az istenségek védik és megőrzik a falu és lakói történelmét. Az istenek szövetségesei azoknak a falusi embereknek, akik ügyelnek gyökereikre. Összekötik a kivándoroltakat az otthon maradtakkal. Az

indiai falvak istenei természetesen Európában is hatnak. Erre kell gondolnom, amikor indiaiakkal találkozom, akik újságot árulnak az autósoknak a nyugati nagyvárosok útkeresztződéseiben, vagy mosogatóként gürölnék az éttermekben.

Minden falunak más istenségei vannak. De léteznek-e nem helyi istenek is, akiket a szegények tisztelnek?

Igen. Így például Kalkutta körzetében sok faluban istennőként és a feltétlen önátadás isteni szimbólumaként tisztelik Teréz anyát. Vagy ott van a *Cenatambi* nevű faluisten, aki igen népszerű Dél-Indiában. Története a következő: A kasztrendszerből kutasztított, szegény fiatalember volt, aki egy magas *bráhminkasztbéli* lányt szeretett. A lány is szerette őt, de nem házasodhattak össze. Hozzá tartozói aztán szerelme miatt meggyilkolták a fiút. Eköré igen sok legenda szövődött, s *Cenatambit* sok faluban tisztelik istenként. A szeretet és az igazságosság utáni vágy isteni szimbóluma lett.

Hogyan teszi érthetővé az európai keresztények számára a mai hinduizmust?

Ez az a régi, nagy vallás, amely egybegyűjti India sokféle gondolatát Istenről. A hinduizmuson belül számtalan millió út vezet Istenhez — éppen annyi út, ahány ember van. A hinduizmus végső magva a *Brahma*. En így fordítom le: „A Minden”. E *Brahma* előtt elnémul a logikánk, a beszédünk. Még csak azt sem lehet mondani, hogy a *Brahma* „van”, vagy „nincs”. Mert a „létezés” kifejező szóval automatikusan a nem-létezés ellentétét állítjuk. A *Brahma* azonban mindent átfog. Az ember megtapasztalhatja a *Brahmát*, de nem foghatja föl és nem vitakozhat róla.

Minden vallásban más és más világtapasztalat szólal meg. Hogyan látják a világot a hinduk?

A vallásos hinduk világtapasztalata kicsit hasonlít a modern nyugati ökospiritualitáshoz. Ez egészen más világtapasztalat, mint az arab-zsidó térségből származó semita vallások, a zsidóság, a kereszténység és az iszlám hagyományos világlátása. Mert a hinduk számára nem a hit és hitetlenség, Isten vagy istenek, igaz vagy hamis, jó vagy rossz közötti ellentét jellemzi a valóságot. Nem, a hinduk másképpen tapasztalják meg a létet, mégpedig végtelen hálóként. Ebben a hálóstruktúrában nyilvánul meg a világ indiai alpmegértése. Képileg kifejezve: az egyes ember egyik csomója annak a végtelen hálónak, amely az összes lényekből, a teremtettekéből és teremtetlenekből, az észlelhetőkből és a nem-észlelhetőkből áll.

Mi az istenek jelentősége?

Tekintettel a *Brahmára*, legfeljebb a végsőt megelőző jelentőségük van. Mit csinálnak az istenek? Játsszanak velünk, emberekkel — a klasszikus hinduizmusban ezt „*lilá*”-nak hívják — és egymással is játszanak. Etikailag nem mindig korrektek. Elsődlegesen nem a morálhoz, a jóhoz és rosszhoz van köztük. Ez erősen megkülönbözteti őket a modern zsidó-keresztény-muszlim istentapasztalattól. A hindu istenek inkább különböző létmódokat és léterőket testesítenek meg. Ennek megértését elősegítő áthidalásként gondoljunk az antik görögök istenvilágára. A hinduizmusban nincs tan, nincs egyházi vagy bármilyen más tanítóhivatal. Mindenki megkeresi a maga istenét, istennőjét, a maga útját. És ennek megvilágosult beteljesedése az egész valósággal való eggyéválás megtapasztalása. A *Brahma* e megtapasztalása megváltoztat minden beállítottságot. A szenvedést — hindiül „*duka*” — az győzi le, hogy beleilleszkedem a „Mindenbe”. A zsidó és a keresztény vallás prófétái lázadása végső soron idegen India régi vallásaitól.

Teológusként beszél-e olyan képi nyelvet, amellyel az európaiak számára szemléltetni tud valamit a hinduizmus magvából?

Igen. Képzeld el, hogy kis sóbábu vagy, teljesen sóból készültél, és hogy léted és vallási vágyakozásod akkor teljeseedik be, ha a sóbábu eljut a tengerbe, elsüllyed és feloldódik a végtelen, sós óceánban. Ez a hinduizmus régi indiai vallásainak magva, de a buddhizmus is.

Létezik-e a kereszténység és a hinduizmus párbeszédét lehetővé tevő hid?

A semita kinyilatkoztatási vallások, a zsidóság, a kereszténység és az iszlám híveinek le kell szállniuk a magas lóról. Mert a dialógus csak akkor lehet sikeres, ha eljutnak India vallásainak mély tiszteletére. Ez a tisztelet abból fakadhat, hogy távolságtartóvá válnak saját magától értetődőségeikkel szemben, és megismerik az indiai történelmet. A hinduizmus, India régi védikus vallása az állatáldozatok és a fölülről lefelé tagozódó társadalom vallása volt. A Kr.e. 5. században ez a védikus vallás szembesül a hatalmas sikerrel, amelyet *Buddha* vallási zsenije ért el. *Buddha* királyfi Észak-Indiában működik, és lassankint kiűrti a sűrűn benépesült védikus panteont. *Buddha* istentapasztalata a nirvánáról azonos a *Brahma* hindu tapasztalatával. De a történeti *Buddha* egy egalitárius vallással szembesítette a régi kasztvallást — és ebben a vonásában hasonlít Jézushoz. Szerinte minden lény egyenlő az Isteni előtt. Megalapítja a „zanghát”, a női és férfi tanítványok körét. Legyőzi az állatáldozatokat, bevezeti a vegetárius lemondást, és a „karunát”, a minden lényre kiterjedő, együttérző szeretetet hirdeti.

A hinduizmus azonban a 19. századi nagy reformer, *Vivekananda* szavai szerint „olyan, mint az ár-apály jellemezte tenger”. Az apály után visszatért a tenger, és a keresztény időszámítás 9. századában *Szankára* reformja révén apró töredékeket leszámítva kiszorította Indiából a buddhizmust. *Szankára* stratégiailag gondolkodó reformátor volt, aki nagy hindu kolostorokat alapított India fontos helyein. Buddhista mintára magas kasztbeli hinduk számára is bevezette a vegetáriusmust. Úgyes reformátorként átvett bizonyos elemeket a buddhizmusból, a konfliktus-dialógusban a hindu vallás apologetájának és támadó védelmezőjének bizonyult, és végül kiszorította a buddhizmust.

És hogy áll a helyzet a Nyugat vallásaival?

A hinduizmus megszállóként élte meg a semita vallásokat. Ez különösen az iszlámra vonatkozik, amely karddal érkezett a 11. és 12., valamint később a 14. és 15. században. Az észak-indiai metropoliszt, *Delhit* hétszer rombolták le és építették föl újra.

És a kereszténység?

A nyugati keresztények pénzzel és hatalommal jöttek. A többé-kevésbé erőszakos behatolás különböző hullámokban zajlott le. Emellett létezik egy ortodox és bizánci jellegű, ősrégi indiai kereszténység. Kívülről nézve egyébként a kereszténység úgy él, mint az egyik kaszt a többi indiai kaszt világában.

Megváltoztatta-e a nyugati kereszténység Indiát?

Hát persze! Szervezett formája, az „egyház” a maga tanítóhivatalával, régiók fölötti struktúrájával, iskoláival és szervezett karitász munkájával hinduista nézőpontból hasonlít az iszlám ugyancsak hatékony szervezeti formáihoz. A portugál kereskedők, és évszázadokkal később a brit és francia gyarmatosítók katolikus vagy protestáns kereszténységét militánsnak, hódítónak, felvilágosítónak és konkurenciának élték meg. Politikailag érzékeny indiaiak ezért törekszenek a 19. század óta valamiféle alkalmazkodásra, azaz a középosztály-jellegű hinduizmus pótlólagos önszervezésére. A vallásszociológusok az óindiai vallás „semitizálásáról” beszélnek: azáltal, hogy mintegy „egyházként” szerveződik meg, átveszi a kereszténységtől és az iszlámtól a szervezett harcosság képességét. Amikor a hinduizmusnak ez az árama az évszázadok óta jól szervezett iszlámba ütközik, a leg súlyosabb konfliktusok robbanhatnak ki, amint ezt az *ajodzsahi* mecsetet, ill. hindu templomért folytatott harc mutatja. Ez a küzdelem több száz ember életét követelte évekkel ezelőtt.

Keresztény teológusként hogyan közeledik Ön a klasszikus hinduizmushoz?

Beleérezéssel. Megértem a hinduizmus évszázadok alatt kialakult érzéseit a történelmileg fiatalabb bevándorlókkal, az iszlámmal és a keresztény séggel kapcsolatosan. És mélységesen hálás vagyok, hogy a hinduizmus mindent egybevetve végtelenül türelmes. Szinte alig tanúsít agressziót a legkérdésebb módszerekkel behatolt keresztény séggel és iszlámmal szemben. Ellenkezőleg. A hinduizmus legnagyobb képviselői, például *Mahatma Gandhi*, a politikai igazságtalanságok ellenére a barátság és a nagyrebecsülés talaján foglalkoztak a kereszténységgel. Ez mélyen érint engem. Ugyanezt tapasztalom egyetemi hallgatóim és professzortársaim részéről *Madrászban*. Nekem magamnak nem kell megvédenem a kereszténységet — mert művelt muszlim, buddhista vagy hinduista tudósbarátaim tökéletesen megteszik.

Mit tanulhatnak a nyugati teológusok az indiai vallásokról?

Higgadságot, szerénységet, toleranciát; beilleszkedést a teremtés „nagy játékába”, amelyet Isten játszik minden lény nyel. A nyugati teológiai professzoroknak meg kell tanulniuk, hogy a vallási párbeszéd nyugati módja, amely úgy véli, lemondhat a közös, időrabló és fáradságos tapasztalatszerzésről, csak tudálékossághoz vagy másfajta agresszióhoz vezet. Aki egyes nyugati teológusokhoz hasonlóan kérdéseket vet föl, és előre raktáron tartja a válaszokat computerében, az semmit sem fog megérteni Indiából.

És az sem állítható, hogy a nyugati felismerések mindig a fejlődés csúcspontját jelentik. Vegyük példának a felszabadítási teológiáját: 1965-től jelentett újdonságot a Nyugat számára. Pedig Indiában a brit birodalommal szembeni felszabadítási mozgalom keretei között a 20. század kezdete óta folyamatban volt egy buddhista felszabadítási teológia létrejötte. A felszabadítási harc kontextusában újraolvaszták és újraértelmezték ezt a régi indiai vallást — tekintettel az egyenlőségre és az igazságosságra. Ez lényegileg ugyanaz a teológiai-politikai újrafelfedezési folyamat, amely fél évszázaddal később Latin-Amerika keresztény ségében játszódik le. Ezt az indiai felszabadítási teológiát *Gandhi* nagy harcostársa, *Ambedkár* testesíti meg. Ő nem kívülről jött, mint a Dél-Afrikából bevándorolt *Gandhi*. *Ambedkár* elfordult a hinduizmus igazságtalan kasztrendszerétől, és a felszabadító, egalitárius buddhizmus felé fordult, mint annyi sok ezer indiai teszi mindmáig.

India kasztokból álló társadalmát ma a kaszton kívüliek harca rázkódiatja meg.

Így van. Ez a legmélyrehatóbb és legreménytelibb ama sok, ellentmondásos átalakulási és modernizálódási folyamat közül, amelyek manapság meghatározzák Indiát. A prófétai kereszténység, a Hegyi beszéd szelleme egyike azon erőknél, amelyek a „dalitok”, a „letaposottak” mozgalmát lelkesítik. De a mi keresztény felszabadító hitünk, a prófétákon iskolázott föllépésünk és küzdelmünk a jogtalanságok ellen — India világában mindez csak az egyik, és távolról sem az egyetlen olyan erő, amely a jóra, a társadalmi viszonyok megváltoztatására törekszik. Éppilyen hasznos az újból erőre kapott buddhizmus, de számos hinduista vagy muszlim igazságossági mozgalom is. A több emberi méltóságot és a teremtés minden lényre iránti mélyebb tiszteletet célul kitűző forradalom csak együtt sikerülhet nekünk, indiaiaknak. Keresztény teológusként ezért dolgozom.

Forrás: Publik-Forum, 1997/2

Felix Wilfred 49 éves katolikus teológus, egyike India legjellegzetesebb gondolkodóinak. Dél-Indiából származik, Franciaországban és Olaszországban tanult filozófiát és teológiát, majd 1977-től Tirucsirapalliban tanított rendszeres teológiát. 1993 óta a keresztény teológia tanára a madrási Allami Egyetemen, és az interkulturális teológia vendégprofesszora Frankfurt am Mainban. Indiában elkötelezte magát a kitaszítottak, a kaszton kívüli „dalitok” igazságosságért folytatott küzdelmében (lásd következő cikkünket!).

Rainer Hörig

Fekete lobogó a harangtornyokon

India keresztényei fölzúdultak. Püspökök léptek éhségsztrájkba, keresztény iskolák zárták be kapujukat egy napra tiltakozásul, a templomok tornyaira fekete lobogókat tűztek. Szinte minden indiai egyház ritka egységességgel követeli az állami védelmet és támogatást a gyülekezeteikbeli „érinthatetlenek”, kaszton kívüliek számára. Azt akarják, hogy az indiai állam ugyanúgy könnyítse meg az iskolához és munkahelyhez jutást a legalacsonyabb társadalmi réteghez tartozó keresztények számára, mint a régi indiai vallások „érinthatelenei” számára, és ezzel mozgósítsa elő betagozódásukat a társadalomba.

Indiában az utóbbi évtizedekben több millió *dalit* — ahogy a kaszton kívüliek nevezik önmagukat — tett kísérletet arra, hogy vallásának megváltoztatásával törjön ki diszkriminált helyzetéből. A kasztrendszer a születés révén határozza meg az emberek társadalmi rangját, e rendszer alapja pedig a hindu vallás. A legalsó kasztok tagjai például csak bizonyos foglalkozásokat űzhetnek, nem mehetnek be a magasabb kasztok templomaiba, vagy nem használhatják azok kútjait, és nem szabad amazokkal enniük. A vallásváltás ennél fogva belépés is egy vélt, kasztok nélküli társadalomba.

Ám sokan tapasztalták hamarosan, hogy származásuk miatt más vallási közösségekben is másodosztályú emberként kezelik őket. A hinduizmusnak búcsút mondvá azonban egyidejűleg elvesztették azt a jogukat, hogy a kaszton kívüliek és az őslakosok számára fenntartott iskolákat és munkahelyeket igénybe vegyék. Az állam abból indul ki, hogy a kasztrendszerből fakadó diszkrimináció csak a hindu közösségekben működik, és így az érintettek sorsa a vallásváltással megváltozik.

A kaszton kívülieket érintő állami kvótarendszer csak hindukra vonatkozik, ill. azokra a *szikhek*re és buddhistákra, akik kiharcolták maguknak a különleges szabályozást. A 21 milliányi indiai keresztény mintegy háromnegyede *dalit*-ként született. Az egyházon belül is további diszkriminációban van részük. *Japhet*, egyike azon kevés keresztény „érinthatetleneknek”, akik egyetemet végeztek, azt mondja: „Mindmáig nem léphetünk be a magasabb kasztokból származó keresztények házába. A falunkban nem mehetünk be az étterembe, és nem vághatjuk le a hajunkat. A kasztbeli keresztények megtisztítják a vízpumpát, ha azt előzőleg *dalit*-keresztények használták, és így állítólag be-moskolódtok.”

A *dalit*-keresztények úgy érzik, még a keresztény iskolákba való bejutást illetően is hátrébe szorítják őket. Az egyházi vezetésben, néhány kivételt leszámítva, nem jut nekik hely. Tíz éve harcolnak azért, hogy elismerjék őket az egyházban és a társadalomban. Időközben országszerte 5000 csoport kezdett tevékenykedni a *dalit*-keresztények mozgalmában. Első sikerüket akkor érték el, amikor szinte minden egyházi vezető elismerte, hogy a *dalit*ok a keresztény közösségekben is diszkriminációt szenvednek.

Az indiai népjóléti miniszter, *Szitaran Keszri* a parlamentben bejelentett egy törvénytervezetet, amelynek értelmében a *dalit*-keresztények egyenjogúakká válnának a *dalit*-hindukkal. Nacionalista érzületű hindu csoportok rögtön ellenállást hirdettek a tervezettel szemben, és a *dalit*-keresztényeket fölszólították, hogy térjenek vissza a hinduizmushoz. Fanatizált hinduk megtámadták a *Bombay* centrumában tüntető *dalit*-keresztényeket, és a befolyásos „Dalit-Fórum”, a kaszton kívüliek érdekvédelmi egyesülete nyomban elhátárolódott a keresztények egyenjogúsításának követelésétől.

Forrás: Publik-Forum, 1997/3

Fulbert Steffensky

Hozzuk vissza az élet álmait!

Vajon hogyan ítélnének meg minket, nyugati egyházakat, ha a szegények és az áldozatok törvényeszeke elé idéznének, és nyilvánvalóvá válnának számukra mindennapos összefonódásaink a hatalommal, a társadalmi intézményekkel, a bankokkal, a tőzsdével? Milyen ítélet születne teológiánk veszélyes ártalmatlanságáról és semlegességéről? Amibe ma belebonyolódtunk, azt sajnos mindig csak holnap látjuk meg, amikor a katasztrófák már fölnyitották szemünket.

A régi protestáns erény, a kételkedés mellett szeretnék síkra szállni. A jelen sminkelt eseményei között élünk, melyek szakadatlanul arra szólítanak föl minket, hogy higgyünk egyedülálló szépségükben és szükségszerűségükben, az igazság és a jog iránti szenvedélyes elkötelezettségükben. Az egyház azonban rendelkezik azzal a szabadsággal, de egyúttal kötelezettséggel is, hogy semmit se tartson szentnek — Istenen kívül; se a jelenlegi államot, se a jelenlegi gazdasági rendszert, se a je-

lenleg általános hitet, még a jelenlegi egyházat se. Alapfeladataink egyike a bálványtalanítás. Ez nem olyan könnyű; mert az emberek szívesebben hisznek, mint kételkednek, szívesebben bíznak, mint tartanak bizalmatlan távolságot. Szívesen vannak otthon — akár a jelen szűk börtönében is. Az Újszövetségben ez áll: Ne szabjátok magatokat e világhoz (Róm 12,2)!

A vonakodás és a kételkedés zavarja a harmóniát. Büszke vagyok arra, hogy ahhoz a katolikus egyházhöz tartozom, amelyben nagyon sok vita folyik. Ezek a viták az igazság megismerésének eszközei. Kiszakítják az egyházat rezignált tetszőlegességéből, amelyben mindennek megvan a maga a helye, és amely fölmentést ad az igazság kutatása alól. Nem rendelkezünk az igazsággal valamiféle lerakatban, ahogyan Róma képzelet, hogy a tanítóhivatal révén birtokolja. Valamiféle bibliai lerakatban sem áll rendelkezésünkre. Az igazság beszélgetés. Párbeszéd az ember jelen-

legi szenvedései és vágyai, valamint hagyományunk régi szövegei között. Párbeszéd az egyházunkon belüli csoportok és különféle elköteleződések között.

Talán vannak olyanok, akik még emlékeznek arra a vitára, amely a nikaraguai Ernesto Cardenal és az amerikai jezsuita békemunkás, Daniel Berrigan között folyt Somoza diktátor idején, amikor Cardenal a nikaraguai fegyveres harcot védelmezte, a pacifista Berrigan pedig szigorúan ellene volt. Cardenal azt mondta egy beszélgetésben: „Ha Berrigannek nincs is igaza, szükségem van az ellenvetésére. Az én hangom önmagában véve túl veszélyes, ha nem talál ellentmondásra.” Az igazság ügyét az ellenvetés és az ellentmondás viszi előre. Ennél fogva a vita nem más, mint fáradságos eszköze annak, hogy közelebb kerüljünk az igazsághoz. Vagy vegyük az Öbölháború példáját. Ha vannak is olyan csoportok, amelyek igazolják ezt a háborút, mégiscsak akarniuk kell, hogy létezzék ellenvetés; akarniuk kell, hogy létezzék

békemozgalom, amely emlékeztet az áldozatok arcára — a 150 000 áldozat arcára, a lerombolt kórházakra és iskolákra. Csak a pápának nincs szükségük ellenmondásra. (Más dolog mindazonáltal a konfliktusképtelenség éppen a protestáns teológusok részéről, akikről olykor az a benyomásom, hogy — miután elvetették a pápát — immár önmagukban fedezik föl a tévedhetetlenséget. Mindig „itt állnak, és nem tehetnek másként”. Ez is lehetőség arra, hogy az ember megóvja magát a tanulástól.)

Az igazság nem lerakat, hanem beszélgetés; vitákban, dialogikusan jutunk el hozzá. Ez megköveteli, hogy az egyház olyan tér legyen, ahol lehetséges a tévedés, és ahol a tévedéseket nem átkozzák el hajlíthatatlan erkölcsi szigorral. Föltelezem, hogy az az egyház, amelyik nem képes a tévedésre, az arra sem képes, hogy megismerje az igazságot. Csak akkor nem tévedhetünk, ha tartózkodunk attól, hogy föltegyük a konkrét igazságra vonatkozó kérdést.

A bálványtalanítást és a kételkedést nevezem politikai-spirituális alapfeladatnak az igazságosság szolgálatában. Az egyháznak azonban van egy másik feladata is: hogy áthagyományozza az ember méltóságát ábrázoló képeket és történeteket. Hogy az élet értékes; hogy Isten szereti az életet; hogy szabadságra vagyunk hivatva; hogy az evangélium elsődleges címzettjei a szegények; hogy senki se válhat mások zsákmányává — hagyományunk ezt mondja, énekei és

játssza el számunkra sok történetben és képből. Az evangélium belső képeinkre épít, az életéről alkotott vízióknak. Az a kételkedés, melyet az imént dicsértem, nem az örökösen távolságtartó gáncsoskodók kételkedése, hanem azoknak a türelmetlen elégedetlensége, akiknek nagy álmuk van az életéről. Aki egyszer megtanulta Izajás 35-tel, hogy olyan ország ígértetett meg, ahol a béma is szökdécsel, ahol a vakok látják, ahol a szomjas föld vízforrássá változik, ahol a némák is beszélnek — az sosem lesz teljesen otthon abban a jelenben, amelyben adottságként fogadják el oly sok ember szótlanúságát, és amely a legtöbb ember számára csupán sivatag. Az evangélium az igazságosságról szőtt álmunkat és a lelkiismeretünket építgeti. Az ember nem csupán a lelkiismerete előtt felelős; felelős a lelkiismeretért is. Az igazságosság eszméje és a lelkiismeret nem magától értetődő; nem tartoznak a természetünkhöz, hanem tanulunk kell őket. Nem magától értetődő, hogy a feketéknek nem szabad a fehérek zsákmányává válniuk; erre tanít minket a rasszizmus története. Nem magától értetődő, hogy az indiánoknak nem szabad a keresztények rabszolgáivá válniuk; erre tanít minket, ha egy pillantást vetünk Sepulveda érvelésére, amely igazolja a leigázást. Az új kontinens spanyol hódítóinak alaptétele: „Nem lehetnek csupán golyák, békáknak is kell lenniük”, sokkal magától értetődőbb, közkeletűbb és meggyőzőbb. Az evangélium képez minket, igazságos-

ságra és lelkiismeretességre tanít. Ennél fogva az igehirdetés és a bevezetés az élet képeibe az egyház központi feladata; emlékezni az álmokra és emlékezni az áldozatokra — az egyház tartozik ezzel önmagának, és tartozik az álmok nélküli társadalomnak.

Olyan élet-helyzetekkel találjuk szembe magunkat, amelyekben az a veszély fenyeget, hogy az emlékeztet-nélküliség alapulva válik. Valaha létezett egy szinte mindenki által elfogadott horizont, a történelem és a vi-

lág valamilyen olvasata, egy norma-rendszer, amely szolidaritásra, az élet tisztetetére, a holtak emlékének megőrzésére intett. Az emberek megszokták, hogy normatív módon gondolkodjanak. Léteztek normák, amelyek elbeszélésekben, ünneplésekben és képekben jelentek meg. Léteztek humanista, keresztény és szocialista méltóság-hagyományok, amelyekre hivatkozni lehetett, s amelyeknek a színe előtt nehéz dolga volt a méltóság hiányának, az igazságtalanságnak és a feledésnek. Lehetett vétkezni e norma-rendszer ellen, az mindamelllett létezett. Ezért az egyes embernek palástolnia kellett saját méltatlanságát, le kellett tagadnia, mentegetőznie kellett miatta. De mi a helyzet akkor, ha egy poszttradicionális társadalomban maga ez a normahorizont ömlik össze, tartalmaival és dramatizálásaival egyetemben? Az utóbbi években a történelem két nagy olvasatának, a szocializmusnak és a kereszténységnek az összeomlását vagy jelentéktelenné válását éljük meg. Nem akarom elsikkasztani azt, mennyire megsebezte mindkét olvasat az életet. De mégiscsak úgy volt, hogy maga a kereszténység állt a keresztények útjába, és a szocializmus eszméje legalább alkalmilag megzavarta a szocializmus realitását. Rosa Luxemburgot és Assisi Ferencet sosem lehetett teljesen elföldelni. Mindig jelen voltak, legalább mint hullák a pincében, és alkalmilag meg-megtörtént a holtak föltámadása. Voltak kötelező érvényű szövegek, bármilyen gyakran hamisították is meg őket. Ezek a szövegek azt parancsolták, hogy a világot a bántalmazottak és az áldozatok nézőpontjából kell olvasni. De mi van akkor, ha a szövegek eltűnnek, ha már nincs mit olvasni?

Nemcsak hogy összeomlanak az olvasatok; kifejezetten harcolnak is ellenük. Gondoljunk csak Joachim Fest könyvére, amelynek címe: A szétrombolt álmok, alcíme pedig: Az utópista korszak végéről. A pragmatizmus új szertartáskönyve ez. Az emberi értékek érvényre jutására irányuló álmokat terrorizmussal gyanúsítja; a történelmi feladat szerinte inkább az, hogy ellene mondjunk minden vízióknak és mindennek, ami valamilyen eszmét tartalmaz; lejáratja a vágyakozást. Ily módon a jelennek ad igazat az igazságosabb élet eszméjével szemben.

Az emlékezés új ellenségévé a szubjektumok zavartalan maisága lehet; a hagyománytalan szubjektum, aki saját maga horizontja és normája. Ha a normatív horizontok összeomlottak, az embernek még csak a palástolás és az elfojtás fáradtságát sem kell vennie magának. Díjmentesen el lehet temetni az emlékezést. Léteznek az önmagunkban nyugvó méltatlansága is; az eltemetett lelkiismeret és a kioltott álmok méltatlansága. Így válik sürgetővé az egyház feladata: Memoria passionis, memoria dignitatis — a szenvedés emlékeztetének és a méltóság emlékeztetének fenntartása.

Forrás: Publik-Forum, 1998/1

A sorozat írásait fordította:
Gergely G. András

Gyermekvárost alapítunk!

Vajdahunyadon voltam. Lepusztult iparvidék, barakk- és garzonváros. A régi kommunista rendszer más iparvidékeihez hasonló, mocskos, penészes épületek. Sokgyermekes családok egyikét kicsi, salétromos, vizes odúban. Boldogok, ha a nagy családból legalább egy személy munkát, fizetést kap. A diktátor megalomániája szülte gyárak, kombinátok, bányák az utolsókat rúgják. Semmi kilátás. Szegénység, nyomor, mely nemcsak a testet, hanem a lelket is megöli.

Ahhoz, hogy egy gyermek felnőjön, kibontakozzon, melegre, szeretetre és sok-sok élelemre, ruhára van szüksége.

Egy kislánnyal, aki négy éve nálunk van a gyermekotthonban, meglátogatuk a családját. Az öt évvel nagyobb, kilencedikes nővére három ujjnyival kisebb nálunk növekedő hűgánál. Testileg, lelkileg, szellemileg is törpörödött szalonnabőr. A szülők kiíródnak, isznak, az embertelen nyomor elvégzi test-lelket sorvasztó művét. A Sátán kacag.

Egy embertelen rendszer elpusztította a takaros magángazdaságokat, a falvakat, a tisztaszobát, a majorságot, mindent. Kollektivizált, államosított, jobb jövőt ígért, barakk- és garzonvárosokba terelte a fiatalokat. Talán már nem is tudják, milyen más volt az ize a fehér, kikeményített abroszon gőzölgő, arany-sárga húslevesnek, melynek minden egyes laskáját dolgos kezek készítették el a bordán, hogy szebb legyen és finomabb az ize. Itt az olcsó szalámi a hunyorgó ünnepek fénypontja. Itt nem hizlalnak disznót, nem tudják a gyermekek, hogy milyen a paprikás abált szalonna vagy a májas és véres hurka, a disznófőjsajt. A kocsonya ismeretlen fogalom, akárcsak a frissen mosott rongyszőnyeg, a sárgítóval felsúrolt deszkapadló vagy a függöny az ablakon. Mindezek semmi kis dolgai mindennapjainknak. Asztal, szekrény, fogas, elmúlásunkban otthonná teszik a házat. Itt szeget vernek a falba és arra akasztják a ruhát, az ölükbe veszik a tányért, hogy megegyék a mindennapit.

El tudod képzelni azt az évek óta használt, mocskos téglát, melyre rácsavarták az izzószálat és életveszélyesen összebogozták a falból kilógó drótokkal, hogy főzni tudjanak, s ne fagyjanak meg? Ezekben a barakkokban nem ropog a tűz, itt nincs kályha, kémény, fűdőszoba. Itt felnőnek az emberek és soha nem ültek fűdőkádban, és nem hallottak Hófehérkéről meg Piroskáról. Itt mostoha a sors, és a bűn az emberek között jár. Tizenéves férjetlen lányanyák vihognak, hervadó bájaikat árulják. Itt nem kötnék házasságokat, a beteghez nem hívnak orvost, papot. Van,

aki otthon szüli meg gyermekét. Van anyák, akik eladják gyermeküket egy televízió áráért, és ez nem mese. A víz nagy érték, messziről hozzák, csak ivásra használják. Mindenütt patkányok, legyek és svábbogarak. Az igénytelenség, a mocskok, a durva trehányóság beborít mindent.

A legszörnyűbb az, hogy itt mindez természetes. Talán nem is fáj a felnőtteknek mindaz, ami van, ahogy van. Legyintenek: jól van ez így. Mint más az értékes festményeit, úgy mutogatják nyomorukat néhány lej reményében ezek a pokol bugyraiban élő emberek.

Mindenki szidja őket, joggal, de ők nem értik, hogy mit kérek tőlük. Lusták, mocskosak, bűnösök! Lopnak? Az egyik ötgyerek apát tyúklopás közben megfogták. Ott helyben bálakötő dróttal megkötözték és agyonverték. Jön a piszkos kiegyezés: mennyit adnak, hogy elsimuljon a dolog? És néhány millióval vagy néhány börtönévvel elsimul minden. A szomszédok szinte irigykedve jegyzik meg, hogy jó pénzt kapott az özvegy. S az árvák? Hogy nem jön haza az a durva, goromba ember? Talán nem is fáj. Egy újabb seb, melyet elkaparhatnak és mutogathatnak.

Félelmetes, kiuttalan. Jézus Krisztus meghalt ezekért az emberekért. Nincs annyi pénz, hogy ennyi családnak emberhez méltó körülményeket teremtsünk. Szegény az ország, nincs munkahely. Tudom! Innen csak elvinni lehet a gyermekeket. Süllyed minden. Menteni kell, ami menthető!

Egy kislány két éve van nálunk. Az aradi állomáson koldult. Nem tudjuk, hol van az apja és az anyja. Amikor idekerült, mocskos volt és durva. Most harmadik tanuló az osztályban, ha rászólok, elpirul, és belefúrja arcát oldalamba. Lehet vele beszélni, már nem vihog, kérdez és gondolkodik. Azt mondja, hogy tanító néni akar lenni. Nem igaz, hogy a kutyából nem lesz szalonna!

Egy fiúcskát megbuktattak és kicsaptak az iskolából, durva volt és agresszív. Most büszke, mert jó jegyei vannak. Ministrál, pap akar lenni. Mindennapi csodák. A rút kiskacsa hattyúvá változik. Öröm nézni.

Gyermekotthonunkban mint törékeny melegházban, kivirulnak a kicsinyek, akiket Krisztus nevében befogadtunk. Kint a tél, az ordító oroszlán. Törékeny üvegház. Lesz elég pénzem kenyérre, a számlákra, s még egy házra újabb gyermekeknek? És lesz erőm majd, ha felnőnek, életteret biztosítani nekik? Nincs válasz a kérdésekre. Csak hit és remény. Istenben bízva utolsó pénzemen újabb lakást veszek. A hol-

napi kenyeret biztos kifizetik a jószívű emberek.

Két millióan vagyunk Erdélyben. Ha csak egy millió ember adna ezer lejt (kb. 25 Ft!) évente, az egy milliárd lej lenne. Evtente lehetne egy-egy gyerekvárost indítani. Tizenöt millió magyar él a földön. Már nem is számolok. Romániában az állami árvaházakból ki lehetne venni több száz magyar származású gyermeket. Mindenütt zsúfoltság van, szívesen engednék őket. Csak a mai napon hat gyermeket irányítottak hozzánk, akiket helyszük miatt nem fogadhattunk, és így arra ítéltünk, hogy egy állami árvaházban románok, ortodoxok legyenek. Hány lélek? Hány magyar?

Kevesebb pátoszt és több áldozatot! Öt év tapasztalata után azt mondhatom: érdemes, lehet és kell kollégiumokat és gyermekotthonokat alapítani. Nem fog változni a világ, ha nem változnak az emberek. Ha nem trágázzuk meg a földet, ha nem yétünk magot, akkor nem arathatunk. Áldozatok nélkül nem változik meg a világ. Ha összefogunk, még azokkal a kis ezer lejjel is, annyival, amennyink van, hegyeket mozgathatunk.

Segítséggeddel a sokgyermekes, szegény családok kicsinyeit összeszedhetjük, s talán évek múlva közülük valaki lányodnak megkéri a kezét, vagy unokádat gyógyítani, nevelni fogja. Talán közösséged papot kap áldozatod árán.

Lehet, hogy semmi sincs, magadat sem tartod sokra. Nincs célod. Férfjed—feleséged meghalt, elhagyott, s te úgy érzed, munkádra nincs szükség sehol. Lehet, hogy belefáradtál: magadat is felajánlhatod. Senki sincs magáért. Mindenki másért van. Talán te az árva gyermekekért vagy? Taníts, neveld, mossál, főzzél velük, mondj mesét, vagy egyszerűen imádkozzál a többiek munkájáért. Így megtapasztalod, befogadod az Urat a legkisebbekben.

Déván most 130 gyermekkel foglalkozunk. Sokan vagyunk. De ha lesz kivel és ha lesz mivel, újabb gyermekvárosokat alapítunk Csikban, Háromszékben. Összeszedjük a családi fészekből kihullott gyermekeket.

Ezt kéri az Ur és mi ezt akarjuk.

Címünk: Szent Ferenc Alapítvány (Fundatia Sf. Francisc)
RO — 2700 Deva,
str. Progresului nr.6
Tel/Fax: 054-214873

Bankszámla: BCR — Filiala Deva
LEJ: 45105622
DM: 4721310.324.0
USD: 4721616.324.0

Böjte Csaba OFM,
a Szent Ferenc Alapítvány elnöke

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Bibi (Önsajnálat)

Egy délben, amikor kijöttem az iskolából, még el kellett mennem a postára is egy csomagért. Nagymama nálunk töltött néhány hetet, és küldetett hazulról egy-két kiló rizskását és más élelmiszert. Úgy gondolta, 4–5 kilós lesz a csomag. A postamester néni azonban aggódó arccal nézett ki rám a kis ablakon: „Csak nem te akarod felvinni Törpeházára? 12 kiló!” Sebaj! A vállamon vittem fel az erdei ösvénykén. A törpeházi főtúcán megállt előttem egy kistörpe, névszerint Bibi, és felsebzett térdeire mutatott: „Bibi, bibi!” Bibiék a felvégen laktak, de ha elesett, végigházalta az egész falut, és mindenkiel sajnálattatta magát. „Bibi, bibi!” Ellen-szenves volt nekem ez a viselkedése és rászóltam: „Ne csináld ezt, Bibi! Ne koldulj sajnálkozást! Felsértetted a térded, hát felsértetted, majd begyógyul, katonadolog.”

Konyhánkban, ahol letettem a csomagot, senki se volt. Bántott, hogy nem látják. Amikor néhány perc múlva visszamentem, édesanyám már ott volt, és szörnyülködött: „Jaj, kisfiam! Hiszen ez több mint öt kiló! Nem volt nagyon nehéz?” Ez már olyasféle volt, amire vágyódtam, és mondani kezdtem, hogy tizenkét kiló, és a vállamon hoztam. De édesanyám akkor már a zacskók tartalmát nézegette, és ezt mondta: „Szólj nagymamának, hogy jöjjön le, fent olvas a kertben. Nézze meg, mi mindent küldött nagypapa!” Örültem, hogy nem pusztán a magam szándékából, hanem édesanyám utasítására szólok nagymamának a csomagról: „Édesanya kéreti a nagymamát, tessék szíves lenni lejönni, és megnézni, mi mindent küldött nagypapa!” Tokba tette szemüvegét: „Hát felhoztad? Nem volt nagyon nehéz? „Ah, tizenkét kiló, a vállamon hoztam fel.” S most végre részem volt abban, amire vágyakoztam: „Tizenkét kiló?! Es a válladon!? Szegénykém!” Magához húzott, összecsókol, simogatott. „Hiszen ez rettenetesen nehéz lehetett. Jaj! Szegénykém!”

Ekkoriban már vége felé járt az iskolai esztendő és a tanító bácsi sok

ismétlést is feladott. Ezen a napon olyan ismétléseket kellett tanulnom, amelyeknél új lecke korukban hiányoztam. Magam is elküldhettem volna játszani hívó pajtásaimat, én azonban így szóltam uzsonna után édesanyámhoz és nagymamához: „Ha keresne engemet Kutykurutty vagy Kőköröcsin, ne is tessék őket beengedni hozzám, tessék szíves lenni megmondani nekik, ma nem mehetek el a játszórétre, olyan sok lecke van. Nagyon jólesett hal-lanom, miközben a fiúszoba felé lépdeltem, hogy nagymama szörnyülködik: „Olyan sok leckéje van, hogy még a játszórétre sem mehet el. Szegénykém!”

Alkonyatkor szédülni kezdtem. Gondolom a szobalevegőtől, vagy attól, hogy még a félhomályban is olvastam a leckét. Megörültem a szédülésnek. Kitámolyogtam a ház elé a kertbe, lezöttyentem nagymama karosszéke előtt a fűbe, és ölébe hajtottam a fejem: „Szédülök!” Simogatott: „Jaj, szegénykém! Hát hogyne szédülnél! Ennyi tanulás, és egész délután a szobában.”

Harmadnap, vasárnap reggel a szomszédunkban lakó kislány, Lila Cica, ingerülten kiabált. Atmentem hozzájuk: „Mi baj van?” A csöpp öcsikéjére, Lila Lalira mutatott: „Nem bírok ezzel a haszontalannal, pedig az ajtó bármelyik pillanatban leszakadhat és összetörheti magát.” Lila Lali a csirkeól ajtajának alsó lécein állt, és lendítgette magát. Hintának használta az ajtót, pedig a sarokvasakat már alig tartották a megereszkedett csavarok. Tudtam, hogy édesapjuk a szőlejükben dolgozik, nem javíthatja meg tüstént az ajtót, Lila Lali pedig nem fogad szót. Visszasiettem hát hozzánk szerszámokért, csavarokért — és megörültem, mert már ott volt nálunk nagynénénk, Borbála néni is, ő is megtudja tehát, hogy egész délelőtt dolgozom. De amikor tízórai idején hazamentem enni valamit, meglepődtem. Azt hitték, hogy játszásból jövök. Mondtam tehát, mintegy mellékesen: „Maga a munka nem nehéz, csak az a baj, hogy erősen odatúz a nap!” Borbála néni

felkiáltott: „Hát te dolgozol ott a tyúkolnál?! Szegénykém!” Sopánkodott nagymama is, édesanyám is: „Ebben a hőségben, a napon! Szegénykém!” Most már elégedetten mosolyogtam: „Hőség, nem hőség, meg kell csinálni. Kék bácsi csak sötétedéskor jön haza.”

Siettem vissza, és csak ebédidőre készültem el. Ebédkor pedig, a verandán máshová tettem a teritékem, és mondtam, hogy árnyékosabb helyre ülök, mert sok volt egy kicsit a naptól. Nagymama részvétellel nézett rám, csak meg ne fájduljon a fejed. En meg nagyon jól éreztem magam.

Másnap volt utoljára tanítás abban az iskolai esztendőben, azon a napon lehetett utoljára beadni a rajzokat is a szokásos év végi rajzkiállításra. Rajzom, mint minden évben, még odahaza volt, és egész délután javígtattam rajta. Gyopár és Ugri Bugri már aludt, amikor sóhajtottam egy nagyot, mert már abba kellett hagynom a javítgatást, és nekiláttam a színezésnek. Éjfél tájt nagyon megörültem. Nagymama lépéseit hallottam az előszobából. Felugrottam asztalkám mellől, de az ajtón már a fáradtság mozdulataival léptem ki: „Ki az? Nagymama?” Szörnyülködött:

— Te még nem alszol, és ruhában vagy?

— Dolgozom a rajzomon — és már mentem is vissza.

Most már hamarosan befejeztem a színezést és lefeküdtem. De még reggel is volt részem örömben, ahogyan édesanya és nagymama fogadott a konyhában, amikor bátyadt tekintettel, fáradtan, lógatott karokkal kimentem reggelizni.

Néhány nappal a vizsgák után, egy igen meleg délelőtt leküldött engem édesanyám egyért-másért a völgybeli falucska szatocsboltjába. Miután hazajöttem és beültem a hűvös fiúszobába, beszólt édesapám: „Légy szíves, Moha, menj le a faluba, hozz egy csomaggal a legkeskenyebb lombfűrész pengéből!” Nagyon megörültem. Annak is, hogy édesapám nem tudja, éppen most jöttem meg a faluból, annak is,

hogyan se Gyopár, se Ugri Bugri nincs odahaza. Fűrődtek a patakban. Tehát nem hibáztathat majd senki, amiért nem mondtam: „Most már ők menjenek le.” Es annak is, hogy Borbála nénénk is nálunk volt aznap. Ő is meg fogja tehát tudni, egy-másután kétszer kapaszkodtam föl a hegyre. Hazafelé jövet úgy határoztam, hogy csak nagymamával tudatom — fáradtan ölébe hajtom majd a fejem, — a többieknek majd ő elszőnyülködni. Már közel jártam portánkhoz, s noha élénken örültem a reám váró részvétnek, arcomat, úgy látszik, előre komorrá tette a vágy, hogy nagymama majd magától is kérdezze: „Mi bajod, szegénykém?” Hogy ilyen volt az arcom, abból tudtam meg, hogy Lila Lali édesapja — Kék bácsi — csak úgy meneközben, választ se várva — mert mindig sok dolga volt a szülejükben — odaszólt nekem: „Mi a bibi, Mohácska?”

Mintha megbűvöltek volna, úgy dermedtem meg azon a helyen, ahol a kérdését meghallottam — és benne azt a szót: bibi. Villámként csapott ez a szó az agyamba, hirtelen világosságot teremtett bennem, és a világosságban egyre szélesebbre terjedtem bennem a szégyenkezés. Bibi! Milyen igaza van, hiszen én ugyanazt cselekszem, amit Bibi! Sajnálkozást koldulok a környezettől. Amikor tovább indultam a portánk felé, már tudtam, hogy tüstént győzedelmeskedni fogok kicsinyes szokásomon. Már most se mondom el, hogy kétszer jártam odalenn. Olyan boldoggá tett győzelmem önmagamon, hogy felmentem este Földigszakáll bácsi hegytető házába, és elujjongtam neki a történeteket, de azt válaszolta: „Félredmény! Hiszen van valaki, akivel továbbra is sajnáltatod magad!” Elvörösödtem, mert csakugyan, ahhoz, hogy megértse, hogy miket akarok elhallgatni, ezentúl öneki még el kellett mondanom a tizenkét kilós csomagot, a sok ismétlést, Lila Laliék csirkeólját és egyéb fáradalmait. Legközelebbi találkozásunkkor már nagyon vigyáztam, mégcsak ne is célozzak olyasmire, amiért sajnálhatna. Pedig bőven lett volna panasznolni valóm. Egy este, amikor Gyopár meg Ugri Bugri már aludt, denevér csapott be a szobánkba, és éjjelig nem bírtam elaludni a félelemtől, hogy rámröpül. Másnap egész nap nagyon fájta a fejem. Harmadnap a nógrádverőcei festőművész bácsinál, aki meghívta az iskolát legjobbjait, a legkedvesebb ételem, jégbehűtött, tejszínhabos számócás tejberizs volt uzsonnára, de nem ehettem, mert valami

baj volt a gyomrommal és a doktor bácsi elrendelte, hogy két napig csak teát, kétszersültet meg főtt burgonyát egyem. Negyednap megbántott a barátom, Kőköröcsin. Azt mondta: „De undok vagy azzal a nagy tudásoddal.” Mindebből azonban semmit sem mondtam el Földigszakáll bácsinak, nehogy azt higgye, hogy még mindig sajnáltatni akarom magam. Amikor viszont ő maga kérdezte meg: „Történt-e valami, amiért sajnálni lehetne téged?” — büszkén feleltem: „Phü, de még mennyi.” Akkor megint így szólt: „Tehát még mindig sajnáltatod magad valakivel.” Most már megbosszankodtam: „Hát talán azt kellett volna felelnem, hogy nincs miért sajnálni engem?! Hiszen akkor hazudtam volna!”

„Hát mit tegyek, hogy ne higgye azt Földigszakáll bácsi, hogy sajnáltatni akarom magam!” Elmosolyodott és megsimogatott: „Az nagyon egyszerű! Mások bajával törődj!” Már néhány nap múlva diadalmasan újságoltam neki: „Már ott tartok, hogy én sajnálom másokat. Például az elhagyott Mosolygó bácsit, a kis Purgyit, mert csak rongylabdája van. Sőt még Bibit is, amiért olyan kicsinyes, hogy végigházasza Törpe-

házát sajnálkozásért.” Földigszakáll bácsi mosolygott: „És téged? Téged nem lehetne sajnálni semmiért?” Most már okultam a múltkoriból és még azt se mondtam, hogy lehetne. Hallgattam! De Földigszakáll bácsi óriási meglepetésemre, sőt bosszúságomra ezt mondta: „Tehát még mindig sajnáltatod magad egyvalakivel! Hallom ebből a csöndből.” Tüstént tovább is lépegetett, de néhány lépés után visszaszólt: „Egyébként én nem is azt mondtam, hogy sajnálj másokat, hanem azt, hogy törődj másokkal. Hát mit ér vele Mosolygó bácsi, Purgyi meg Bibi, hogy sajnálsz őket?” Eltelt

vagy egy félóra is, de én még mindig ott álltam az erdőben és elgondolkodva bámultam a bokrokat, amelyek között elballagott.

Július közepe táján nehéz napom volt. Tizenkettőkor szoktam indulni a másik hegyre, Mosolygó bácsi ebédjével, hogy egy órára, a mi ebédünk idejére visszaérjek. Edesapám megkövetelte a pontosságot. A zöldbab azonban keményebb volt, lassan főtt meg, csak fél egykor indulhattam. Azért is siettem, mert zivatar volt készülében, meg Purgyi is megállított házuk előtt — amióta nekiadtam a gumilabdám, valahányszor találkoztunk, a nyakamba kapaszkodott és megcsókolt. Visszafelé már rohantam, de nagyon rossz, köves és sziklás volt az út, el is estem egyszer, de nem akartam, hogy erdőben érjen az éghabóru. Amikor ebédhez ültünk, beszaladt hozzám Bibi nővérkéje, a kis Aranyhal: „Bibi elesett, gyere bekötni a térdét!” Edesapám bólintott — mehetek. Tudta, hogy megállapodtam Bibivel, hogy nem házálja többé végig a falut sajnálkozásért, hanem rögtön üzen értem, hogy kössem be. Az első nagy közeli dördüléssel együtt robbantam be Bibiék ajtaján — és meglepődve láttam, hogy ott van Földigszakáll bácsi is. A közelegő vihar elől húzódott be hozzájuk. Aranyhal hozta a kötözőszereket — én meg le akartam guggolni Bibi elé, de Bibi ijedt arccal a térdemre mutatott: „Bibi! Bibi!”

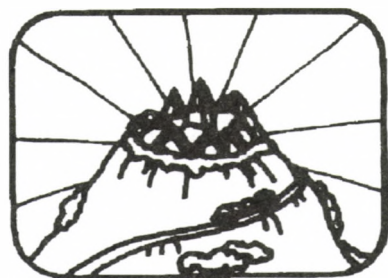
Mindkét térdemen egy-egy nagy sérülés volt. Még szivárgott is belőlük a vér. Nyilván akkor sértettem fel azokat, amikor Mosolygó bácsitól hazafelé futva elestem.

Földigszakáll bácsi érdeklődve kérdezte: „Nem tudtál róla?” Megráztam a fejem: „Észre sem vettem!” Vállamra tette a kezét — és ünnepélyesen ismételte: „Észre se vettem! Látod, Mohácska! Most már megszabadultál attól, hogy azzal az egyvalakivel még sajnáltasd magad.”

Elámultam: „Éppen most, amikor megtudta Földigszakáll bácsi, milyen baj ért?” Elmosolyodott: „En? Nem én vagyok az az egyvalaki, akivel még akkor is sajnáltattad magad, amikor mással már senkivel. Te magad voltál az az egyvalaki.”

Bibi édesanyja behozta a levest: „Ma itt ebédel Földigszakáll bácsi is, Moha is.”

De én még leguggoltam Bibi elé, hogy bekötözsem a térdét. Odakünn meg kitört és teljes erővel tombolt a nyári zivatar.

A háztemplomtól a bazilikáig

Az építőművészet egyfajta eszköz is, amellyel az építmények létrehozói kifejezik világnézetüket, reprezentálják anyagi helyzetüket, társadalmi státusukat. Ez az építőművészet megjelenésétől — a késő kőkortól kezdve — egészen napjainkig jól megfigyelhető. Tekintsük át a kereszténység sokat vitatott korszakát — közvetlenül a Konstantin előtti, illetve utáni időszakot — az építőművészetben hagyott lenyomatán keresztül!

Minden vallás, így a kereszténység megjelenésével is egy időben merül fel az igény szakrális épültre, templomra. A templom már az ókori civilizációkban is rendelkezett szentéllyel, azonban a gyülekezeti tér gyakran csak az előudvar, vagy a templom körüli liget volt. A kereszténység — az egyistenhittel, a szeretet és egyenlőség hirdetésével, a hívek aktív részvételével a szertartásokon — teljesen másfajta liturgikus teret igényelt, mint a korabeli politeista vallások.

Az ókori vallások liturgikus épületein megfigyelhető a hívek kirekesztése a szentélyből. Egyiptomban a hívek csak a templom előcsarnokába léphettek be, a szentélybe — ahol az istenszobrot tartották — a papok közül is csak a kiválasztottak léphettek be, meghatározott időben. A görög templom a szent liget — a temenosz — közepén szoborszerűen állt; jellemző, hogy belső terei szűkösek voltak, a hívő tömeg a templom előtt gyülekezett, az áldozatokat a templom előtt felállított oltárokon mutatták be. A templomban csak az istenszobor és az áldozatok, ajándékok számára volt hely. Az egyistenhit ellenére hasonló szabályok voltak Jahve jeruzsálemi templomában is: a Szentek Szentjébe csak a főpap léphetett be, évente egy alkalommal.

A kereszténység megjelenésével először valósult meg a hívek aktív részvétele a szertartásokban, ugyanis az istentisztelet lényege az utolsó vacsora mintájára tartott megemlékezés volt. Milyen volt hát az első keresztény templom?

Az első emlék a Konstantin előtti időkből a Dura-Europoszban a har-

mincas években feltárt templom. Dura-Europosz a Római Birodalom legkeletibb határán, a parthus birodalom mellett található város volt, ahol a keresztényüldözések — amelyek még Diocletianus császár ideje alatt (Kr.u. 304.) is zajlottak — egyáltalán nem, vagy kisebb heveséggel folytak, mivel a város többször is gazdát cserélt a rómaiak és a perzsák között. Az épület feltárási találatán a **Domus Ecclesiae** — háztemplom — nevet adták az i.sz. 3. századból származó építménynek. Az épület elvi kialakí-

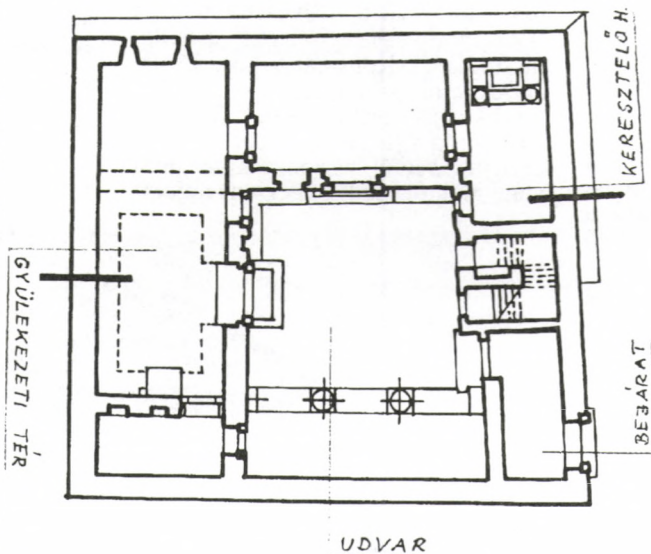
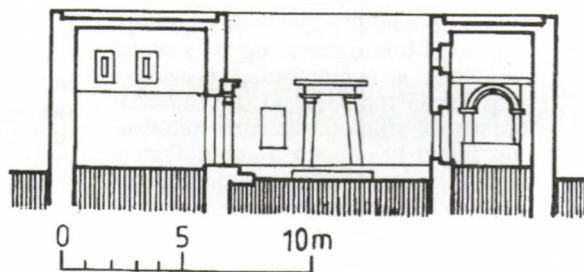
A háztemplom belső terét a tulajdonképpeni lakóházaktól a vallásos témájú belső falfestés, a lakófunkcióktól eltérő funkciójú helyiségek berendezései — keresztelő medence, püspöki pódium és trón — különböztette meg. Kívülről — tudomásunk szerint — nem volt látható különbség a lakóházak és a templom között.

A szakirodalom szerint a szakrális funkciót azért „szorították be” a lakóház keretei közé, mert a keresztény templom önálló rendeltetésű építészeti koncepciója ekkor még nem fogalmazódott meg. Annak azonban, aki foglalkozott vallástörténettel, feltűnhet az éles különbség a kora keresztény kultushely és a kereszténység államvallásá tétele utáni első templomtípus, a **bazilika** között.

A háztemplom lényegében nem más, mint egy családi ház, kifejezve az öskeresztény közösségek családi, testvéri jellegét. Az egyes helyiségek lakófunkciója helyett azonban szakrális helyiségek sorakoznak a belső udvar körül: a gyülekezeti tér, a keresztelőhelyiség (baptisterium), valamint raktárak. A keresztelés előtt állók — mint a későbbi bazilikák esetén — az udvaron, illetve annak fedett oszlopcsarnokában tartózkodhattak. Feltűnő a gyülekezeti tér polarizálatlansága: a püspöki pódium magassága mindössze 9 cm, ami csak leheletnyi különbséget jelent a szentély és a gyülekezeti tér hívek által elfoglalt része között.

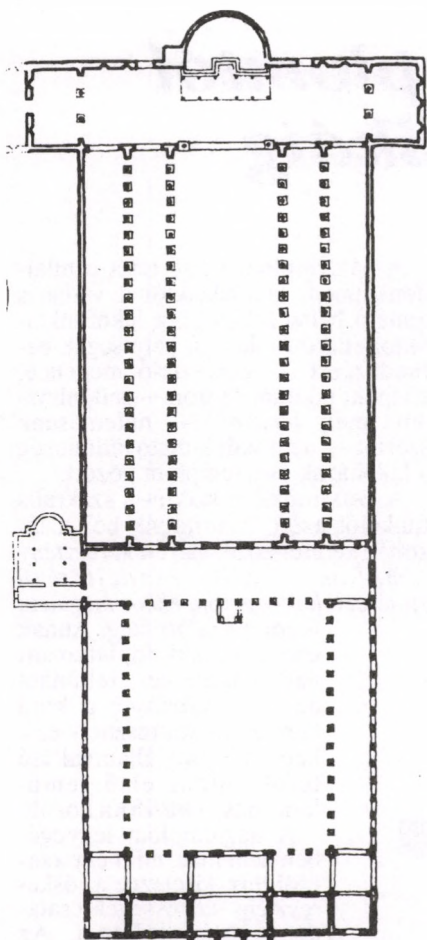
A falfestményekre is az öskeresztény gyülekezetek testvéri, derűs békéje volt jellemző. A keresztény ikon-

nográfia gyakran használja a „jó pásztor” szimbólumot, a természeti képeket (forrás, galambok, szőlő stb.), amelyeket a késő hellenisztikus művészet derűjével ábrázoltak. Mindez aláhúzza a mellérendeltségben, egymással szeretetben élő emberek természettel alkotott összhangját is. A kis létszámú közösségekben bizonyára jobban érvényesült a szeretet tanítása, a testvériség, mint a Konstantin utáni, hierarchikus egyház korában.

A háztemplom alaprajza és metszete

tását tekintve ugyanis megegyezik az ún. közel-keleti lakóház típusal, amelynek első nyomait a térségből már a Kr.e. 4. évezredből ismerjük. Ezen épületek legfontosabb tere egy felülről nyitott belső udvar, amelyre egy vagy két szinten, körben szerveződnek az egyes helyiségek. Az épület kifelé, az utca felé zárt tömböt alkot; erre a nappal forró, éjszaka hűvös éghajlattal szembeni passzív védekezés miatt volt szükség.

A korai keresztény Szent Péter bázilika (330–430) alaprajza

A kereszténység államvallássá tétele természetesen gyökeres változást hozott a templomépítészetben — azaz fogalmazhatnánk úgy, hogy a háztemplommal szembeni ideológiai különbség remekül leolvasható a Konstantin utáni szakrális épületek fő típusáról, a bazilikáról.

A bazilika mint épülettípus római eredetű: nagy tömeget befogadni képes kereskedelmi és közéleti fórumként, egy fajta árutözsdeként szolgált. Jellemzősége a többhajós, hosszanti elrendezés volt; a középső hajó(k) magasabb(ak) volt(ak), mint a szélsők, így az épület kedvezőbb statikai erőjátékkal bírt, emellett a középső hajó oldalfalain, a mellékajók fölött bevilágító felületeket alakíthattak ki. Jelenleg Rómában két antik bazilika maradványa látható: Maxentius bazilikája és a Basilica Nuova. Ezek az épületek a következő jellegzetességeik miatt feleltek meg az államvallássá tett kereszténység kövehtelményeinek:

Rendkívüli tágasságuk, nagy méretük nagy tömeget befogadására tette alkalmassá a bazilikákat, és így sokan láthatták a császár és az egyház politikai szövetségének demonstrálását — a szertartások keretén belül.

Hosszanti elrendezésükkel kifejezték a hívők és a papság közötti hierarchikus

különbséget. Ebben nagy szerepet kap a **szentély**, amelynek padlószintjét jelentősen megemelték, aláhúzva a templom belső terének polarizáltságát — amely az ókori vallások templomainál kisebb mértékben ugyan, de itt is újra megjelent.

A három- (vagy öt)hajós elrendezés funkciója tökéletesen alkalmas az „oszd meg és uralkodj” elvének kiteljesítésére, hiszen az egyik mellékajóban a férfiak, a másik mellékajóban a nők tartózkodtak, míg a középső, magasabb hajó a demonstratív bevonulásra és az ünnepi menetekre volt fenntartva a főpapok és a császár számára, és azt a mellékajóban tartózkodó hívek jól láthatták.

Végül — de nem utolsósorban — az épület külső megjelenése a lépcsőzetesen egymás fölé magasodó hajókkal kiválóan kifejezte a római katolikus egyház alá- és fölérendeltségekben megmutatkozó hierarchiáját.

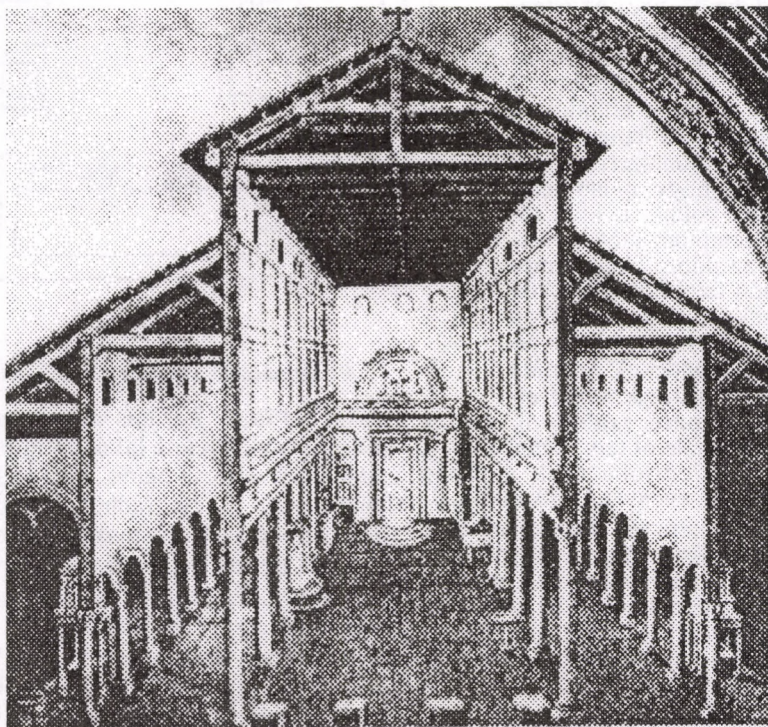
Szembeszökő a bazilika és a duraeuroposzi háztemplom közötti szellemi-ideológiai ellentét. A háztemplom terei homogének, egymás mellé rendelték, az épület tömege is az egymás mellé rendeltséget, a családközösséggel alkotott szellemi rokonságot fejezi ki. Ebben az épületben a derűs, hellenisztikus világkép ötvöződik a kereszténység békés szeretet-törvényeivel, ami ezután csak Ravenna mozaikjainak egy részén jelenik meg újra, hogy aztán végképp eltűnjön a történelem süllyesztőjében. A figurális díszítésre jellemző a hellenisztikus és Konstantin kori Jézus-ábrázolások különbsége is: a hellenisztikus ikonográfia Jézust derűs, fiatal görög ifjúnak ábrázolja, szakáll és bajusz nélkül, viszont a Konstantin utáni időktől kezdve egészen napjain-

kig komorabb, érett férfiként jelenik meg Jézus, szíriai eredetű szakállal és bajusszal.

A keresztény templomok építészeti megjelenését többször reformálták meg — rendszerint az uralkodó ideológiák szolgálatába állítva. A reneszánsz korban centrális templombelsővel kísérleteztek, ez azonban nem az egyenlőséget, az egymást szolgálást, hanem a hideg, humanista szerkesztési elvek szimmetria-keresését fejezte ki. A reformáció száműzte az emberábrázolást és a díszítések jó részét a templomokból, de a csupas, kopár gyülekezeti terek korántsem családias, szeretetteljes hangulatúak. A reformációra adott válaszként az Egyház betiltja a centrális vagy görög kereszt alaprajzú templomokat, és megeremtik a barokk stílust, amelynek célja az egyszerű emberek lenyűgözése és az Egyház hatalmának, pompájának hirdetése.

Napjainkban több próbálkozás van a szertartást vezető pap és a hívek kapcsolatának szorosabbá tételére az építészet eszközeivel. Szerencsés helyzetben vagyunk, mivel Magyarország mai templomépítészete gazdag teológiai tartalommal és sokféle stílusirányzat békés egymás mellett élésével ébreszt gondolatokat a hívekben. Remek példa erre Makovecz Imre paksi Jézus Szíve temploma, amelynek gyülekezeti tere szív alaprajzú, aminek köszönhetően az oltár a padosorok fél karéjban fogják körbe. A szentély és a gyülekezeti tér egy szintre került, az épület tetőszerkezetében kialakított felülvilágítóból pedig egyenletesen árad a padosorkra és az oltárra a transzcendens fény.

Takács Lajos

A bazilika belső képe

Wynfrith Noll

Kiáltás erős férfiért

A keresztények szenvedélyes apavágya és a gyermeki engedelmisség

Sigmund Freud, a pszichoanalízis atyja az apa utáni vágyakozásban látja minden vallásképződés gyökerét. Olyan megállapítás ez, amely alighanem inkább Freudnak saját apja, ill. saját patriarchális vallása iránti hasadt magatartásával függ össze, semmint hogy tudományosan alá lehetne támasztani. De ha az ember éveken át vizsgálta vallásos beállítottságú emberek neuroziséit, akkor nem tagadhatja, hogy az ilyen emberek pszichikai fejlődésében, valamint szocializációjában és ezáltal politikai magatartásában is igen tekintélyes szerepet játszanak a saját apjukról, pópapáikról és Istenről mint apafiguráról alkotott elképzeléseik.

Az apa-problematika éppen a kereszténységben játszik különleges, többnyire igen végzetes szerepet. Nézzünk csak bele az egyháztörténelembe: Amilyen mértékben a keresztény egyházak közösségvezetői az állam szolgálatába szegődnek — a konstantini fordulat után —, és amilyen mértékben az állam ellátja őket a hivatalnokok jogi kiváltságaival, olyan mértékben igyekeznek egyre inkább saját kezükbe venni híveik szabad lelkiismereti döntéseit. Eközben egy csomó címet és megszólítást vesznek igénybe, melyeknek az a rendeltetésük, hogy laikusaik »atyjának« igazolják őket, ill. gyermeki engedelmségre kötelezzék a laikusokat. Keleten egyszerű papok, kolostori apátok és püspökök a görög »pappas« pápa címet igénylik maguknak, azt a címet, amelyet aztán a nyugati egyházban az ötödik század közepétől már csak Róma püspökére alkalmaznak.

A klérusnak és a laikusoknak a 3. században végrehajtott szétválasztása arra csábította a klérust, hogy egyenesen nagyzási hóbortról árulkodó címekkel lássa el önmagát, és mindenféle tiszteletadást követeljen a keresztényektől; olyan jelenség ez, amely még a 20. században sem a múlté. A 3. század végén minden püspök azt akarja, hogy »szent-anya« megszólítással illessék. A tipikusan újgazdag családból származó Karthágói Cyprianus püspök azt követeli, hogy a hívők álljanak föl a püspök előtt, „amint egykor a pogány bálványképek előtt”. A niceiai (325) és a konstantinápolyi (382) zsinat óta először három, aztán öt püspök (köztük a római és a bizánci) osztozik a pátriárkák atyacímén. (A keleti egyházban még ma is él a pátriárkák pentarchiájának tana; Róma püspöke csak egy közülük.) Ettől kezdve fikarcnyit sem törődnek Jézusnak a Máté-evangéliumban található szavával: „Senkit se nevezetek magatok között atyának a földön, mert egy a ti atyátok, a mennyei” (23,9)!

Mindenekelőtt azok a férfiak igyekeznek fogyatékoságukat az atya-cím annál szenvedélyesebb vágyával kendőzni, akiknek az egyházi törvények megtiltják a természetes apaságot. Am nem csupán a tekintélyről van itt szó, hanem az apai hatalomról, a laikusok nevelésének jogáról is. Az apavágy azonban mindig feltételezi az infantilizmust, a gyermeki viselkedést. Az egyház pasztorális nyelve így igen sokat elárul, amikor például a plébánia hívó gyermekeiről vagy gyónógyermekéről beszél. A klerikusoknak mint hit- és erkölcsi kérdésekbeli gyámoknak a funkciója ma ugyanúgy létezik, mint korábban. Aki ezt kritikusan szövé teszi, annak büntetéssel kell szólnia.

De nem kevés kereszténynek nagy on is tetszik, hogy apafigurák alapján tájékozódjék, mert azok megkímélik őket, hogy maguknak kelljen dönteniük, és leveszik vállukról saját lelkiismeretük terhét. Amint Klerikusok c. könyvében Eugen Drewermann kritikusan megkérdőjelezi a papok engedelmes gyermeki kötődését előjáróikhoz, ugyanúgy alapvetően meg kell kérdejezni sok laikus gyermeki bizalmát irántunk, teológusok iránt is, és választ kell találnunk arra: Hogyan történik az engedelmségre nevelés, ill. mit kell egy embereket gyerekként megélnie, hogy felnőtt Én-jét aztán feltétlenül kiszolgáltassa szent hivatalok birtokosai akarátának? De a következő kérdést is föl kell tenni: Miért van az egyházban olyan sok apavágyó ember, akik folyton azt kérdezik, mit szabad tenni, és fölülről jövő utasításokat kérnek?

A gyermeki, az ember Én-jét és Mély-Én-jét súlyosan károsító engedelmséget mindenekelőtt három pedagógiai lépés hívja életre már a gyermek s aztán az ifjúkorban. Ezt a három nevelési alapelvet az ekklézsiogén, azaz az egyházi viszonyok által kiváltott neuroziszban megbetegedett felnőtteknél is meg lehet állapítani. Egyházhű páciensek esetében gyakran minden terápiái fáradozás csodót mond, mivel ezek jámbor erények címkéjével látják el, és ezáltal érinthetetlennek teszik a beléjük nevelt fogyatékoságokat és hibás magatartásokat.

Elsőként a *tekintélyi megfélemlítés* kell megemlítenünk. Azok, akik teljesen tetszésük szerint bocsáthatnak meg vagy nem bocsáthatnak meg bűnököt, akik az eucharisztia ünneplésében megjeleníthetik Krisztus testét, vagy örök élethez segíthetik a haldoklókat, olyan nagy hatalommal rendelkeznek, hogy célszerű, ha az ember mindenben kikéri véleményüket. A megfelelő keresztény erényt aztán a papi hivatal vagy az egyházi tekintély iránti tiszteletnek hívják.

Az igazi keresztény rendelkezik a második ismertetőjeggyel is: *azonosul* az apai példaképpel: Ha az apát megsértik, haragszik, ha annak pénzre van szüksége, adakozik, ha abból dicsőség sugárzik, akkor ez jelzi, hogy ő mégiscsak különleges ember az emberek között.

A harmadik ismertetőjegy: *saját ítélőképességünk megrendítése*. Ami a gyerekek számára a szocializációs folyamatban teljesen jó, föltéve, hogy felelősséggel alkalmazzák, az felnőttek számára az egyházi pályafutás céljává és keresztény erénnyé válik: engedelmséget gyakorolni azok iránt, akik bizonyára jobban tudják a dolgokat, az idősebbek, az atyák iránt.

Mit lehet ez ellen tenni? Már kisgyermekkorban nem a tekintélytől és a büntetéstől való félelemmel, vagy jutalmazással kellene elérni az ösztönök alkalmasint szükség szerű háttérbe szorítását, hanem a gyermek motivációinak elismerésével és megbeszélésével. Ebben az összefüggésben azonban arra is rá kell mutatni, hogy az ösztönös kívánságok folytonos és megkülönböztetés nélküli kielégítése is infantilizmushoz vezethet. Büntetni csak egészen ritkán lenne szabad, akkor is jól megfontoltan és a jóvátétel céljával. A büntetéstől való félelem nem segíti elő a felnövekvő személyiség Én-jének kialakulását. Pedig az éresben lévő gyermeknek-fiatalnak éppen ez a nagy feladata, nevezetesen hogy az ösztönös tárgyi irányítottságtól, amelyet elsődlegesen az élvezet, ill. rossz érzés elve mozgat, eljusson az erős Én élményéig, amely aztán képes lesz sajátjává tenni az értelmes tekintélyt, és azt saját Fölöttes Énjébe integrálni. A cél az, hogy az idegen meghatározottságtól az apa tekintélyén keresztül a saját belátás képességén alapuló önmeghatározáshoz jusson el.

A praktizáló pszichoterapeuta éppen ezen a területen találkozik sok súlyos neurozissal. Sok neurotikus és pszichotikus páciensnél azt tapasztaljuk, hogy éresük folyamán sohasem nőtték ki a kisgyermek tabu-lelkiismeretét. Az ilyen, gyermeki-merev lelkiismerettel bíró emberek különösen szívesen és különösen hamar kiáltanak erős férfiért, diktátorért vagy a büntető Istenért, ha valami veszélyezteteti fáradságosan fölépített világ- és emberképüket. A fejlődéslelektanból ismerjük ezt a gyerekekre és fiatalokra jellemző kegyetlenséget, amely igazságosságnak tartja magát. A Harmadik Birodalomban a Hitlerjugend különösen dühöngő vezetőiként és SS-katonák között találkozhatunk ezekkel a félértekekkel. Ilyen kiérettlen fanatikusok találhatók a terroristák, és újabban a skinheadek között is.

Agresszív fanatikussal azonban éppen az egyházakban is találkozunk. Az erős kézbe vetett gyermeki bizalommal azt szeretnék elérni, hogy a lehető legszigorúbb állami törvények védjék őket az összes lehetséges máskéntgondolkodóktól, akikre kivetítik pubertáskori félelmeiket. Mindennel kapcsolatban útmutatást akarnak egyházi előjáróiktól, és sok felekezeti előjárói rögtön úgy is érzik, hogy ez kötelességük, ha éppenséggel nem hízeleg nekik, és »atyai bölcsességgel« elégítik ki az effajta igényeket. Mi minden pásztorlevelet, emlékiratot és választási ajánlást össze nem fabrikáltak a püspöki hivatalokban akár csak az elmúlt 50 év során is, hogy mind a hívőknek, mind a hitetleneknek bizonyítsák, az egyházi vezetés milyen éber és aktív atyai gondoskodással viseltetik éjjel-nappal az ily módon kiskorúsított keresztények iránt. Albert Görres katolikus pszichológus így vélekedik az ilyen elvárásokról: „A tekintélynek állandó kísértése, hogy bátorítsa, támogassa és jutalmazza a hamis engedelmességet.” Megfigyelése szerint ez veszélyezteti a hívők érését, és így fogékonyá teszi őket a politikai félrevezetések iránt is. Görres úgy véli: „A gyerekszoba boldogító és óvó óshelyzetébe történő visszatérés kísértése az erkölcsi élet súlyos veszélyét

jelent, amelyet katolikus körökben gyakran nem ismernek föl. A »rég jó kisgyerek« valóban gyakori hibás terméke a katolikus nevelésnek. A tekintély számára persze nem ritkán kívánatos az infantilis engedelmség, hiszen az megkönnyíti számára az életet.”

Hogyan fest szélsőséges esetben az effajta infantilizmus, azt például az SS-tömeggyilkos Rudolf Hessnek, az auschwitzzi koncentrációs tábor parancsnokának életében láthatjuk, aki így számol be neveltetéséről: „Különösen arra utasítottak mindig, hogy haladéktalanul követnem kell, ill. végre kell hajtanom a szülők, tanárok, lelkészek, sőt szinte minden felnőtt kívánásait és rendelkezéseit, beleértve a szolgaszemélyzetet is, és ettől semminek sem szabad eltérítenie engem. Amit ők mondanak, az mindig helyes. Ezek a nevelési alaptételek a vérembe ivódtak.”

A Harmadik Birodalom rémtettei — ellentétben a kereszties háborúkkal, a boszorkányégetésekkel és az inkvizíciós perekkel — már nem egyházi útmutatás szerint történtek. De a hatalom sok birtokosának neurotikus infantilizmusában közrejátszott az egyházi oktatás is. A beléjük vetett gyermeki bizalom létrejöttében szintén.

A serdületlen fiatalnak produkálnia kell magát a felnőttek előtt, és szüksége van az elismerésükre. Egyházi, mindegyik katolikus berkekben csak úgy hemzsegek a lehetőségek az éretlenek önértékelésének felrészadására: Értéktelelencímek, úgymint püspöki tanácsos, monsignore vagy prelátus, lila övek és vörös gombok, rendjelek, a pápától vagy a püspöktől származó atyai kézírások adják meg az önértékelési zavarokkal küszködőknek azt az érzést, hogy imponálnak egy apának, és ily módon különösképpen is elfogadottak a hívők családjában. Am a derék kálvinistának vagy lutheránusnak sem kell egészen lemondania ezekről: néhány titullussal mi is rendelkezünk.

Úton az apa nélküli társadalom felé c. könyvében Alexander Mitscherlich pszichoanalitikus rámutatott arra, hogy a diktatúra megeremtéséhez mindegyik nagy számú csatlósra van szükség. A csatlósság pedig Mitscherlich szerint mindenekelőtt a paternalizmus következménye: az egyén Én-teljesítménye ugyanis összezsugorodik a tömegben megélt erős fölindulás nyomása alatt: „Ha az Én gyengén fejlett — megfélemlítés miatt, vagy mert a felnőttek nem élték bele magukat a gyermeki szükségletekbe —, akkor minden kívülről jövő tekintélyi megerősítés megbéníthatja az Én-integrációt. Az egyének, ill. a kollektívumnak az effajta visszafejlődés iránti fogékonyága adja meg az adott kultúrával azonosulás elért szintjét. Úgy tűnik, az apatársadalmak kedveznek a korai bensőségesítéseknek, amelyek aztán már akkor is olyan primitív reakciókhoz vezetnek, mint a támadás, a menekülés, az engedelmség, az aszociális egoizmus, ha a körülmények csupán mérsékelt fölindulást keltenek.”

Az ember kiskorúakra jellemző viselkedése a tömegben — mondhatnánk úgy is: a föl nem szentelt laikus viselkedése Isten népében —, ill. a kollektív porázon tartás, amit megtapasztal, nem áll egy oldalú ok-okozati összefüggésben: Mivel az ember gyöngye a döntésre és a kritikára, ezért parancsolnak neki; de fordítva is igaz: elsorvasztják kritikai képességét, hogy parancsolhassanak neki.

Ha egyszer sikerülne az egyházban, mindenekelőtt a katolikus egyházban eljutni a „megvilágosult” hivatalviselők monológiától Isten egész népének zsinati folyamatáig, és a néhány kritikus embernek meghagyni az életteret és a szólás jogát az egyházzal és a teológiával illetően, még akkor is, ha ezek gondolkodnak, ahelyett hogy hinnének, akkor talán nem termelnék többé jámbor vallásos embereket a következő »erős ember« számára. De addig, míg ez bekövetkezik, mindenre föl kell készülnünk.

Fordította: —ndr—

Forrás: Publik-Forum, 1990/13

A Szerző pszichoterapeuta és evangélikus lelkész.

Hans–Anton Ederer

Lélektelen boldogság

Menekülés az Opus Dei-ből

Most sokkoló szemrehányások érik a befolyásos, titkos katolikus szövetség, a II. János Pál pápa által különösen nagyra becsült, *Opus Dei* (»Isten Műve«) elnevezésű szervezet központját. A szemrehányásokat a 68 éves spanyol nő, Maria del Carmen Tapia teszi a tekintélyes Benziger Kiadónál megjelent, A küszöb mögött. Élet az Opus Dei-ben c. könyvében.

Tapia asszony nem akar ki. Mint az Opus Dei női ágának egykor Rómában működő vezetője, ill. később a venezuelai provincia főnöknője gazdag tapasztalati kincsel rendelkezik, és női élményei alapján mély bepillantást nyújt ennek a férfiak által meghatározott szektának a belső életébe. Tényfeltárásai annyira leleplezőek, hogy az Opus Dei alapítójának, Escriva de Balaguernek a pápa által hevesen hajszolt és elszietve végrehajtott boldoggá avatása (ld. *„Érted vagyok”*, 1993. április, Schermann Rudolf: Opus Dei. Egy boldoggá avatás rejtett okai) páratlan ballépésnek minősül.

Kár, hogy Tapia asszony leleplezéseire nem a boldoggá avatás előtt került sor. Noha már 1967-ben meg tudott szabadulni a szekta karmaiból, lelkiileg hosszú éveken át nem volt abban a helyzetben, hogy földolgozza, amit csaknem két évtizeden keresztül átél és elszenvedett. Csak kaliforniai új környezetének tartós és élénk nyomásának köszönhető, hogy most olvasható a beszámolója, amely egyúttal számot is ad életútjáról.

Mintaserűen ábrázolja a természetes családi és partneri kapcsolatoknak a szektában zajló szisztematikusan szétrombolását, ami homályos és egyenesen perverz spirituális fantáziákhöz, és fanatikus bűnözői cselekedetek igazolásához vezet. 1965-ben, miután nyilvánvalóan túlságosan magabiztosan működött Venezuelában, és reformokat javasolt, a római központba citálták, ahol az Opus Dei feje, Escriva személyesen látott hozzá ahhoz, hogy a spanyol nőtől kiűzze a »sátáni gőgöt« Hiába. A Via di Villa Sacchetti 36. alatti épületben, a külvilágtól elzárva fél éven át kihallgatásoknak, sőt szabályos agymosásnak vetették alá, hogy engedelmessé tegyék az »Atya« akaratát. A főnök dühös ordításai ostorként csaptak le az engedetlenségre: „Rossz, és ráadásul álnok nő vagy!” És: „Erkölcstelen és tisztességtelen gondolataiddal a mozgalom árulója vagy. Rossz vagy, gonosz vagy,

tisztességtelen vagy!” S az Opus Dei-be tartozó nők engedelmeskedtek felszólításának: „Tépjétek le a bugyiját, és adjatok a seggére! Bírjátok szólásra!”

Az akkor 40 éves asszonyt azzal vádolták, hogy »félelmetes dolgokat« tett. Szüksős cellájából fokozatosan eltűntették minden személyes holmiját. Egyetlen percre sem hagyta magára — még a WC-n sem. „Menstruációm idején őrzöm elvették tőlem a használt intimbetéteket, és csak azután dobták el azokat, hogy behatóan megvizsgálták, nem rejtenek-e titkos levélkéket”, írja Tapia asszony. 1960-ban aztán, miután nem sikerült őt jobb belátásra bírni, állítólagos puccskísérletért végül is kitaszították az »Isten Művéből« mint „lelkiismeretlen személyt”, aki — a megokolás szerint — „a nők egy csoportját a legrosszabb abnormitásokra bírta rá”.

Tapia asszony annak idején teljesen boldognak érezte az első éveket az Opus Dei-ben, jóllehet sokkoló beszámolója ma drámai, totálisan rosszul sikerült kapcsolattörténetnek hat. Akkoriban volt az eljegyzése, de tökéletesen elidegenítették kedvesétől, hogy aztán »Isten Művében« örömmel vesse alá magát »Isten akaratának«. Egész életén át elkísérte elutasított, hívó völegényének tehetetlen panasza: „Ha egy másik férfi miatt hagynál el, attól sem rettennék vissza, hogy letépjem a fejét. De mit tehetek egy olyan Isten ellen, aki előtt naponta térdre borulok?”

Az emberi bizalom »Istennek tetsző« megtörése később is folytatódott. Maria del Carmen Tapiának ellenkezése ellenére el kellett szakadnia addigi gyónatójától és lelkivezetőjétől, az akkor még az Opus Dei papjaként működő Raimundo Panikétől, aki sokkal később, miután szakított az Opus Dei-vel, Panikkarra változtatta a nevét, és ezen a néven vált világhírű vallásfilozófussá. Az ő szeretetreméltó személyisége nyilvánvalóan nemcsak eloszlatta a fiatal lány minden aggodalmát az Opus Dei-vel szemben, hanem megerősítette abban is, hogy fölbontsa eljegyzését. Az ifjú hölgy óriási segítségére volt az Opus Dei akkori filozófusának, hogy Franco tábornok Spanyolországában megszervezte a szekta első nemzetközi konferenciáját.

Az a hit, hogy „az Opus Dei Isten akaratát testesíti meg”, sok kín és fáradtság elviselését tette lehetővé Tapia asszony számára. Nehéz testi munkát vég-

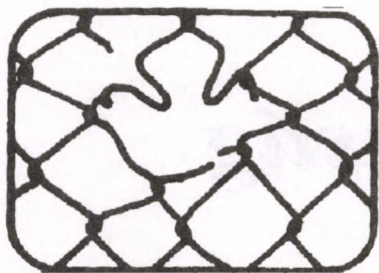
zett, deszkán aludt. Ezeket az intézkedéseket, melyeket kizárólag nőkkel szemben fogantatóítottak, a természetadta női ösztönösséggel indokolták. Naponta legalább két órára föl kellett csatolnia a combjára a hírhedt vezeklőövet, hogy annak tövisszúrásai minden »testi vágyat« elfojtsanak benne. Az Opus Dei utasításai fölötté álltak mindennek. A rossz gondolatokat haladéktalanul meg kellett gyönni, a »nővérek« hibáit be kellett sügni. Tapia nővér engedelmes, alázatos, munkás — és akarat nélküli életet élt. De kiderült, hogy a tragikus alávetésből nem született meg az Opus Dei alapítója által megkövetelt bizalomteli odaadás. Escriva féltékenysége, hatalomvágya és fájdalmas kényszeressége szakításhoz vezetett. „Amikor kidobtak, teljesen össze voltam törve. Az Opus Dei nem öl fizikailag, de megöli a lelket.”

Az Opus Dei-vel történt szakítás után Maria del Carmen Tapia élete csodálatos fordulatot vett. Egy véletlen folytán kezébe került egykori Opus Dei-beli gyónatójának, az Opus Dei-nek azóta rég hátat fordított Raimundo Panikkar-nak a címe. Tapia asszony ma Panikkar tudományos munkatársa a kaliforniai Santa Barbara Egyetemen. A vallásfilozófus a világvallások közötti dialógus vezető egyénisége, korszerű lelkiiséget tanít és aszerint él, emberi őstapaszlatokat és politikai aktivitástól áthatott misztikát hoz termékeny kapcsolatba korunk konkrét kérdéseivel.

Ma vele együtt Tapia asszony is olyan szellemi állásponton van, amely teljes ellentétben áll az Opus Dei szekta ideológiájával, amely fundamentalista módon tükrözi a zárt formációjú, római katolikus felekezeti egyháznak a pápa által megkívánt koncepcióját. Panikkar és Tapia asszony, akik egykor mindketten az Opus Dei tagjai voltak, most az ökumenikus katolicitás egyetemes álláspontját képviselik: egy új „keresztényiesség” álláspontját, amely fölváltja a régi „keresztényiséget” annak felekezeti „keresztény kedéseivel” együtt. A kettőjük által mutatott út nemcsak az Opus Dei, hanem az egész katolikus világ számára is mélyreható kihívás, és a vallásosság alapvető újraértékelését is jelenti.

Fordította: —n—s

Forrás: Publik-Forum, 1993/22

A „megverni” a sportversenyek szokásos nyelvhasználatában azt jelenti, „győzni”. A *megverni* ilyen összefüggésekben eredetileg azt jelentette, *megölni*. Az „szövetségben, a Kivonulás könyvében az utolsó csapásról, amelylyel Jahve Egyiptomot sújtotta, ez áll: „Éjszaka az Úr megvert Egyiptomban minden elsőszülöttet...”

Az 1990-es futball világbajnokság döntőjében Németország *megverte* az előző világbajnokot, Argentínát. Amikor Diego Maradona, a vesztes csapat kapitánya fölállt a dobogóra, hogy a szervezőbizottság képviselőjétől átvegye az ezüstérmet, teljesen össze volt törve. Arcvonásai össze-összerándultak, újból és újból sírásra fakadt. Úgy becsülték, hogy világszerte 1,2 milliárd ember követte a TV-ben a játékot. Közük a legtöbben férfiak. A futball „férfiak dolga”. A futballozó nők éppolyan egzotikus jelenségek, mint a bokszoló nők. A teológusok és egyházi férfiak vagy ingujjban, hivatásbeli szerepüket szimpatikus módon félretéve, egyszerűen csak férfiként szintén odaülnek a képernyő elé, vagy úgy érzik, hogy toronymagasan fölülte állnak az ilyen plebejusi-profán élvezeteknek.

Nincs szükség nagy vallástörténeti jártasságra ahhoz, hogy tudjuk: itt elementáris és eredeti módon *vallást* gyakorolnak. Hogy an álljon helyt a keresztény hit, ha „toronymagasan” elkülönül az ilyen történésektől, és sem nem kész, sem nem képes arra, hogy párbeszédbe kezdjen az ilyen elementáris vallási megnyilatkozásokkal? Minden versenysportra érvényes az, amit Coubertin báró, az újkori olimpiai játékok megalapítója „mind a régi, mind az új olimpizmus első és leglényegesebb ismertetőjegyeként” nevezett, ti. hogy az vallás. Aki valóban meg akarja érteni a stadionokon belüli és kívüli történéseket, annak nem szabad becsuknia szemét ama történelem előtt, amelyen minden életmegnyilvánulásunk, a modern sporttevékenység is nyugszik.

Az „ögörög áldozati rítusok és mítoszok értelmezéseit” tartalmazó könyvének, mely az olimpiai küzdősport eredetét is tárgyalja, Walter Burkert ezt a címet adta: *Homo necans* — Az ember mint gyilkos (Berlin–New York, 1972). Az olimpiai terepnek, amint leírja, két kultikus központja volt: a Pelopsz-szentély és a Zeusz-oltár. A kettő között feküdt a stadion. Pelopsz egy sötét istenség, aki az emberáldozatok gyakorlatára utal vissza. A monda szerint apja, Tantalosz leölte őt, ételül tálalta föl az isteneknek, amikor azok, Zeusszal az

Georg Baudler

Miért sírt Maradona?

Teológiai elmélkedés a futball világbajnoksághoz

élükön, lakomára jöttek hozzá. A szentély egy kövekkel szegélyezett áldozati árokból áll, ahová a vért folytatták. Ez eredetileg embervér volt. A Zeusz-oltár, a másik kultikus hely, egy alsó részből állt, ahol leölték az állatokat, és egy magas hamurakásból, amelynek a tetejére helyezték az állati combdarabokat, hogy elégessék őket. Ez az oltár jelentette a célt a stadion futói számára. A vényelő Pelopsz-sírtól rohantak, a haláltól menekülve, a Zeusz-oltárhoz, és aki elsőként érkezett oda, meggyújthatta rajta a tüzet: részesült a fényes, olimposzi isten győzelmében a vér, a sötétség és a sír fölött. Burkert azt mondja: „A futás az átmenetet hangsúlyozza a vértől a megtisztító tűzhöz, a halállal való találkozástól a túlélés tudatához, ami a győzelem erejében nyilvánul meg.”

Az újvilágban végzett kutatások azt mutatják, hogy a labdával folytatott versenyjáték is az áldozatok lelésében gyökerezik. A gömbölyű és világos labda a napot szimbolizálja. Az ember, akit létrejötté óta elbűvöltek a harc és az ölés történései, a napnak — annak a hatalomnak, amely fényével és melegével lehetővé teszi számára az életet — a működését is az *agón*, a halálos harc kategóriáiban érzékeli. Amikor este, naplemente után az ég és a tenger vörösre színeződik, akkor az erőszak szimbolikájától meghatározott ember azt látja, hogy az a hatalom, amely az életét garantálja, most halálos harcba bocsátkozott az alvilági hatalmakkal. Az áztékoknál emberek ezreinek kellett — az áldozatbemutató papok által testükből élve kitépett — remegő-rángó szívük erejével támogatniuk a napot az alvilági erők ellen folytatott harcában, és így garantálniuk, hogy újból és újból fölkeljen. Az emberiség történetének eddigi legrégebbi labdajátékterét Mexikóban, a Yucatan-félszigeten fekvő ősi Maya-városban, Chichen-Itzában fedezték föl. A mintegy 36 méter széles teret 75 méter hosszú, masszív kockakövekből álló fal fogja körül. A szemben álló oldalfalak közepén, 7 méteres magasságban súlyos kőgyűrűt helyeztek el. Kőnyökkel vagy térdrel kellett a naplabdát átdobni a kőgyűrűn, és ezáltal támogatni futásában a napot. A játékosoknak a papi kaszta kellett tartozniuk. A játék veszteséit a győztesek leölték, és remegő szívüket föláldozták a napnak (G. Becker, *Die Ursymbole der Religionen*, 1987).

Csak ennek az eredetnek az alapján lehet megérteni a játékosok és edzők szinte halálos komolyságát, a stadionok pattanásig feszült légkörét és az egymás

ellen harcoló férfiak végsőkig menő elszántságát. Tevékenységük bizonyára játék, játék a világos és gömbölyű bőrlabdával, de a „homo ludens”, a játékos ember egyúttal és éppen mint játékos ember „homo necans”, gyilkos ember is. A verseny-játékban, amelyben csak az egyik győzhet, és a másikat szükségképpen *megverik*, ősrégi, évmilliókra, az emberlét kezdetére visszanyúló élet- és magatartásminták támadnak föl: Azóta, hogy mintegy 1,7 millió évvel ezelőtt a „homo erectus”, a korai ember kilépett a gyűjtögető- és dögevő lét fülkéjéből, és a nagy vad-vadászattal a vadállatok versenytársa lett, magatartását és életérzését az *agón*, a halálos harc határozza meg. Ez mindennekelőtt a férfira érvényes. Már az állati viselkedésből is tudjuk hogy a megmerevedett fallosz és a hágás az agresszivitás és a fenyegetés kifejeződése is lehet. A lándzsa, amellyel az ember fölébe emelkedett a vele élő nagy állatnak — mint Káin a testvérenek, Abelnek — és azt halálra döfte, fallikus erejének szimbóluma.

Ezek az őskori minták ott vannak bennünk. Végső okát adják annak a könny- és vérfolyamnak, melyet az emberiség történelme folyamán az emberek okoztak egymásnak. Az ember mind a magánélet, mind a politika területén mindig kész arra, hogy *power-jét*, ölési potenciáját fenyegetően megmutassa és kiélje. Még nem sokkal ez előtt csak azáltal tűnt lehetségesnek az emberiség fennmaradása, hogy a két ellenséges blokk, a keleti és a nyugati olyan gigantikus ölési potenciát állított egymással szembe, hogy az megbénította ennek az erőnek a kiélését.

Amikor a vb-döntőn két futbalcsapat kifut a gyepre, a két térfél egy-egy világot jelenít meg. Tizenegy edzett, a legjobb éveiben járó férfi áll szemben egymással. Labdázni akarnak a fűvön — egymással és egymás ellen. De miért ül sűrűn egymás mellett és nemzeti zászlókat lobogtatva 80 000 ember a stadion karéjában, és szerte a világon 1,2 milliárd ember a képernyők előtt, hogy megnézze ezt a labdajátékot a zöld fűvön? Miért utazott ide külön ezért a határidők szorításában élő szövetségi kancellár és az államelnök? Az ember nemigen gondol ilyesmire, de *ha* bele gondol, nyilvánvaló: Az emberlét ősforgatókönyve, az *agón*, győzelemre vagy vereségre, diadalra vagy könynyekre, szimbolikusan életre vagy halálra menő harc ismétlődik meg.

Nem panasza, hanem öröme és reményre ad okot, hogy ez ilyen módon történik. Hiszen a játékosok, és álta-

lában a nézők is egyetértének azokkal a szabályokkal, amelyek ellenőrzik az erőszak kiélését a stadionban, és megakadályozzák az emberek komoly megsebesítését. Az, hogy emberek ölési erőszakuk kiélése közben alávetik magukat ilyen szabályoknak, azt mutatja, hogy az ember alapvetően képes arra, hogy kinőjön eredetileg messzemenően vak elbűvöltségéből, melyet a felágaskodó, férfi ölési erőszak váltott ki benne, más értékeket — az életet és a test sérthetlenségét — elébe helyezzen ennek a bűvöletnek, és így korlátok közé szorítsa azt.

De a sportversenynek ez a fölbecsülhetetlenül pozitív értéke csak akkor juthat valóban érvényre, ha minden közvetlenül vagy közvetve érintett személy tisztában van ezzel, végső soron mit játszanak a futballpályán: olyan játékot, amelyet férfiak rúgásokkal játszanak. A játék tisztességesebbé és erősebb gyógyító hatásúvá válik, ha minden résztvevő bevallja magának, hogy a szabály az, ami megköveteli, hogy a rúgás a labdára irányuljon, és ne az ellenfélre. Csak így lehet aztán azt is megérteni, hogy a rúgás — sajnos — viszonylag még mindig gyakran elkerüli a labdát, és az ellenfél sípcsontját éri. Erthetővé válik egészében a *power* is, az az agresszív erő, amely az emberlét följegyzett kezdetei óta tulajdonképpen az ellenfél halálra taposására van programozva. Ha egy játékos leköpi az ellenfelét, vagy röviddel a lefújás előtt a másik torkának ugrik, akkor ez ugyan durva áthágása a szabályoknak és szükségképpen kiállítását von maga után, de a felvázolt perspektívák alapján morálisan megérthető ez a magatartás: a tehetetlenség gesztusa, tekintettel a fenyegető vereségre, amely szimbolikájában a halált és a pusztulást hordozza.

Az ölési hatalom *power*-je mindennek előtt a büntetőrúgásban válik érezhetővé. A tizenegyes előtt a lövő és a kapus úgy méregetik egymást, mint a párbajozók, akik halálás párvialdaba kezdenek. A kapus félelme a tizenegyesről — Peter Handke egyik elbeszélésének a címe — magában foglalja a halálfélelmet. És amint Boris Becker sikereinek idején azt lehetett olvasni a

sporthírekben, hogy „a Becker-*power* elsőpri Ivan Lendl-t”, az 1990-es német-argentin vb-döntő kimenetele alapján azt lehetne mondani a megsemmisítő tizenegyesrel kapcsolatban: Brehme *power*-je elsöpörte az argentin kapust — és vele Maradonát és minden argentin játékost.

Ideje lenne, hogy végre az ilyen játékok szervezői is fölismerjék ezeket az összefüggéseket. Klaus Steffenhagen, a német rendőrszakszervezet szóvivője az ún. huligánok okozta zavargások kapcsán joggal panaszkodott, hogy a Német Futballszövetség felelőtlenül magára hagyja a rendőrséget abban a

és rajongók is vannak azok között az emberek között, akiket meg kell óvni a sebesülésektől. Ezért e játékok felelőseinek gondoskodniuk kell arról, hogy a stadionban kiélt ölési erőszak ne csapjon ki a futballpályán és a stadionon túlra, és ne ragadja el az utcán is az embereket, ahol már nincs bíró, aki fölmutatja a piros lapot, hanem csak rendőrök és gumibotok állnak rendelkezésre. Központi jelentőségű lenne a széles körű felvilágosító munka mindazok számára, akik aktív vagy passzív részei a versenysportnak. Csak aki tudja, mit csinál, az tűzheti ki a maga számára annak határait, amit szándékában áll tenni, és amit nem. Elképzelhető lenne például, hogy a nagy mérkőzések előtt és után rövid felhívást intézzenek a közönséghez, és talán megfelelő zene sugárzása is gátat vehetne a megélt agresszióknak.

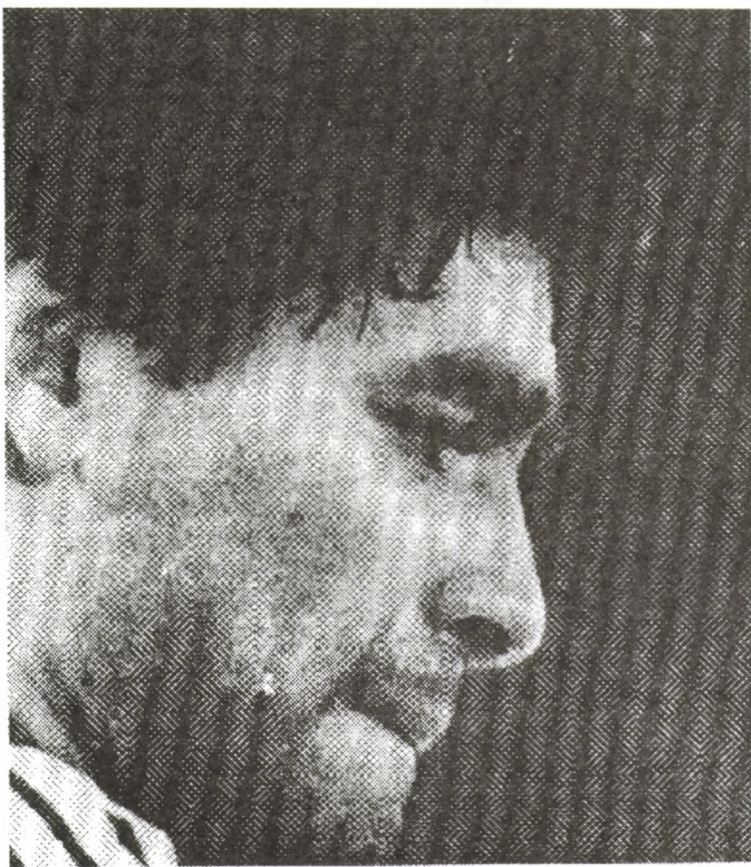
Teológiai és válsapedagógiai persze azon kell dolgozni, hogy megváltjuk az embert a *power*, az ölési erőszak bűvöletétől, „megváltjuk a Bikais-tentől” (G. Baudler, Erlösung vom Stiergott, 1989). Erre elvileg nagyobb esélyünk van, mióta Jézus a „szövetség erőszakos vonásokat is hordozó Jahve Isteneben azt az Abbát ismerte föl, aki végtelenül szeret minden embert. Aki magáévá teszi az ő útját, abban átalakul az ölési erőszak által meghatározott emberi világ megtapasztalása: a bőrgolyóval űzött játékot többé nem olyan alkalomnak látja, amikor kiélheti a veszélyes, elbűvölő ölési erőszakot, ha-

nem ez a *power* ugyan szükséges, de korlátozott és szervesen beépült elem lesz a játéknak, amely önmagában okoz örömet neki — persze nagyobb örömet akkor, ha (jól-rosszul) ő maga játszik, mint ha csak nézi.

Fordította: g.g.a.

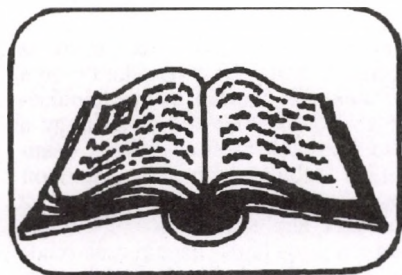
Forrás: Publik-Forum, 1990/16

A Szerző a gyakorlati teológia professzora az aacheni egyetemen. Saját tapasztalatából ismeri a kapus félelmét a tizenegyesről: fiatal korában kapust játszott az Eggenfelden (Alsó-Bajorország) csapatában.

harcban, amelyet a futball kapcsán felépülő erőszakosságok ellen folytat: „Nekünk, rendőröknek hétről hétre be kell vetnünk a gumibotot a Német Futballszövetségért, miközben a szövetség urai ülve maradnak páholyaikban, és pezsgőjüket isszák.”

Aki megszervez egy ilyen játékot, annak tudnia kell, mire vállalkozik: nevezetesen arra a kísérletre, hogy az emberben keletkezése óta meglévő elbűvöltséget a *power*-tól, az ölési erőszaktól, korlátozott térben és meghatározott szabályok között életi ki, úgy, hogy közben az emberek ne szenvedjenek komoly sérüléseket. Ez a kísérlet szelepet teremt az emberbe beleíródott őseredeti erőszakosságnak, és ezért jó; de nézők

BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket Halász Endre ny. plébános, a júliusiakat Gergely G. András készítette.

Június 7. — Szentháromság vasárnapja — Jn 16,12–15 —

Úton a teljesség felé

A Szentírás legelső mondataiban olvashatjuk, hogy „Isten lelke lebegett a vizek felett” (Ter 1,2). De az ószövetségi olvasó ebből csak annyit érthetett, hogy Istennek is van lelke, mint az embereknek.

Az „szövetség is beszél arról, hogy „vessző kél majd Izáj (Dávid apja) törzséből...” (Iz 11,1), és meghozza a békét; „együtt legel majd borjú és oroslán...”, sehohol sem ártnak és nem pusztítanak” (Iz 11,6–9), és „maga Isten jön el, hogy szabadulást hozzon” (Iz 35,4). Várta is a zsidó nép a Messiást, de még ezek után sem tudta, ki lesz az.

Mikor pedig „betelt az idő, és elközelgett Isten országa” (Mk 1,15), 30 éves korában fellép Urunk, Jézus. Keresztelő János tanúságot tesz arról, hogy Ő az Isten Fia (Jn 1,34). Az első apostolok meggyőződnek róla, hogy

„Te vagy az Isten Fia” (Jn 1,49). Urunk pedig beszél az Atyáról, önmagát a Fiúnak mondja, és beszél a Lélekről is. Állítja, hogy aki látja őt, az látja az Atyát is: „En az Atyában vagyok, és az Atya énbennem” (Jn 14,9–10). Azon pedig már sokan megbotránkoztak, hogy azt mondja Jézus, örülnünk kell amiatt, hogy ő elmegy, mert ha nem megy el, akkor a Lélek nem jön el; de ha elmegy, elküldi a Lelket, aki „elvezet a teljes igazságra” (Jn 16,7–13) — mert azt most még nem tudjuk elviselni, nem értjük meg (Jn 16,13). A Lélek ugyanis egy a Fiúval és az Atyával.

Olvasva az evangéliumot, lassan kitisztult Jézus későbbi tanítványai előtt, hogy nem három istenről beszélt a zsidók által megismert egyetlen Isten helyett. (Amikor a legműveltebb népek is

sok istenben hittek, hallatlan előrelépés volt az emberiség kultúrtörténetében a zsidók egyistenhite.) Jézus a Szeretetről beszélt, noha ezt így csak János apostol fogalmazza meg egy értelműen első levelében „Szeretet az Isten”, és: „az Isten Szeretet” (4,8.16). Márpedig ahol szeretetről beszélünk, ott valami háromságról van szó: valakiről, aki szeret, valakiről, akit szeretnek, és magáról a szeretetről, amit a szerető ad a szeretettnek.

Sok mondanivalója volt Istennek számunkra a megtestesülés előtt is. Mondta is, üzenté is a próféták által. Ez az üzenet sokat emelt az emberiség kultúráján. Az Úr Jézus evangéliuma, örömhíre még több információt hozott nekünk Isten világából; nemcsak létéről, hanem belső élete titkáról is. Urunk állandóan tanított, „még evésre sem volt ideje” (Mk 3,20); mégis azzal búcsúzik, hogy „még sok mondanivalóm volna” (Jn 16,12). Küldi tehát a Lelket, hogy elvezessen minket „teljes igazságra”. A II. Vatikáni Zsinat is vallja, hogy az egyház földi záradokútján „halad” a teljesség felé (Dei Verbum II,8). Hogy halálunk után „látni fogjuk arcát” — azt Isten üzeni nekünk a Szentírásból, de hogy meddig vezet minket a Lélek Isten megismerésében, haladva a teljesség felé, azt sejtteni sem tudjuk.

Június 14. — Úrnapija — Lk 9,11–17 — Krisztus teste-vére

Az Úr Jézus nem csodadoktornak jött! Evangéliumának elején Márk leírja, hogy a Jézus a kafamaumi zsinagógában meggyógyít egy beteget. Hazamenet Simon és András házában meggyógyítja Simon anyósát, mert „szólnak az érdekében”. Estére már „az egész város ott tolong” betegeivel, és Jézus nem utasíthatja vissza őket. De amikor kora reggel imádkozik egy távol eső helyen, és hozzáfutnak a tanítványok azzal, hogy „mindenki téged keres”, akkor azt válaszolja: „Tovább kell mennünk...”, hogy hirdessem az ígét, mert ezért jöttem” (Mk 1,23–28). Nem akarja becsapni a világot, mintha Isten most elkezdene a csodákat, mert belátja, hogy különben nem tudolnak hozzá az emberek.

Viszont ma azt olvassuk, hogy a kenyérszaporítás csodáját Jézus provokálja. Ő kezdeményezi. De ennek megvan az oka. János evangéliuma világosan elmondja, hogy ezután Kafar-

naumban megígéri, hogy lelki kenyeret ad a világnak, ami soha ki nem fogy, s amit az apostolok bőven oszтанak majd a népnek. Ezért a kenyérért „fáradozzanak” (Jn 6,27).

Az ígét az utolsó vacsorán valósul meg, amelyről Máté, Márk, Lukács és Szent Pál (1Kor 11) tájékoztat minket.

Ímhol angyaloknak étke, vándorútunk erőssége, édes fiak vendégsége: rútbeknek el ne vesd! Ősi manna ezt mutatja, ezt Izsáknak áldozatja, bárány vére csordulatja: képpen írja régen ezt.

Az utolsó vacsorán Jézus kezébe veszi a kenyeret, és apostolainak nyújtja „Testét”, a borral tel kelyhet fogva pedig a „Vérét”. Ebben a jelentős pillanatban nem lehet szó tréfálkozásról. Az apostolok pedig már többször tapasztalták Uruk átváltoztató hatalmát, amikor a vakot látóvá, a halott naimi ifjút vagy a négy napja halott Lázárt élővé tette.

Még rendkívülbb volt számunkra, hogy az Úr folytatási parancsot is adott

nekik. Jusztinosz filozófus, akit 165-ben keresztény hitéről lefejeztek, Első Védőiratában (Apologia I, Antonius Pius császárnak címezve, 155–156) írja az Eukharisztiairól, hogy az a „megtestesült Jézusnak teste és vére”. És amikor Jézus ezt mondta: „Ez az én testem” és „Ez az én vérem”, mindezt egyedül csak apostolaira bízta. Más fordítás szerint: „És csupán csak nekik hagyta meg” (Apol. I, LXVI,3).

Ezért a szentmise nemcsak Jézus igéjének asztala számunkra, hanem az Úr Testének és Vérének is. A szentmisében mi szólunk Istenhez és Isten szól hozzánk. Ez a szentmise kettős „cseje” (Pius Parsch OSB).

Igazán tehát az „vesz részt” a szentmisén, aki hallgatja Jézus tanítását és a szentáldozásban is találkozik vele. Ez nem „mishallgatás”, hanem részvétel a szentmisében, ami így erőforrás a következő hétre.

Június 21. — Évközi 12. vasárnap — Lk 9,18–24 — „Sokat kell szenvednie”

Nagyon jelentős hely ez az evangéliumban, nemcsak Lukácsnál, hanem Máté és Márk leírásában is. Ez az apostolok nagy érettségje. Péter választ minden szempontból kítűnő feleletet. Nemcsak azt ismeri fel, hogy Jézus az ígért Messiás, hanem azt is, hogy Isten a Fiát küldte megváltónak, ő a megígért Szabadító (Mt 16,18–19).

Péter meg is kapja a teljes elismerést kítűnő feleletért. Megkapja a megbízást, hogy főapostol legyen. Ez a Péter-

főség nem is lehet vita tárgya azok között, akik irány adónak tekintik az evangéliumot. Legfeljebb azt lehet kritika tárgyává tenni, mit „rákentek a századok”, azt viszont minden pápához keresztény is fájjalja.

Az Úr Jézus elérkezettnek látta az időt, hogy tanítványai előtt szóba hozza a messiás-kérdést. De a téves tudatú, politikai messiást váró nép számára ez a kijelentése még elhallgatandó. Ezt mind a három evangélista tudta.

Miután az apostolok ennyire világos hiteről Péter bizony ságot tett, Jézus egy újabb titkot is szóvá tesz előttük: szenvedését. Máté és Márk határozottan állítja, hogy ezt az Úr „ettől fogva kezdte” csak oktadni nekik. Elég nagy csodálkozást, sőt felháborodást váltott ki ezzel még apostolaiából is. Ezt Mt 16,22–23 és Mk 8,33 is említi: „Távol legyen ez tőled!” „szövetségi szemlélettel elég nehéz volt lenyelniük, hogy Isten emberi testtel jelenik meg előttük,

de hogy meg is lehet ölni, ezt el sem tudták képzelni. Az Úr Jézus nagyon határozottan utasítja rendre Pétert, és akit néhány perccel előbb egyháza főpásztorának rendelt, azt figyelmezteti, hogy sátáni munkát végez, amikor „emberi módon, és nem Isten tervei szerint gondolkodik” (Mt 16,23). Ez nagyon megrémíti az apostolokat, és amikor később az Úr még két alkalommal hasonlóképpen emlegeti nekik szenvedését és halálát, nem memek szólni ellene, ahogy Péterhez hasonló elmarasztalásban legyen részük.

Június 28. — Évközi 13. vasárnap — Lk 9,51–62 — „Milyen lelkiület van bennetek?”

A Szentírás olvasásának elsősorban nem üdvösségtörténeti ismereteimet kell bővítenie, még csak nem is Jézus életét kell tanulmányoznom általa, hanem mindenekelőtt nekem szólni. Nem túlzás azt állítani, hogy az Úr Jézus ma nekem teszi fel a kérdést: „Milyen lelkiület van bennetek?”

Volt idő, amikor az emberek között a dzsungel törvénye uralkodott, mondjuk szebben: az erő. Még néhány évtizeddel ezelőtt is mint valami megkövesedett múmiát őrizték a katonatisztek a párbaj kötelező törvényét. Nem egyszer az lett a következője, hogy az erősebb bünyös szolgáltatót „igazságot” a súlyosan kárt szenvedett sértettnek. Szó sem volt az Igazság győzelméről. Pedig ebben a korban már az „igazság” törvénye volt az elismert úr. Az igazság ma is tiszteletet érdemel. Emberhez méltó cél.

Július 5. — Évközi 14. vasárnap — Lk 10,1–12,17–20 — Hármass küldetés

Sokan úgy gondolják, hogy Jézusnak a mai evangéliumban elhangzó útmutatásai csak akkor élt, közvetlen tanítványaira vonatkoztak, és a mai kor keresztényeinek már nem mondanak semmit. Természetesen vannak benne korhoz kötött elemek (pl. a *vándortanítói életforma*), de a lényeg változatlanul érvényes. Útmutatásai hármass küldetését, hármass feladatot állítanak követői elé: a betegek gondozását, gyógyítását, Isten Országának és a megtérésnek a hirdetését, valamint a gonosz szellemek kiűzését.

A *betegek gyógyítása* nemcsak rendkívüli („karizmatikus”) módon („kézrátétellel”) lehetséges (az eredeti szöveg „terápiáról” beszél!...), hanem sokféle „hétköznapi”, nem látványos, de azért hatékony módon is. A betegápolás (mennyivel magasabbrendű, mint a karizmatikus ráolvasás...), a beteglátogatás (a betegre szánt idő, a neki ajándékozott jó szó, a gyógyulás reményének fönntartása benne), megbízható orvos, hatásos gyógyszer vagy gyógy mód ajánlása, segítség azoknak a családoknak, ahol súlyos beteg van: nem lebecsülendő módjai a terápiának! Primitív dolog lenne továbbá a betegséget a testi betegségekre szűkíteni: a „lelki betegek”, a magányosok, elkeseredettek, kétségbeesettek, életüket céltalanul ten-

Különös dolog, hogy saját szenvedésének bejelentése után, amit csak az apostolok hallottak, később már a körük gyűlt sokaság előtt arról is beszél az Úr — Máté és Márk szerint —, hogy aki „utánam akar jönni... vegye fel keresztjét”. Ez ellen egyik evangélista sem jelez semmiféle tiltakozást, sem az apostolok, sem a nép részéről.

Azóta eltelt majd kétezer esztendő, és különös eltérést vehetünk észre az akkori krisztuskövetők és az Úr mai tanítványai között. Ők tiltakoztak Jézus szenvedései ellen, de a számukra kitálatásba helyezett szenvedés ellen nem.

Legfeljebb még azzal tettük szebbé, hogy ne az önbíráskodás döntsön, hanem független bíróság. Az igazság, pontosabban az igazságosság, hogy mindenkinek a magáét, ma is elismert hatalmasság. A mi Urunk Jézus Krisztus azonban megfosztotta trónjától, és helyébe egy még nemesebb szempontot tett és ajánlott az emberiség figyelmébe, és ez a szeretet lelkiülete.

Ha Jézus szeretetparancsát olvassuk, elakad a lélegzetünk. „Szeressétek elenségeiteket! Tegyetek jót azokkal, akik gyűlölnék titeket! Imádkozzatok üldözőitekért!” Erre a III. osztályban, a hittanórán Szabó Laci bekiabál: „Majd bolond leszek!” Megmosolyogtuk. Jézus tanítványainak azonban szóba kell állniuk ezzel az isteni magatartással: „Az Emberfia nem azért jött, hogy az

Ma mi már szinte minden megrendülés nélkül vesszük tudomásul a templomainkban, lakásunkban lévő, vagy a nyakunkban hordott keresztet. Legfeljebb kedves gyerektörténetekben halljuk, hogy sírva fakadnak, vagy megcsókolni, megsimogatni igyekeznek a keresztre feszített Üdvözítőt. Viszont annál nagyobb felháborodással tiltakozunk a saját keresztünk ellen, főképpen, ha az éppen keresztény voltunk miatt kerül a vállunkra. Pedig Jézus hiteles keresztény voltunk jeleként beszélt a kereszthordozásról!

embereket elpusztítsa, hanem hogy megmentse” (Lk 9,56)!

Milyen lelkiület van bennetek? A szeretet az élet kulcsa! Ez a problémák megoldója, az ellentétek elsimítója, a béke megteremtője.

És akkor is érdemes így élni, akkor is ez a békét teremtő, ha közben az emberek nincs hol lehajtania a fejét, ha időnként még a családi érdekeket is háttérbe kell szorítania, ha ezt nem lehet abbahagyni, ha ebből nem lehet engedni.

Itt az idő, hogy megvizsgáljuk: Él-e bennünk a szeretet lelkiülete? Előttünk a kereszt: a szeretet legnagyobb jele. Ha Isten így tud szeretni minket, csetlőbotló embereket, akkor nekünk is meg kell kísérelnünk, hogy minden hibánk és embertársaink hibái ellenére szeressük egymást.

getők is gyógyítóvá várnak, de nem feltétlenül szakképzett pszichiáterre, csak valakire, aki valóban jó hozzájuk...

Isten Országának és a megtérésnek a hirdetése sem a „szakemberek” (papok) kiváltsága, és nem „prédikációk” tartását jelenti, de még Isten vagy Jézus nevének örökös emlegetését sem; „Isten Orzága” nem más, mint az az állapot, amikor az emberek „normálisan”, emberi módon, azaz önzetlenül élnek: együttérzően, segítőkészen, a rászorulókat támogatva, a bántásokat elviselve. Konkrét helyzetekben ezt cselekedni, ill. erre (szép szóval, jó példával) rávezetni másokat: ez „Isten Országának hirdetése”. A „megtérés hirdetése” sem feltétlenül abban nyilvánul meg, hogy „Térj meg!”, „Változz meg!”, hanem például abban, hogy rámutatunk arra, miért nem jó az, ha valaki a kényelem, a jólét bűvöletében él, bepereli a szomszédját vagy haragot tart, saját családján kívül

másokkal nem törődik..., és megpróbálunk más, jobb életcélokat felmutatni.

A *gonosz szellemek kiűzése* értelmezhető úgy is: a megszállottak gyógyítása. Az ideg- és elmebetegségek klasszikus megnyilvánulásait bizzuk szakemberekre! De megmaradnak számunkra a megszállottság hétköznapi eseteinek tömegei: a pénz, a munka, a drogok (nemcsak a kokain, hanem pl. a TV vagy a videó), a teljesítmény, a siker, a szokások, a hagyomány vagy a közvélemény ördögének megszállottai! E gonosz szellemek kiűzése egyszerűen azt jelenti: rávezetjük az áldozatokat arra, hogy nem ezeknek a szenvedélyeknek a hajszolásától ember az ember, másképp is lehet harmonikusan élni, pontosabban: csak másképp lehet.

E hármass küldetésben, három feladatkörben mindenkinek magának kell megtalálnia a maga konkrét feladatait.

Július 12. — Évközi 15. vasárnap — Lk 10, 25–37 —

Aldozatok, rablók és szamaritánusok — ma

Unalomig ismerjük ezt a történetet, s már csak ezért sem „érdekes” számunkra; másodszer azért nem, mert a hétköznapi életben viszonylag ritkán találkozunk útszélén fekvő sebesültekkel,

rablókcal s még ritkábban szamaritánusokkal, jobbára csak a televízióból, az újságokból szerzünk tudomást róluk; harmadszor pedig azért, mert ilyen történeteket hallva mindig csak egyedi

esetekre gondolunk, következésképpen azt hisszük, a dolog „nem jellemző”. — Éppen ezért érdemes társadalmi szempontból nézni az egészet, meghozza a mai korra alkalmazva, és megvizsgálni, kik az áldozatok, a rablók és a szamaritánusok.

Korunk áldozatai, akik összeverve, véresen, félholtan fekszenek az út szélén: az éhezők (közel egy milliárdnyian!), a nyomorgók (akik emberhez méltó lakás, ruházat, továbbá orvos, gyógyszer, alapvető biztonság nélkül tengődnek — újabb milliárdnyian), a menekültek, száműzöttek, táborlakók, az üldözött kisebbségek és egyének, a társadalom peremére szorult csoportok, a másod- vagy sokadrangú állampolgárok (hajléktalanok, alkoholisták, öregek, betegek, „elfekvő kórházak” lakói), a kizsákmányolt munkások és parasztok szintén milliárdos tömegei. Az emberiség döntő többsége ott hever véresen, félholtan... (Ha kevéssé látjuk

őket, az leginkább abból fakad, hogy mi magunk a szerencsés kisebbséghez tartozunk...)

Korunk rablói: elsődlegesen a neoliberális kapitalizmus, a „szabad piacgazdaság”, közelebről ennek elsődleges mozdító és hasznélvezői: a nagytőkések, az óriáscégek tulajdonosai, a bankárok, a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap vezetői, továbbá a vezető politikusok, akik kiszolgálják a tőkések és a bankárokat, parlamenti képviselők, akik a „megfelelő” gombokat nyomogatták, azután a rendőrség és a hadsereg, amely erőszakkal érvényesíti az előbbieket akarátát; aztán azok a tudósok, akik technikailag működtetik és fejlesztik a rendszert, illetve filozófusok, írók, művészek, papok és főpapok, akik az ideológiát szolgáltatják, újságírók, rádiósok, tévések, akik megetetik a tömegekkel a maszlagot, valamint mindazok, akik anyagi előnyökért és/vagy pozíciókért kiszolgálják a kapi-

talista vilárendszer, de (többé-kevésbé áttételesen) azok is, akik elvileg a helyeslik a kapitalista vilárendszer, azaz vallják „a magántulajdon szent-ségét”. Mindezek és a hasonló korunk rablógyilkosai.

Korunk szamaritánusai pedig azok, akik idejüket, erejüket, pénzüket, tehetőségüket az áldozatok megmentésére, gondozására, támogatására fordítják. Kik ők konkrétan? Nehéz megmondani, mert egyrészt látványosság és feltűnőség nélkül végzik áldozatos, hősi munkájukat, másrészt nagyon kevesen vannak, harmadrészt többnyire nem tartjuk őket normálisnak, így aztán nem is vesszük észre, hogy ők voltaképpen szamaritánusok.

A lényeg, Jézus példabeszédének csattanója: azon legyünk, hogy mi magunk „szamaritánusokká”, a bajban lévőket megsegítőivé váljunk: „*Te cselekedj így — és élni fogsz!*”

Július 19. — Évközi 16. vasárnap — Lk 10,38–42 — Ne irigyeld mások szerencséjét!

Prédikáló papok, lelkigyakorlatos szónokok, „szemlélődő” szerzetesek és a „világtól” menekülő „vallásos” emberek kedvenc evangéliumi részlete Mária és Márta története, számos fantasztikus és még fantasztikusabb eszmefuttatás kiindulópontja, és nem kevesebb ideológiagyártás hivatkozási alapja.

Ha azonban lemondunk a fantázia szabad szárnyalásáról, és a szóban forgó jézusi tanítás legtömörebb változatából indulunk ki (ahogy az a D kódex tartalmazza), továbbá eltekintünk a konkrét helyzet ecsetelésétől (amelyet nem egy magyarázó legendának vagy legendaszerűnek minősít), akkor a következőket látjuk:

Adva van két asszony, akiket Jézus név szerint ismer (akár helyben lakók

voltak, ahogy Lukács beszéli el, akár a Jézussal vándorló körhöz tartoztak, vö. Lk 8,2–3). Márta felizgatja magát, indulatba jön, mivel Mária (valamiben) a jobbik részt választotta, és azt követeli, hogy az előny vétessék el Máriától. Igazságos egyenlőséget kíván...

Jézus döntése: Ne vétessék el a másik „előnye”. Sőt. Barátilag, de nyomatékosan („Márta, Márta”) lelkére beszél az irigység kínozta Mártának, hogy ne nyugtalanodjék, és ne irigyelje „véltársnője” szerencséjét.

Ugyanezzel az alapproblémával és ugyanezzel a jézusi tanítással találkozunk két fontos példabeszédben is. A különböző időpontban munkába álló szőlőmunkásokról szólóban (Mt 20,1–16) a többet dolgozók ugyanigy méltatlankodnak és zúgolódnak a gazda

„igazságtalansága” és az utolsó órákban beálltak szerencséje miatt, hogy azok is megkapták a teljes napi bért. A „jézusi” gazda döntése: „Rossz (= irigy) szemmel nézed talán, hogy én jó vagyok?... Fogd, ami a tiéd, és menj!” — És ugyanigy dühöng apjának „igazságtalan” viselkedése miatt a „tékozló fiú” bátyja, s ugyanigy irigyliz hatatért öcsésének a szerencséjét, hogy „igazságos” büntetés helyett ünnepléssel fogadják (Lk 15,25–30).

Jézus üzenete: „Isten Országá” a szabad és ingyenes ajándékozás, nem pedig a pontosan megszolgált, igazságos bérezés világa. Tehát nem Istennek, hanem az embernek kell átalakítania gondolkodásmódját, és meg kell szabadulnia követelőd „jogigényétől”.

Július 26. — Évközi 17. vasárnap — Lk 11,5–13 — Hiánycikkünk: a bizalom Istenben

A mai evangéliumban Jézus olyasmire hívja föl a figyelmünket, ami a mai világban is nagy-nagy hiánycikk, amire tehát fokozottan szükségünk lenne: az Istenbe vetett, *feltétlen* gyermeki bizalomra.

Erre biztat Jézus, de nemcsak biztat, hanem érvekkkel meg is alapozza biztatását.

Először egy kis példabeszéddel, egy költői kérdéssel. Tegyük föl, valamelyikőtöknek van egy barátja, elmegy hozzá éjjel, mondván, vendége érkezett, nincs otthon kenyere, segítse ki. Vajon azt fogja mondani a barátja: „Ne zavarj, családom már alszik, nem adhatok”? A válasz nyilvánvaló: *nem* fogja elutasítani, hiszen a barátja (a zsidóknál különösen nem, hiszen számukra a vendégbarátság szent dolog volt, ld. Ábrahám és a három vándor történetét). Ha tehát már a barátaink segítségében megbízhatunk, *mennyivel inkább* bizmatunk Isten segítségében!

Azután a családi életből vesz példát. Ha közületek valakitől kenyeret kér a fia, talán követ ad neki, s ha halat kér, talán kigyót ad? A kérdés szintén költői, a válasz nyilvánvalóan ismét *nem*. Ha tehát már a földi apákról feltételezni lehet, hogy jót adnak gyermekeiknek — bár ezek az apák Istenhez képest rosszak —, *mennyivel inkább* ad nekünk Isten jó dolgokat!

Ezért biztat Jézus: Kérjétek (Istentől), és ad nektek, keressetek (Istennél), és találtok, zörgessetek (Istennél), és ajtót nyit nektek.

Ellene lehet vetni: Szép, szép, de mi a bizonyítéka? Ki tapasztalja ezt? Nemigen látjuk!

Néhány dolgot azonban nem tanácsos elfelejteni: 1. Isten többnyire csak emberek révén tudja adni, amit adni akar nekünk, az embereknek viszont (többé-kevésbé) szabad akarata van, következésképpen megghiúthatják Isten tervét. Az egyházatyák például azt

mondták: „Isten a szegények örökségét a gazdagok kezébe tette le”... 2. Sokszor kérünk olyat, ami nem válna a javunkra, ill. sokszor nem vesszük észre, hogy kaptunk valamit, pedig nem is kértük. 3. Sokszor csak nagyon megkésve (talán csak életünk vége felé) vesszük észre, milyen ajándékokat kaptunk Istentől, vagy azt, milyen jó, hogy Isten nem teljesítette valamely kérésünket; az sem zárható ki, hogy az esetek többségét illetően csak a túlvilágon látunk majd elég tisztán, akkor lesz megfelelő „rálátásunk” földi életünkre...

Érdemes tehát fölszítanunk magunkban az Istenbe vetett *feltétlen*, gyermeki bizmat, akkor talán fölnyílik a szemünk..., és még azt is meg tudjuk látni, hogy az életünkben meglévő sok-sok „természetes dolog” egy szerető Isten ajándéka.

Kellogg kísérlete a szabadidő növelésére

Benjamin Hunnicutt történész éveket töltött a Kellogg vállalatnál végzett kutatómunkával. Munkások százaival beszélt, sokuk szerint a több szabadidő kreativitást és szabadságot eredményezett.

1930. december 1-én, a nagy világgazdasági válság kezdetén W.K. Kellogg felcserélte a hagyományos 3x8 órás műszakot 4x6 órára Battle Creekben, Michigan állam egyik gabonaüzemében. Ettől kezdve — jelentette ki W.K. — zabpelyhely és tört búza terményei lelkiismeretesen készültek, hogy kivédjék a gazdasági pangást. Azal érvelt, hogy egy teljes műszakot betéve, 30%-kal több munkahely keletkezett, amire nagy szükség volt a városban.

Kellogg hatórás munkanapja azonnali sikert aratott, s felkeltette a nemzeti hírközlés és a Hoover kormány figyelmét. Az egész országból kiemelkedő üzletemberek és munkavezetők támogatták a kezdeményezést, Battle Creekből pedig közösségi vezetők és munkások csatlakoztak. Az egész világ elgondolkodott azon, hogy Kellogg kísérlete gyakorlati kivezető utat ajánlott a válságból, s annak a ténynek a fényében, hogy a munkaórák száma már egy évszázada folyamatosan csökkent, előrevetítette a jövőt.

W.K. és helyettesei hittek abban, hogy a hatórás munkanap forradalmasítja az ipart, mert a munkások életének súlypontja áttevődik a pénzszerezésről a szabadságra. Előtűnt a jóléti kapitalizmus igazi csodája: a meghosszabbított pihenés. A W.K.-hoz hasonló felvilágosult kapitalisták irányítása alatt a javak cseréje, a szolgáltatások és a szabadpiaci munka nem feltétlenül végződné esztelen fogyasztással vagy az emberek és az erőforrások vég nélküli kizsákmányolásával. Az emberek inkább felszabadulnának az egyre növekvő bérek és a rövidebb munkaidő hatására egészen a végső szabadság szintjéig, melyet a Függetlenségi Nyilatkozat ígért.

A válság éveit alatt a hatórás munkanap Kellogg reményei szerint működött. Állások teremtődtek. A munkások boldogok voltak, hogy több szabadidejük van, különösen azért, mert heti bértük csak kicsit lett kevesebb. Az első évben hét órát fizettek a hatórás munkáért, de a második évben a fizetés

ismét a nyolcórás munkanap névleges értékére emelkedett.

A termelékenység magas volt, új technológia bevezetésének és a Kellogg-féle munkaösztönzésnek hatására. Összefoglalva, a Kellogg-féle vezetés szabadidő formájában megosztotta a megnövekedett termelékenység hasznát a munkásokkal.

Családi és közösségi élet

Jól tudjuk, mi volt a munkások véleménye a rövidebb munkaidőről. 1932-ben az Egyesült Államok Munkügyi Minisztériumának Női Osztálya megfigyelő csoportot küldött ki Battle Creek-be, hogy kikérdezzék Kellogg női munkásait. Az eredmény szerint a munkások 85%-a jobban szerette a hatórás műszakot, elsősorban azért, mert több időt adott családi dolgokra, a háztartásra és pihenésre, és mert munkát adott néhány munkanélkülnek.

Kellogg női munkaerőinek nagy része a „szabadság” szót vagy rokon értelmű kifejezést használt, amikor összehasonlították a hatórás műszakot a nyolcórással.

A második leggyakrabban használt szócsoport az irányítással és birtoklással volt kapcsolatos; a nők ezeket a szavakat használták: „az én munkám”, „az én időm”, „a magamra szánt idő”, „feljogosít”. Többen elmondták, hogy az életük a kényszerű szolgátságból a szabadság és irányítás felé tolódott el.

Más interjúk és felmérések is megerősítik a Női Osztály felmérésének eredményeit.

Susan Smith* (* = álneveket használok az interjúalanyok magánéletének védelmében), a Kellogg alkalmazottak egyikének számára a munka soha nem volt központi életcél. A hatórás munkaidő lehetővé tette számára, hogy gyorsan végezzen a házi munkával, s a hátralévő időt számára igazán értelmes tevékenységgel töltsse ki: olvasással, sétával, írással. Önmaga képezte magát, és szabadidejében frissen tarthatta eszét és kezét egyaránt, közössége életében is résztvett.

Sok nő tehernek tartotta az ismétlődő házi munkákat, de szerettek befőzni, kertészkedni, ami számukra a 19. századi szakmunkásságot idézte.

Josephine Isley* lelkesen mesélt arról, hogy an főzött be otthon, míg a Kellogg cégnél dolgozott. „Az egész család

élvezte a munkát”. Az otthoni munka nem egyezett meg a cégnél végzettel. Természetesen a befőzés nehéz — néha a fiait is bevonta —, de gyümölcsöző tevékenység volt, mely sok fontos, nem anyagi természetű haszonnal is járt; a legfontosabb közülük, hogy a család együtt csinált valami értelmet. „A fiaim megnyíltak, szabadon beszéltek, ilyenkor voltunk leginkább családként együtt. Ettől jobb szülőnek éreztük magunkat.”

Szembeállította ezeket az összetett tevékenységeket az ostoba pihenéssel (TV, video-játékok), mely a modern állásokkal együtt elveszi az időt a családi tevékenységektől.

George Howard* azt írta, hogy „a hatórás munkaidő lehetővé tette apámnak, hogy négy fiával lehessen abban az időszakban, amikor ez fontos volt”.

A rövidebb műszak a munkát is megváltoztatta. Roberta Babcock*: „Akkor mentem nyugdíjba, amikor eltörölték a hatórás műszakot... de a még ott dolgozó barátaimmal folytatott beszélgetések során az derült ki, hogy többekévesé elvesztették érdeklődésüket, és nem várták a munkát, mint ahogyan mi mindannyian a hatórás munkaidőt. Utána kellemesen elfáradtunk, nem éreztük a nyolc óra utáni feszültséget. Mindenki örült a többi fizetésnek, de érezték, hogy nem éri meg az állandó vitát. Mint munkások előző generációi Európában és az Egyesült Államokban, a Kellogg-nál dolgozó nők is erkölcsi tettnek látták a rövidített munkaidőt, mely azt jelképezte, hogy szívesen megosztják jó sorsukat másokkal. Azokat, akik nem támogatták a hatórás politikát, »pénzéhez disznók«-nak nevezték.”

Habár nincs összehasonlító adat férfiak részére a 30-as évekből, bizonyíték van rá, hogy támogatták a kezdeményezést. A 30-as, 40-es években lezajlott üzemi szavazások mellett, melyekben a férfiak 3/4 része a hatórás műszak mellett szavazott, a még élő férfiakkal készült interjúk is ezt bizonyítják. Akik még emlékeznek a 30-as évekre, elmondták, hogy csaknem teljes támogatásra talált az ügy az üzemben, s az ellenzőket kinézték maguk közül.

A közösségi élet megerősödött és ki nyílt. Habár nincs pontos adatunk az akkori könyvtárak és szórakozóhelyek látogatottságának változásáról, ötszáz, a 30-as években Battle Creekben élő

emberrel készült interjú és egy 1932-es női felmérés azt mutatja, hogy megérősödtek azok a hagyományos intézmények, melyek felvirágoznak, amikor az embereknek szabadidejük van: amatőr sportklubok, bárók, egyházak, közösségi szolgálat.

A hatórás műszak új lehetőséget jelentett arra is, hogy a hagyományos úton csináljanak dolgokat. Felölték jártak iskolába, mert érdekelte őket az önfejlesztés, a művészetek vagy egy jobb állás lehetősége. Az emberek a városba mentek. Sokat beszélgettek arról a lehetőségéről, hogy valami újat alkothattának.

A háború utáni változás

1938 után a Kellogg-vezetés kedvetlenné vált a rövid műszakkal kapcsolatban, és elkezdte megvonni a támogatást. Ez részben azért történt, mert a szakszervezet minden munkásnak hatórás műszakot követelt; bizonyos osztályokon, ahol nagyon rugalmasan kellett az időt beosztani, addig megmaradt a nyolcórás munkaidő.

Minden munkással nőtt a kiadások összege is. A vezetés megpróbált arányos nyugdíjat, biztosítási segélyeket és más támogatásokat adni, de a szakszervezet sürgette az emeléseket.

A másik ok az volt, hogy Kellogg átadta az üzem vezetését Watson Vanderploeg-nak, egy Chicago-i bankárnak, aki nem osztotta filozófiáját a jóléti társadalomról.

Teljesítvén Franklin Roosevelttel háború intézkedését a hosszabb munkahéttel kapcsolatban, a Kellogg-üzemben a II. világháború elején visszaállították a nyolcórás műszakot. De szakszervezeti nyomásra a vezetés kelleitlenül megígérte, hogy a háború befejezése után visszatérnek a hatórás rendszerre. A háború után a vezetés megpróbálta meggyőzni a munkásokat, hogy folytassák a nyolc órát. Bőkezű pénzbeli ösztönzések és a cég nyomásának hatására sem győzték meg a dolgozókat, akik 1945-ben és 1946-ban is 3/4 részben a hatórás műszakra szavaztak.

A vezetés azon volt, hogy „akik akarunk”, hosszabb ideig dolgozhatnak. Így megosztották a munkásokat. Az idősebb szakmunkások szívesen dolgoztak többet több pénzért, és kevésbe akarták megosztani munkájukat. Ez a csoport koalíciót alkotott, hogy a nyolcórás műszakra szavazzanak. A „szükségesség” neveztek abszolút és változhatatlan valóságnak, a „teljes munkaidőt” fontosnak és a „pihenést” feleslegesnek.

A munka romantizálása

Az új üzleti Kellogg-vezetés az „emberi kapcsolatok” technikáját üdvözölve megpróbálta meggyőzni a dolgozókat, hogy a munka az élet értelmeként

önmaga miatt fontos. Az idősebb férfi munkások támogatták a vezetést, s a munkát ideális életcélként és szervező elvként állították be. Néhányan herikus és mitikus magasságba emelték a „Munkát”.

A gazdasági válság és a 40-es évek alatt Kellogg alkalmazottai a bérek emelkedésével csökkenő szükségéről beszéltek, arról a lehetőségről, hogy az ember „eleget” kap vagy „túl sokat”, s hogy képes megosztani a munkát.

A „szükségességről” mint nem anyagi értékről beszéltek, ilyeneket mondván: „szükségem van több pénzre, de azért jobban kell az otthon eltöltött idő”.

De az 1990-es évek után a nyolcórás dolgozók többsége már nem ezt vallotta, hanem hogy a pénz az egyetlen igazi jutalma a munkának. Rajta voltak, hogy mindig legyen elég munkájuk nyolc órára. A rövidebb műszakot kevesebb pénzért „butaságnak” és „hülyeségnek”, „elfecsérelt időnek” tartották, s „gyenge lányokhoz”, „lusta emberekhez” és „háziasszonyokhoz” illőnek, akik nem mérik fel a Munka komolyságát.

Ez a kérdés nemekre és osztályokra osztotta a munkásokat. Értékében egyre inkább nőiessé vált a pihenés. A közösség élén álló, erővel rendelkező és jó társadalmi helyzetben lévő emberek, akik értelmet és fontosságot tulajdonítottak a pihenésnek, közösségnek, családnak is, elvesztették befolyásukat.

Ha az emberi élet legfontosabb része a munkán kívül van, akkor ki irányítja? A nőknek van hagyományosan nagyobb hatalmuk otthon és a közösségekben. Így az idő feletti vita a hatalomért való küzdelemmé alakult azok között, akik a munka központi szerepét vallották, s azok között, akik a kultúra más részeinek fontosságát hirdették.

A hatórás liberálisok

Az 1950-es, 60-as évek végén a hatórás osztályok közül több szavazott a nyolcórás műszakra. De a fennmaradó osztályok felzárkóztak egymáshoz s kölcsönösen védő, harcoló csoporttá váltak.

1960 után a hatórás dolgozók többsége nő volt. A hatórás liberálisok azt hitték, hogy a munka történelmi csatáját vívják a munkanélküliséggel. A helyi szakszervezet feladta ezt a harcot, s olyan politikusokat támogatott, akik nemzeti szinten ígértek több állást. De a liberálisok még mindig helyi problémaként beszéltek a munkanélküliségről; a munkanélküliek elbocsátott barátai, szomszédai, rokonaik voltak.

Az elsődleges ok, amiért a liberálisok dolgoztak, a szükségesség volt. Ennek ellenére ez a csoport továbbra is kitarított emellett, hogy egy mérsékelt életvitelhez eleget lehet keresni a rövid műszakkal is. A pénz és az idő egyen-

súlyáról is beszéltek, amit a munkaidő csökkentésével lehet elérni.

Ez a csoport abban is reménykedett, hogy a rövidebb munkaidő újjáéleszti az otthonokat és a közösségeket. Ha a család több időt töltene otthon az igazi munkanap felszámolásával, több energia juthatna az otthonteremtésre, a házi munka megoszlaná, és az otthonteremtés jótékony része kihangsúlyozódna. Az otthon és a szomszédság fontosságára nőne a gyárak, üzletek, áruházak helyett.

Az 1950-es évek végére a maradék liberálisok nemcsak vesztesre álló csapatát vívtak a Kellogg-vezetéssel és az idősebb szakemberekkel, hanem a betolakodó tömegkultúrával is szembeke-rültek.

A 40-es, 50-es évek alatt a fogyasztás kulturális erővé növekedett az egész nemzetben. Battle Creek-ben a munkások nagyobb ellenállást tanúsítottak, mint máshol, először nem akarták feladni szabadidejüket a megélhetésért, az új dolgok vásárlásának kárpótlásáért.

De az 50-es évek után a tömegszórakoztatási eszközök, a rádió, a TV, átvették az irányítást a szabadidő felett. Passzív kultúrafogyasztás kezdte helyettesíteni a hagyományos aktív gyakorlati és kreatív kultúrát. Miért menének el megnézni baseball-ozó nőket, amikor televízióon megnézhetjük a Detroit Lions csapatát? Miért főznénk be, mikor a befőttek készen megvehetőek az áruházakban? Miért csinálunk bármit is szabadidőben, amikor megfizethetünk valakit, hogy ő csinálja?

Amint a pihenés elvesztette kulturális szerepét, kiüresedett az aktivitás a közösség és a család szempontjából, és megerősödött a fogyasztás. A munka központi szerepe újra megszilárdult, a felesleges pihenést „buta lányok” tevékenységének bélyegezték, s a fogyasztás ideológiájának nem volt többé ellenfele Battle Creek-ben.

A hatórás műszak vége

Ebben a környezetben, a megmaradt hatórás dolgozóknak kevés esélyük volt. A 60-as, 70-es évek alatti ostrom ellenére megtartották helyzetüket mindaddig, amíg a vita le nem zárult 1984 nyarán. A cég bejelentette, hogy a gabonaiiparban lévő nagy versengés miatt kénytelenek „hatékonyabbá” tenni munkaerőjüket. Az igazgatótanács megfenyegette a dolgozókat, hogy más városokban lévő üzemekbe helyezze át őket, ha minden hatórás osztály nem szavaz azonnal a nyolcórás műszakra.

Szakszervezeti nyomásra és a vállalat fenyegetésére a hatórás dolgozók nagy része 1984. december 11-én szavazással elfogadta a hosszabb munkaidőt.

Benjamin Hunnicutt

Jon Spayde

Lassan, mint én

A főnököm utasít engem, hogy lassuljak le! Sok koffeinrohamban látott már, ahogyan keresztülsörtetem a folyosón. Vajon azt is tudja, hogy félóráig tudom bámulni a számítógép monitorjának bal alsó sarkát, nyakig merülve a téltlenségbe? Remélem, nem.

Az idő és én nem voltunk jóban. Talán amíg megírom ezt a cikket, tanulok valamit.

Az elhatározás, hogy egyszerűen éljünk, időigényes lehet. Ujra kell hasznosítani a szemetet, a költségvetést újra alakítani, eladni az autót, kertet tervezni. De lassan élni, ezt másodpercnyi késedelem nélkül el lehet kezdeni. Mély lélegzetet vettem és (lassan) felvettem a kabátomat. A hivatal lépcsőjén lefelé menve különösen erőlködtem, hogy megszokott ugralós vágatam nyugodt suhanássá alakítsam, melyet a buddhista szerzetes, Thich Nhat „sétáló meditációnak” hív. Egy lépés. Még egy. Megint egy.

Pech. Örökké tartott amíg leértem a lépcsőn.

Dobolást kezdtem érezni a mellkasomban. Az én kis belső New York-i emberem volt, hadonászott és azt kiabálta: „Siess, te hülye!”

Nem vagyok New York-i — egy kis városból származom, Iowa államból. De nyolc évet töltöttem Manhattanben, ahol tökéletesíttem gyorstüzelésű beszédemet, azt a hajlamomat, hogy állandóan kifejezzem homályos aggodalmaimat, és általános, Dosztojevskij-féle inkvizitorok üldözte viselkedésemet. Tápláltam és ápoltam ezt a türelmetlen kis krapekot. Ő pedig nem örült tervemnek.

Aznap este a vacsoraasztalnál mondtam Laurie-nek, a társamnak, hogy megpróbálom sietség nélkül enni.

„Jó ötlet” — mondta Laurie szeméit forgatva. Ugyanis egy egész cornwalli tyúkot meg tudok enni, amíg ő szétnyitja a szalvétáját.

Egy ideig lógattam a kanalamat a levebbe, levegőt vettem. Majd kínos eltökéltséggel a számhoz emeltem egy kanál paradicsomlevest. Próbáltam a leveves izét érezni, amint lecsúszott. Utótt egyet a gyomromba és hatalmas hőmpolygó éhséget okozott.

Az idő ment! Ki voltam éhezve!

Laurie reményteljes mosolya eltűnt, amint elkezdtem csevegni és növeltem kanálsbességemet. Nemsokára azon kaptam magam, hogy három harapással befaltam egy cipót. Leöblítettem egy erőteljes korttyal a mangóléból.

Néhány nappal később a munkahelyen visszajátszottam a magnón egy méltóságteljesnek tartott telefonbeszélgetést, és meghallgattam a hangomat. Olyan volt, mint egy hadaró amerikai mókusé.

Minden alkalommal, amikor megpróbáltam lassítani szokásos előcsarnoki rohanásaimon, szegycsontom mögött a kisember megfenyegetett az ujjával.

A modern világ többi része nem okozott problémát. Valójában épp a modern világ volt az, amely lelassított. A közlekedési dugók lehetővé tették, hogy kövessem Thich Nhat Hanh tanácsát: Lélegezz és fogadd el, lélegezz és fogadd el — amikor képes voltam emlékezni. E-mail üzeneteket és faxokat írtam a telefonálás helyett és ez időt hagyott arra, hogy eldöntsem, mit aka-

rok mondani. A hangpostával minden telefonhívás választást jelentett, nem nyugtalanságot.

Az én problémám az a belső elégtelenségérzés volt, hogy az egész világon nincs annyi idő, mely elég lenne arra, amit meg kell csinálnom. Ez az érzés néha arra ösztökélt, hogy örülteként futkossak össze-vissza. Máskor homályosan fülembé sügta: „Minek?”, és semmit sem csináltam egy örökkévalóságig.

Írásbeli feladataimat halogattam, úgy láttam, mindig bezsúfolhatok egy kis lassúságot az utolsó percben, éppen mikor határidős volt a dolog.

Eközben otthon a szennyes halmozódott.

Laurie többször jelezte, hogy szeretné, ha a házimunkák felét én végezném.

Igy fejem fölött egy kis fekete képregény-buborékkal kosaranként összegyűjtöttem a koszos ruhákat. Nyolc kosár lett. Soha nem fogom tudni kimosni az összes szennyest.

Aztán a fekete buborék villanykörtevé változott. Hirtelen magam előtt láttam az utat a tudatos lassúsághoz. Az utat a teljes kudarc elfogadása volt.

Soha nem fogom tudni kimosni a ruhákat. Megmászhatatlan hegy volt. Amint megadtam magam, elkezdtem belerakni a gépbe a koszos alsóneműket. Semmi nem létezett a világon, kivéve engem, a fehér cuccokat, a fekete cuccokat és a félelmetes színeseket.

Az este kellemes álomként telt el. Elvégeztem a mosást. Körülbelül két nappal túlbecsültem a ráfordítandó időt.

Később, még azon a héten, dolgozószobámban kísérleteztem a tudatos lassúsággal. Olyan rendtlenség volt, mintha éppen akkor kutatta volna át a maffia. „ELETEM végéig csak papírokat rendezek és aktákat rendszerezek” — mondtam magamnak. De minden tiszta és rendez lett kb. 20 perc alatt.

Meglepetés! A nem kapkodó, de rendíthetetlen, élénk és vidám, tudatosan választott lassúság nem a sebesség ellentéte, hanem a gyorsaság és a téltlenség középutja — a két szélsőségé, melyekhez vonzódtam az idővel folytatott, soha véget nem érő párviadalomban. Amikor megadom magam „lehetetlenségének”, abbahagyom a mellőzést. Megjön az az érzésem, hogy van időm.

Ma reggel a főszerkesztő megkérdezte: „Hogy halad a lassításos cikk?” Ami magyarul azt jelentette: ma van a határideje.

„Körülbelül félig van készen” — hazudtam.

Lassúság előtti énem pánikba esett volna, de én egyszerűen átruháztam összes többi feladatamra, szeretett hangpostámra irányítottam a telefonhívásokat, és úgy írtam, mintha örökké írhatnék. Most, három órával később, befejeztem a cikket!

Rovatunk mindkét írását a Balaton Bulletin 1997. tavaszi-nyári számából vettük.

TARTALOM

Tanulmány

Kovács László: Vissza a katolikus eszköztárhoz? 2-6
Walbert Bühlmann: Jézus, Buddha, Krisna — és az egy Isten 7-8

Vallásközi dialógus

Raimundo Panikkar: Nagy kétség és alázat 9-11
Kis sóbábu a nagy óceánban (Interjú Felix Wilfredel) 11-13
Rainer Hörig: Fekete lobogó a harangtornyokon 14
Fulbert Steffensky: Hozzuk vissza az élet álmait! 14-15

Gyerekeknek Moha-mese

Bibi 17-18

Egyházunk aktuális problémái

Böjte Csaba OFM: Gyermekvárost alapítunk! 16
Winfrith Noll: Kiáltás erős férfiert 21-22
Hans-Anton Ederer: Lélektelen boldogság 23

Elmélkedések

Vasárnapi szentírási elmélkedések 24-26

Környezetvédelem

Kellogg kísérlete a szabadidő növelésére 27-30
Jon Spayde: Lassan, mint én 31

Zsoltár az egyházzal

Boldog az az egyház, amely nem bízik vakon saját hagyományában, de nem is dől be kritikátlanul minden új divatnak.

Boldog az az egyház, amely nem csak enyhe gúnyral tud felelni az emberek bizonytalan keresésére, és maga sem lesz ideges, ha gúnyolják vagy megmosolyogják.

Boldog az az egyház, amely örömet merít abból a hitből, hogy megmentő, felszabadító Isten áll mögötte, s amely meg nem szűnően kutatja, itt és most milyen következtetéseket kell levonni ebből a hitből.

Egy ilyen egyház az emberiség helye lehetne egy embertelen világban; bizonyosságot önthetne az emberekbe, hogy van jövő, megvalósítható a béke és maga is modellje lehetne ennek a jövőnek.

De az az egyház, amely vonakodik attól, hogy megkérdőjelezzék, teljesen el fog tűnni az emberek tudatából.

Nem fog megállni, Urának, Istenének ítélete előtt, sem az igazságosságért kiáltó emberek előtt.

Annak az egyháznak, amely elvállja a hatalomtól, s amely folyton úton van új meg új reális utópiák felé, nem kell félnie attól, hogy Isten elhagyja; de Isten igénybe vétele a még oly jó szándékú emberi korlátoltsághoz — olyan kísérlet, amely biztosan csődöt mond.

„Érted vagyok”

(Exodus 3, 14)

Közösségi és családi folyóirat

IX/3. (49.) szám. Megjelenik évente hatszor.

Alapította: Simonyi Gyula

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság.

A szerkesztőbizottság titkára: Garay András

Laptulajdonos: Család Alapítvány

Számlaszám:

10200964-20210809 Magyar Hitelbank Rt.

Budapest V., Szabadság tér 5-6.

Olvasoink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.

Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre

Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.

Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.

A lap az „Ingyen kaptatok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.

Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közzétehető, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt. Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Nyomták a VÁCI OFSZET KFT nyomdaüzemében, Vácott.

Felelős vezető: Szilva István

ISSN: 0865-8021

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

Editor: GARAY András

Address: H-2120 Dunakeszi, Berzsenyi u. 5/c

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, és a hátán, a közleményben világosan legyen leírva, hogy a pénzt a feladó mire küldte.

Előfizetési díj 1998-ra (postaköltséggel):

Belföldre: 600 Ft

szociális előfizetés

a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:

Itthon előfizetve:

a szomszédos országokba 600 Ft

egyéb külföldre 2400 Ft

Nyugaton: 36 DM

A konvertibilis előfizetési díjak az ESP indiai keresztény iskolát támogatják.

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját. A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.